

Silja Ropo

Mallinnus koulunkäynnin tukemisesta lastenkodissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi YAMK

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

28.4.2023

Tekijä	Silja Ropo
Otsikko	Mallinnus koulunkäynnin tukemisesta lastenkodissa
Sivumäärä	61 sivua + 4 liitettä
Aika	28.4.2023
Tutkinto	Sosionomi (yamk)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaaja	Lehtori Katja Ihamäki
<p>Lähes jokaisella kouluikäisenä huostaanotetulla nuorella on haasteita koulunkäynnissä ja koulumenestys on ikätasoista heikompaa. Heikko koulumenestys yhdessä sijaishuoltotautan kanssa ovat yhteydessä syrjäytymiseen. Sijoitettujen nuorten koulunkäynnin tukemiseksi tarvitaan erityistä tukea ja monialaista yhteistyötä lastenkodin ja koulun välillä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä näkyväksi ja mallintaa koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä Helsingin kaupungin ylläpitämässä lastenkodissa. Mallintamisella pyritään yhtenäistämään koulunkäynnin tukemisen keinoja lastenkodin eri osastoilla. Lisäksi mallinnus toimii perehdytyksenä uusille työntekijöille. Opinnäytetyö on osa laajempaa lastenkodin asiakasprosessien mallintamistyöskentelyä.</p> <p>Toimintatutkimuksellisen opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostui sosiaalisen vahvistamisen teoriasta sekä lastensuojelun, koulunkäynnin tukemisen ja monialaisen yhteistyön käsitteistä. Opinnäytetyön aineisto koostui lastenkodissa asuville nuorille tehdyistä teemahaastatteluilta, joiden pohjalta lastenkodin ohjaajille järjestettiin kaksi työpajaa. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoja käyttäen. Lopullisten tulosten pohjalta on koottu mallinnus koulunkäynnin tukemisesta lastenkodissa.</p> <p>Tulosten perusteella koulunkäynnin tukemisen lähtökohtana on vakaa ja säännöllinen arki. Tuloksissa korostui nuorten osallisuus, kuuleminen ja kohtaaminen. Lastenkodin ohjaajilta toivottiin konkreettisen koulunkäynnin tukemisen lisäksi henkistä tukea ja kannustusta. Tärkeäksi nähtiin mahdollisiin ongelmiin puuttuminen ajoissa ja ratkaisujen miettiminen yhdessä nuoren ja verkostojen kanssa. Haasteet nuoren toimintakyvyssä ja koulunkäynnissä edellyttävät joustavia tapoja opintojen suorittamiseksi. Sijoitettujen nuorten kohdalla korostuu toimiva yhteistyö lastenkodin ja koulun välillä. Toimiva yhteistyö perustuu eri toimijoiden yhteiseen ymmärrykseen nuoren tilanteesta, tuen tarpeesta, eri toimijoiden toimintaympäristöistä sekä rooleista. Selkeä ja toimiva yhteistyö on erityisen tärkeää niiden nuorten kohdalla, jotka suorittavat opintoja osittain tai kokonaan lastenkodilla.</p> <p>Koulunkäynnin tukeminen lastenkodissa vaatii laaja-alaista ymmärrystä ja osaamista nuoren sosiaalisesta vahvistamisesta sekä sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvästä monialaisesta yhteistyöstä. Ongelmaksi nähtiin, ettei ohjaajilla ole tarvittavaa pedagogista osaamista niiden nuorten opiskelun tukemiseksi, jotka suorittavat koulua lastenkodilla osittain tai kokonaan. Jatkossa huomiota tulisi kiinnittää lastenkodin ja koulun välisen yhteistyön rakenteiden kehittämiseen.</p>	
Avainsanat	lastenkoti, koulunkäynnin tukeminen, sosiaalinen vahvistaminen, monialainen yhteistyö

Author	Silja Ropo
Title	Model of Supporting Education in Children's Home
Number of Pages	61 pages + 4 appendices
Date	28.4.2023
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Master's Degree Programme in Social Services
Instructors	Katja Ihamäki, Principal Lecturer
<p>Children in foster care often struggle in school and their academic achievement is lower compared to their peers. Low level of education combined with living in foster care increases the risk of social exclusion. Children in care need special support and cross-system collaboration between child welfare and education. The purpose of this thesis is to produce a model of supporting children's education in a children's home administered by the City of Helsinki. The model helps integrating methods of supporting schoolwork and studying between different wards of the children's home. It can also be used as an orientation for new employees.</p> <p>The thesis was carried out with methods of action research. The theoretical framework of this thesis was social empowerment and the concepts of child protection, educational support and cross-system collaboration. The material was gathered by interviewing children living in the children's home and by two workshops organised to the children's home employees based on the results of the interviews. The data was analysed by using content-based analysis method. The model was based on the final results of the thesis.</p> <p>The results of the thesis lead to a conclusion that supporting education is based on a consistent and stable everyday life. The results highlight children's participation in every step of the supporting process. The youths need mental support and motivating in addition to concrete help with schoolwork. It is important to recognise possible problems in early stages and figure out solutions together with the children and other professionals. Problems in educational well-being requires flexible ways of studying and effective collaboration between the children's home and school. Different professionals of the system need common understanding in the children's situation, support needed and different working policies and roles of the professionals. Functioning collaboration is particularly important when supporting children who have dropped out of school or are at risk of doing so.</p> <p>Supporting children's education requires broad-ranging understanding and knowledge in social empowerment and cross-system collaboration. The employees in the children's home do not have sufficient pedagogical knowledge to support children who partly or totally go to school in the children's home. In the future it would be important to develop collaboration structures between the children's home and school.</p>	
Keywords	children's home, educational support, social empowerment, cross-system collaboration

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Helsingin kaupungin lastenkoti	2
2.1	Lastensuojelu	3
2.2	Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen ja avohuolto	3
2.3	Huostaanotto ja sijaishuolto	4
2.4	Lastenkoti	5
3	Koulu ja oppivelvollisuus	7
3.1	Koulun tukitoimet	8
3.2	Sijoitettu nuori koulussa	10
3.3	Koulua käymättömät nuoret	12
4	Koulumenestyksen yhteys syrjäytymiseen	14
4.1	Sosiaalinen vahvistaminen	16
4.2	Monialainen yhteistyö sosiaalisen vahvistamisen keinona	18
5	Opinnäytetyön toteutus	20
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	21
5.2	Opinnäytetyöprosessin eteneminen	22
5.3	Kohderyhmä	24
5.4	Nuorten teemahaastattelut	26
5.5	Ohjaajien työpajat	27
6	Tulosten analysointi	28
6.1	Nuorten teemahaastattelujen analysointi	29
6.2	Ohjaajien työpajojen analysointi	31
7	Tulokset	35
7.1	Vakaa arki ja elämänhallinta	35
7.2	Osallisuus	37
7.3	Kannustus ja interventiot	39
7.4	Opiskelun joustavuus	41
7.5	Yhteinen ymmärrys	42
8	Johtopäätökset	47
9	Pohdinta	51

Liitteet

Liite 1. Mallinnus koulunkäynnin tukemisesta

Liite 2. Haastattelurunko

Liite 3. Tiedote opinnäytetyöstä ja tietosuojaa koskevat asiat

Liite 4. Suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta

1 Johdanto

Lasten ja nuorten huostaanottojen määrä on ollut kasvussa ja korona-ajan arvioidaan näkyvän vielä viiveellä huostaanottojen lisääntymisenä. Korona-aikaan lastensuojeluilmoitukset lisääntyivät vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmien sekä lähisuhdetäiväivän vuoksi ja noin vuosi sitten lasten ja nuorten mielenterveysongelmat alkoivat nousta huolestuttavasti. Kevään 2020 etäkoulun aikana yläkouluikäisten nuorten pahoinvointi kasvoi ja päihteidenkäyttö lisääntyi. (Lempinen 2020.)

Viime vuosien aikana nuorten koulunkäynnin ongelmat ja erityisesti koulua käymättömien oppilaiden määrä on lisääntynyt. Mitä enemmän kouluakäymättömyyttä on esiintynyt, sitä suuremmin ne ovat nousseet julkisen huolen kohteeksi. Koulua käymättömät nuoret ovat yksi haastavimmista oppilasryhmistä. Koulusta pois jäävän oppilaan elämäntilanne on aina jossain määrin hankala. Oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi tarvitaan näissä tilanteissa pitkäkestoista, intensiivistä ja moniammatillista tukea, mikä haastaa eri toimijat tekemään yhteistyötä ja kehittämään palveluketjuja. (Palmu, Sergejeff, Puustjärvi 2020: 8–10.)

Tutkimusten mukaan huostaanotetut ja sijoitetut nuoret pärjäävät ikäisiään heikommin koulussa. Sijoitetuilla nuorilla on muita useammin opillisia haasteita, heidän kohdallaan koulunsa vaihtuvat useammin, he jäävät useammin luokalle ja heillä on enemmän lukuisia poissaoloja ja kouluakäymättömyyttä. Sijoitetut nuoret ovat ikäisiään useammin myös koulun erityisen opetuksen piirissä. Heikko koulumenestys ja sijaishuoltotausta ovat yhteydessä syrjäytymiseen. Sijaishuoltotaustaiset kohtaavat muita todennäköisemmin työttömyyttä, mielenterveysongelmia, kodittomuutta tai vankeusrangaistuksen. (O'Higgins, Sebba & Luke 2015: 4, 8.)

Lähes jokaisella kouluikäisenä huostaanotetuista lapsista on vaikeuksia koulunkäynnissä. Lastensuojelun puuttuminen nuoren elämään saattaa vaikuttaa koulunkäyntiin, mutta toisaalta kouluongelmat saattavat olla yhtenä puuttumisen syynä. Koulusta ollaan usein lastensuojeluun yhteydessä, kun nuorella on oppimiseen liittyviä vaikeuksia, kiusaamista, ongelmia kouluun ja kouluyhteisöön sopeutumisessa tai koulusta poisjäämistä. Koulunkäynnin vaikeuksien takana on kuitenkin usein muita tekijöitä. (Heino & Oranen, 2012: 220–221.)

Sijoitettu nuori tarvitsee tukea, jotta motivaatio kouluun säilyy. Nuoren tukeminen edellyttää moniammatillista verkostoa ja monialaisen yhteistyön sujumista. Sijaishuoltoa tarjoavat tahot jäävät kuitenkin usein yksin nuoren koulunkäynnin haasteiden kanssa. Koulun ja lastensuojelun välillä on ongelmia tiedonkulussa ja salassapitoon liittyvissä asioissa. (Liukkonen, Oraluoma, Saksola & Väливаara 2015: 10–11.) Lisääntyneet huostaanotot ja pahoinvoinnin ja mielenterveysongelmien heijastuminen koulunkäyntiin lisäävät sijaishuollolle ja kouluille erityistä painetta toimia yhteistyössä lasten ja nuorten tukemiseksi. Monitoimijaisella kentällä tarvitaan ymmärrystä eri toimijoiden vastuista ja rooleista.

Tässä opinnäytetyössä teen näkyväksi ja mallinnan koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä lastenkodissa. Tukemisen keinot ja käytännöt pitävät sisällään konkreettista toimintaa arjessa, mutta myös tukemisen prosesseja, kuten koulun kanssa tehtävän yhteistyön prosessit. Tein opinnäytetyön Helsingin kaupungin ylläpitämään lastenkotiin, joka on tarkoitettu huostaan otetuille ja pitkäaikaisesti sijoitetuille lapsille. Tutkimusluvan saamisen ehtona oli, ettei lastenkotia mainita nimeltä. Opinnäytetyöni on osa laajempaa asiakasprosessien mallintamistyöskentelyä, joka lastenkodissa on tällä hetkellä käynnissä. Koulunkäynnin tukemisen mallinnus tulee osaksi asiakasprosessin kuvausta Lapsen kasvu lastenkodissa -alaotsikon alle.

2 Helsingin kaupungin lastenkoti

Helsingin kaupunki on Suomen suurin työnantaja. Helsingin kaupungin organisaatiossa on kaupungin keskushallinnon lisäksi neljällä toimialaa: kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, kaupunkiympäristön toimiala, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala sekä sosiaali-terveys- ja pelastustoimiala. Lastenkotitoiminta kuuluu sosiaali-terveys- ja pelastustoimialaan. Helsingin kaupungin alaisuudessa toimii seitsemän lastenkotia. Viisi lastenkotia, Hyväsen lastenkoti, Malmin lastenkoti, Naulakallion lastenkoti, Riihenkulman lastenkoti sekä Teinilän lastenkoti, toimivat Helsingissä. Lemmilän lastenkoti toimii Hyvinkäällä ja Outamon lastenkoti Lohjalla. Lastenkotien tarkoituksena on turvata sijoitetun nuoren kuntouttava ja ikätasoinen kehitys sekä turvallinen kasvuympäristö. (Helsingin kaupunki 2023.)

2.1 Lastensuojelu

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on tämän vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Viranomaisella on velvollisuus tarvittaessa tukea vanhempia heidän kasvatustehtäväänsä ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 § 2.) Lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen oikeuksista on säädetty erikseen myös Suomen perustuslaissa sekä Suomea sitovissa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Niissä veloitetaan lapsen edun asettamiseen etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa. Lastensuojelulla on kolme perustehtävää: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Lastensuojelu on laaja palvelukokonaisuus. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan esimerkiksi varhaiskasvatuksen, koulun, nuorisotyön, äitiys- ja lastenneuvolan sekä muun sosiaali- ja terveydenhuollon lapsille ja perheille tarjoamaa tukea. Näiden tukitoimien saaminen ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelu käsitetäänkin laajasti lasten suojeluksi. Se ei ole yksin lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan myös muita viranomaisia koskettava asia. Ehkäisevän lastensuojelun lisäksi palvelujärjestelmään kuuluu varsinainen lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jolla on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu edellyttää lastensuojelun asiakkuutta. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

2.2 Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen ja avohuolto

Lastensuojeluasia tulee vireille, kun lastensuojelun työntekijälle tulee tieto lapsesta, joka on lastensuojelun tarpeessa. Tieto lastensuojelun tarpeesta tulee esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tai vanhempien tai huoltajien oman yhteydenoton kautta. Lastensuojeluasian vireilletulon jälkeen sosiaalityöntekijä arvioi mahdollisten kiireellisten toimenpiteiden tarpeen. Lisäksi sosiaalityöntekijä tekee palvelutarpeen arvioinnin ja selvittää lastensuojelun tarpeen. (Lastensuojelun käsikirja 2021.) Lastensuojelun asiakkuus alkaa siinä vaiheessa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään, eikä pe-

ruspalvelut tai erityisen tuen palvelut ole riittäviä (Valvira 2021. Lastensuojelu). Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös, mikäli vireilletulon jälkeen ryhdytään kiireellisiin lastensuojelun tukitoimiin tai lapselle annetaan muita lastensuojelun palveluita ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista (Lastensuojelun käsikirja 2021).

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, johon kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 § 13, § 30.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla pyritään tukemaan lapsen myönteistä kehitystä sekä edistämään vanhempien tai muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä. Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden. Suurin osa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta toteutuu avohuollon tukitoimilla, joilla lapsen ja perheen elämäntilanteeseen saadaan parannusta. Lastensuojelun avohuollon tukitoimina voidaan järjestää esimerkiksi terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen tai oppilashuollon tukipalveluita. Tällöin työskentelylle on määritetty erityiset tavoitteet, joihin esimerkiksi päivähoidossa olevan lapsen ja perheen kanssa pyritään. Näiden tukitoimien lisäksi lastensuojelun on järjestettävä erityisiä avohuollon tukitoimia, joista merkittävimpiä ovat tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

2.3 Huostaanotto ja sijaishuolto

Lastensuojelulain mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia

tai mahdollisia tai jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 § 40.)

Huostaanotto on lastensuojelun viimesijainen keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotto tarkoittaa sitä, että vastuu lapsen kasvatuksesta ja hoidosta siirtyy vanhemmilta viranomaisille. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja se päättyy viimeistään lapsen täyttäessä 18-vuotta. Huostassapito on lopetettava, mikäli sille ei ole enää perusteita. Huostassapidon jatkamisen edellytyksiä arvioi lapselle nimetty vastuusosiaalityöntekijä. (Lastensuojelun käsikirja 2020.)

Terveyden ja hyvinvoinnin HuosTa-hankkeessa selvitettiin lasten huostaanottoon vaikuttavia terveyttä ja kehitystä vaarantavia tekijöitä. Huostaanottojen syiksi nousivat perheiden taloudellisten ja terveydellisten vaikeuksien ohella vanhempien uupumus, osamattomuus ja avuttomuus, sopimaton kasvatustyyli, perheen sisäiset ristiriidat, perheväkivalta ja sen uhka sekä vanhempien päihteidenkäyttö ja mielenterveysongelmat. Vanhemmuuden haasteiden lisäksi huostaanottojen taustalla saattaa olla lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät identiteetin rakentumisen tekijät, vaikeudet kaverisuhteissa, koulunkäynnin ja opiskelun vaikeudet. Syynä saattaa olla myös lapsen tai nuoren ongelmallinen käyttäytyminen, mikä näkyy useimmiten psyykkisenä oireiluna sekä alkoholin tai huumeiden käyttönä. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016: 6–7.)

Vuonna 2007 Suomessa 1,2 % lapsista ja nuorista oli sijoitettu kodin ulkopuolelle. (Reinikainen 2009, 13). Vuonna 2020 Suomessa oli 16 468 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta ja nuorta, mikä tarkoittaa 1,6 % vastaavan ikäisestä väestöstä. Sijoitusten määrä on siis reilussa kymmenessä vuodessa kasvanut. Vuonna 2020 sijoitetuista lapsista huostaanotettuja oli 10 999, kiireellisesti sijoitettuja 2 628 ja avohuollon tukitoimena sijoitettuja 4 094. Sijaishuoltoa tarjoavat toimeksiantosuhteiset sekä ammatilliset perhekodit, lastensuojelulaitokset sekä esimerkiksi tuetun itsenäisen asumisen yksiköt. Noin kolmasosa huostaanotetuista lapsista ja nuorista on sijoitettuna lastensuojelulaitoksiin. (Saariluoma, Eriksson, Korhonen 2021: 1.)

2.4 Lastenkoti

Lastenkoti on lastensuojelulaitos, joka järjestää kokoaikaista korvaavaa hoitoa ja huolenpitoa huostaanotetuille lapsille ja nuorille. Lastenkotien tehtävä on auttaa niitä lapsia ja nuoria, jotka eivät saa kotonaan riittävää hoitoa ja huolenpitoa ja joita ei syystä tai toisesta ole perusteltua sijoittaa sijaisperheeseen. Lastenkodissa työntekijät työskentelevät vuoroissa. Hyvin toimivissa lastenkodeissa työntekijät pystyvät vastaanottamaan

haastavampaakin käyttäytymistä ja tarjoamaan turvallisemman ympäristön, kuin esimerkiksi sijaisperhe. (Reinikainen 2009: 9–10.) Lastenkotiin sijoituksen kesto riippuu lapsen tarpeesta ja perheen tilanteesta (Helsingin kaupunki 2023).

Toimintaa ohjaavia keskeisiä lakeja ja asetuksia ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimus, Lastensuojelulaki sekä Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1. §:n mukaisesti kasvatuksen tavoitteena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361, 1 §).

Lapsen tai nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa sijoitetun nuoren asiakassuunnitelman tekemisestä. Suunnitelmaan kirjataan huostaanoton tarkoitus ja tavoitteet, miten lasta ja perhettä tuetaan, miten yhteistoiminta vanhempien ja muiden läheisten henkilöiden kanssa toteutetaan sekä se, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus ja muu lapsen opetus järjestetään. Lastenkoti vastaa lastenkotiin sijoitetun hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemisestä. Hoito- ja kasvatussuunnitelma täydentää sosiaalityöntekijän tekemää asiakassuunnitelmaa. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksena on havainnollistaa asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja kuvata yksityiskohtaisesti, miten lapsen tarpeisiin vastataan. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 § 29, § 30.) Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti lapsen ja hänen vanhempiensa tai huoltajiensa sekä lapsen vastuusosiaalityöntekijän kanssa (Helsingin kaupunki 2023).

Opinnäytetyöni kohteena olevan lastenkodin omavalvontasuunnitelman mukaan lastenkodin perustehtävänä on tarjota kuntouttavaa hoitoa ja kasvatusta. Kasvun ja kehityksen tukemiseen kuuluu lapsen perustarpeista ja hyvinvoinnista huolehtiminen, joihin kuuluvat ruoka, lepo, hygienia, terveys, turvallisuus, koskemattomuus ja läheisyys. Lapselle järjestetään päiväohjelma, ja hänen päivärytmiään tuetaan. Kuntouttavan lastenkotihoidon perusta on strukturoitu aikuisjohtoinen arki ja perushuolenpito.

Kyseessä olevan lastenkodin laatukäsikirjan mukaan jokaisella lapsella on nimetty omaohjaajapari, joka erityisesti huolehtii lapsen asioiden hoidosta ja yhteydenpidosta läheisverkostoon. Lapsen omaohjaaja huolehtii lapsen käytännön asioiden sujumisesta mutta ennen kaikkea tarjoaa luottamuksellisen, turvallisen ja läheisen aikuiskontaktin. Omaohjaajasuhteen avulla varmistetaan lapselle ainakin yksi syvempi vuorovaikutussuhde, jonka avulla lapsi voi käsitellä vaikeita kokemuksiaan ja eheytyä.

Kun lapsi tai nuori sijoitetaan asumaan lastenkotiin, siirtyy vastuu lapsen ja nuoren päivittäisestä kasvatuksesta vanhemmilta laitoksen henkilökunnalle. Näin ollen sijaishuollon tehtävänä on huolehtia, että nuori suorittaa oppivelvollisuutensa. Lastenkodin tehtävänä on huolehtia, että oppimisen perusedellytykset ovat kunnossa, eli nuori nousee ajoissa sängystä ja menee kouluun asianmukaisesti varustautuneena. Lisäksi lastenkodin tulisi myös huolehtia siitä, että nuori saa riittävästi unta, ruokaa ja liikuntaa. Nuorella tulisi olla myös mahdollisuus rauhalliseen tilaan, jossa hän voi keskittyä koulutehtäviin. Koulunkäyntiä tuetaan olemalla kiinnostunut nuoren koulunkäynnistä ja auttamalla ja kannustamalla läksyjen teossa sekä kokeisiin valmistautumisessa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017.) Varsinaisesta perusopetuksen järjestämisestä vastaa kunta (Perusopetuslaki 21.8.1998/628 § 4, § 26).

3 Koulu ja oppivelvollisuus

Oppivelvollisuudella pyritään takaamaan kaikille elämässä ja yhteiskunnassa tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys. Oppivelvollisuuden tavoitteena on nostaa koulutus- ja osaamistasoa, kaventaa oppimiseroja ja lisätä koulutuksellista yhdenvertaisuutta, tasarvoa ja lasten ja nuorten hyvinvointia. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta ja päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun toisen asteen tutkinto on hyväksytysti suoritettu. (Oppivelvollisuuslaki 2020.)

Oppivelvolliset lapset saavat perusopetusta yleensä peruskoulussa. Perusopetus käsittää vuosiluokat 1–9 ja se on tarkoitettu 7–16-vuotiaille. Kuuden ensimmäisen vuoden ajan (alakoulu) opetusta antaa yleensä luokanopettaja, joka opettaa kaikkia tai useimpia aineita. Kolmen ylimmän luokan (yläkoulu) opetus on pääosin aineenopetusta, jolloin eri oppiaineita opettavat eri aineiden opettajat. Perusopetus on maksutonta. Perusopetuksen jälkeen alle 18-vuotiaalla on velvollisuus hakeutua jatko-opintoihin joko valmentavaan koulutukseen, ammatilliseen koulutukseen tai lukiokoulutukseen (Opetushallitus.)

Perusopetuksen järjestämisestä vastaa kunta. Velvollisuus perusopetuksen järjestämiseen päättyy, kun oppivelvollinen on suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai viimeistään sen lukuvuoden koulutyön päättyessä sinä kalenterivuonna, jona oppilas täyttää 17 vuotta. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628 § 4, § 26.)

Perustuslaissa säädetyt sivistykselliset oikeudet koskevat kaikkia lapsia, siis myös sijoitettuja lapsia. Sijoitettuna olevien lasten opetusta järjestellään monin tavoin. Sijaisperheessä asuvat lapset ja nuoret käyvät usein koulua sillä alueella, jolla ovat sijoitettuna. Koulukodeilla on oma koulu, ja on lastensuojeluyksiköitä, joilla on kunnan opetusryhmä laitoksessa. Lastenkodin yhteistyö opetustoimen kanssa on erilaista yksiköissä, joissa koulu on integroituna laitokseen, verrattuna yksiköihin, joissa lapset käyvät koulua laitoksen ulkopuolella. (Heino, Lappalainen, Ranta & Weckroth 2021: 87–88.)

3.1 Koulun tukitoimet

Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoitona. Lisäksi oppilailla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon. Opiskeluhoitoon sisältyvät opiskeluhoillon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 § 3.)

Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria, joka edistää oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta, osallisuutta sekä ympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Opiskeluhoitoryhmässä asioita käsitellään vain yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla. Ryhmittä, luokista, opiskeluympäristöstä ja koulu- tai oppilaitosyhteisöstä voidaan keskustella esimerkiksi ilmapiirin, työrauhan, kiusaamisen, hyvinvoinnin, terveyden tai osallisuuden näkökulmista. (Opetushallitus.)

Yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon sisältyvät koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Siihen kuuluu myös monialainen asiantuntijaryhmä, joka kootaan tapauskohtaisesti oppilaan tueksi. Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu vapaaehtoisuuteen. Kouluterveydenhuollon yksilökohtaisiin tehtäviin sisältyvät oppilaan terveydentilan seuraaminen ja edistäminen, jotka toteutetaan terveystarkastusten sekä terveysneuvonnan ja ohjauksen keinoin. Lisäksi opiskeluterveydenhuoltoon sisältyvät terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen järjestäminen mukaan lukien mielenterveys- ja päihdetyö, seksuaaliterveyden edistäminen sekä suun terveydenhuolto. Opiskeluhoillon kuraattorin ja psykologin yksilökohtaisilla palveluilla tarkoitetaan opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, joilla edistetään oppimista, hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Opiskelijan perheen ja muiden läheisten kanssa

tehdään yhteistyötä. Opiskeluhuollon kuraattori tarjoaa ohjausta ja tukea erityisesti perhetilanteeseen, vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvissä asioissa. Psykologin yksilökohtaisen opiskeluhuollon tehtävät liittyvät muun muassa opiskelijan yksilölliseen oppimiseen, mielenterveyden edistämiseen ja tukemiseen sekä psykologiseen arviointiin. (Yksilökohtainen opiskeluhoito 2021.)

Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus saada oppilaanohjausta ja riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea koko perusopetuksen ajan. Tukea on annettava heti, kun tuen tarve ilmenee. Mitä aikaisemmin oppilas saa tukea, sitä paremmin vältetään vaikeuksien lisääntyminen ja kasautuminen. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisena kuin se on tarpeellista. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. (Opetushallitus.)

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Yleinen tuki tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia. Yleinen tuki on tarkoitettu kaikille oppilaille, jotka tarvitsevat tukea silloin tällöin, eikä tuen aloittaminen edellytä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleistä tukea on esimerkiksi tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus. (Opetushallitus.)

Mikäli yleinen tuki ei ole riittävää, on oppilaalla oikeus tehostettuun tukeen, joka on koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Yhteistyö myös oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tuen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun kannalta. Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laadittavan oppimissuunnitelman mukaisesti. Suunnitelmaan kirjataan oppilaskohtaiset tavoitteet, pedagogiset ratkaisut sekä tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut. Pedagogisiin ratkaisuihin kuuluvat esimerkiksi oppimisympäristöön ja oppilaan tukeen liittyvät ratkaisut, oppilaalle annettava tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus, opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa, oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet sekä oppimisen arvioinnissa käytettävät menetelmät, joiden avulla oppilas voi osoittaa osaamistaan hänelle sopivin tavoin. Lisäksi suunnitelmaan määritellään huoltajien, oppilashuollon sekä muiden asiantuntijoiden roolit sekä vastuunjako. (Opetushallitus.)

Mikäli tehostettu tuki ei ole riittävää, annetaan oppilaalle erityistä tukea. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta annettavasta tuesta. Erityisopetus järjestetään oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa,

kuten erityiskoulussa. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628 § 17.) Oppilas voi opiskella yleisen opetussuunnitelman mukaan tai osin tai kokonaan yksilöllistettyjen oppimäärien mukaisesti. Erityinen tuki voi olla esimerkiksi oppimisympäristön muokkaamista esteettömäksi, osa-aikaista erityisopetusta, koulunkäyntiavustajan tukea, eriyttämistä, oppimista tukevia oppimateriaaleja sekä mahdollisuutta apuvälineiden käyttöön. Erityisen tuen tasolla tuen tarve on huomattava ja pitkäaikainen tai oppilaalla on tarvetta oppiaineiden yksilöllistämiseksi. Erityinen tuki perustuu pedagogiseen selvitykseen ja tarvittaessa asiantuntijalausuntoon. Erityisestä tuesta tehdään päätös ja oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Erityisen tuen päätös on määräaikainen ja sitä tarkistetaan 2. vuosiluokan lopussa ja kuudennen luokan aikana tai tuen tarpeen muuttuessa. (Oppimisen ja koulunkäynnin tuki 2021.)

3.2 Sijoitettu nuori koulussa

Tutkimukset ovat osoittaneet, että sijoitetuilla nuorilla on usein hankaluuksia koulunkäynnissä ja akateeminen suoriutuminen on huomattavasti ikätasoista heikompaa (Garstka, Lieberman, Biggs, Thompson & Levy 2014; Sandh, Donaldson & Colleen 2020; Henrichon 2016; Kääriälä 2020; Reinikainen 2009.). Sijoitetuilla lapsilla on vastaavan ikäistä väestöä enemmän erilaisia neurologisia tai psyykkisiä haasteita, jotka näkyvät koulumaailmassa oppimisen vaikeuksina. Suomessa 69 %:lla sijoitetuista lapsista on käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, viivästyksiä opillisissa taidoissa tai vaikeuksia pärjätä koulussa. Myös kognitiiviset kyvyt 18-vuotiaana ovat heikommat, kuin niillä nuorilla, jotka eivät ole olleet huostaanotettuina. Heikko koulumenestys näkyy jatko-opintojen suorittamisessa ja työllistymisessä. Sijaishuoltotautaisilla nuorilla aikuisilla on viisinkertainen todennäköisyys muuhun ikäryhmään verrattuna siihen, että peruskoulu on heidän korkein suorittamansa tutkinto. (Pirttimaa & Väливаara 2018: 237.)

Koululla on tärkeä rooli sijoitetun nuoren hyvinvoinnin tukemiseen pyrkivässä palvelujärjestelmässä ja koulu on keskeinen nuoren kehitystä ja hyvinvointia tukeva tekijä. Koulu on osa lähes jokaisen nuoren palveluverkostoa ja sitä kautta myös lastensuojelun yhteistyöverkostoa. Koulu tarjoaa sijoitetulle nuorelle usein neutraalin ympäristön, joka ei liity sijaishuoltoon tai lastensuojeluprosesseihin. (Saariluoma ym. 2021: 7–8.) Vaikka sijoitetuilla nuorilla saattaakin olla enemmän opillisiä haasteita, tarjoaa koulu heille parhaimmillaan mahdollisuuden jatkuvuuteen, rutiineihin ja ennakoitavuuteen, mikä auttaa nuoria selviytymään paremmin. Koulu ja koulutus saattavat olla voimakkaasti suojaavia tekijöitä kotitaustasta huolimatta. (Pirttimaa & Väливаara 2018.) Koulu-

menestys suojaa sijoitettuja nuoria mielenterveysongelmilta. Henrichonin (2016) tutkimuksessa todetaan, että niillä sijoitetuilla nuorilla, jotka ovat pärjänneet koulussa, psykososiaalisten ongelmien riski väheni 38–52 %. (Henrichon 2016: 50.)

Joissain tapauksissa koulu näyttäytyy kuitenkin nuorten hyvinvointia haastavana tekijänä. Sijoitettu lapsi saattaa kohdata koulussa vaikeuksia vertaispiiriin liittymisessä, kiusaamista sekä kehityksen ja oppimisen kannalta riittämättömiä tukitoimenpiteitä. (Saariluoma ym. 2021: 7–8.) Johnsonin ym. (2020) tekemän tutkimuksen perusteella nuoret saattavat kokea leimautuvansa ja kantavasta ”sijoitetun nuoren” stigmaa, joihin liittyy ennakkoluuloja sekä muiden oppilaiden että opettajien taholta. Nuoret saatetaan valmiiksi nähdä ongelmanuorina, epävakaina tai rikollisina. Mikäli toiset oppilaat saavat tietää sijoituksesta, voi se johtaa koulukiusaamiseen. Näiden ennakkoluulojen vuoksi nuorten koulukokemukset ovat usein negatiivisia ja saattavat aiheuttaa heikkoa itsetuntoa ja heikkoa koulumotivaatiota. (Johnson ym. 2020.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän kouluterveyskyselyn mukaan noin joka kuudes sijoitettu lapsi tai nuori koki koulussa kiusaamista viikoittain. Sijoitetut nuoret kokivat syrjivää kiusaamista huomattavasti useammin kuin kotona asuvat ikätoverinsa. Sijoitetut nuoret olivat myös muita ikäisiään useammin itse kiusaajan roolissa. (Ikonen, Hietämäki, Laakso, Heino, Seppänen, Halme 2017: 4.)

Monissa tutkimuksissa yhdeksi heikkoa koulumenestystä selittäväksi tekijäksi nostetaan koulupaikan vaihdokset sijaishuoltopaikan vaihtuessa. Mitä enemmän koulupaikan vaihdoksia on, sitä heikompaa nuoren koulumenestys usein on. Tiheät koulujen vaihdokset lisäävät myös koulupudokkuuden riskiä. (mm. Garstka ym. 2014; Henrichon 2016: 51; Johnson ym. 2020.) Jokaisen kouluvaihdoksen yhteydessä nuori joutuu sopeutumaan uusiin luokkatovereihin, opettajiin, opetusjärjestelyihin sekä odotuksiin. Lisäksi nuorten on hankalampi muodostaa pitkäkestoisia sosiaalisia suhteita luokkatoverien ja opettajien kanssa. Koulujen erilaiset opetussuunnitelmat ja opintojen eteneminen eri järjestyksessä aiheuttaa aukkoja tiedoissa ja taidoissa. (Garstka ym. 2014.) Nuoret haluavatkin usein sijoituksen yhteydessä jatkaa mieluummin vanhassa koulussaan, vaikka koulumatka pitenisikin huomattavasti (Höjer, Lindberg, Nielsen, Gustafsson, Johansson 2018.).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2021 tekemän tutkimuksen mukaan osa sijoitetuista nuorista sekä heidän asioistaan vastaavista sosiaalityöntekijöistä kokivat, etteivät nuoret saa tarpeeksi tarvitsemaansa erityistä tukea koulunkäyntiin, oppimiseen sekä sosiaalisten suhteiden solmimiseen ja ylläpitämiseen. Yksilölliset ja lapsen kokonaistilanteen huomioivat tukitoimenpiteet ja oppimisjärjestelyt, pedagogiset ratkaisut

sekä opiskeltavien asioiden määrän ja laadun arvioiminen lapsen kokonaisuormitukseksi sopivaksi ovat tärkeitä koulu-uupumusta ja koulun keskeyttämistä ehkäiseviä keinoja. Oikea-aikaisen ja oikeanlaisen tuen saamiseksi monialaisen palvelujärjestelmän eri toimijoiden on tärkeää sopia yhteisesti mahdollisuuksien ja tukitoimien kartoittamisesta ja toimeenpanemisesta. (Saariluoma ym. 2021: 10–11.)

Susan J. Henrichonin (2016) lastensuojelun työntekijöille tekemän kyselytutkimuksen perusteella sijoitettujen nuorten koulunkäynnin tukemisen kolme tärkeintä tekijää olivat jatkuvuus, sosioemotionaalinen tuki sekä kommunikaatio (Henrichon 2016). Johnsonin ym. (2020) tutkimus vahvistaa tätä käsitystä. Pelkkä koulusta saatava opillinen tuki ei riitä, vaan koulussa menestyäkseen sijoitetun nuoren täytyy tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Kokemus kouluun kuulumisesta, hyväksytyksi tulemisesta ja yhteenkuuluvuudesta ovat positiivisesti yhteydessä koulumenestykseen. Nuori tarvitsee koulupäivän aikana kokonaisvaltaista tukea. Aikuiselta saatava vahva sosiaalinen ja emotionaalinen tuki on tärkeää. (Johnson ym. 2020.)

3.3 Koulua käymättömät nuoret

Suomessa ei ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka paljon koulua käymättömiä oppilaita on. Vaativan erityisen tuen VIP-verkosto tilasi 2019–2020 tilannekartoituksen yläkoululaisien kouluakäymättömyydestä. Kartoituksessa selvitettiin 7.–9.-luokkalaisten koulua käymättömien oppilaiden määrää, poissaolojen syitä, poissaoloihin puuttumisen menetelmiä ja niiden toimivuutta koulua käymättömien oppilaiden kanssa työskentelevien aikuisten näkökulmasta. Tilannekartoituksen tulosten mukaan Suomessa on yläkoulussa arviolta vähintään 4000 oppilasta (noin 2–3 % oppilaista), joilla on niin suuria ongelmia koulun käymisessä, että voidaan puhua koulua käymättömistä oppilaista. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare, Määttä 2020: 6, 8.) Valviran sijaishuoltoyksiköille tekemän kyselyn mukaan 6 %:lla sijoitetuista nuorista koulunkäynti oli keskeytynyt (Valvira 2019).

VIP-verkoston tilaaman tilannekartoituksen mukaan tyypillinen ongelmallisten koulu-poissaolojen kesto oli yli kaksi vuotta. Melkein puolet yläkoulun koulua käymättömistä oppilaista oli käynyt koko yläkoulunsa siten, että heidän poissaolonsa oli aiheuttanut koulun taholta toimenpiteitä. Ongelmallisten poissaolojen ensisijaisena syynä olivat oppilaan psyykkiset oireet ja se, että hänen kiinnostuksensa kohdistui muualle kuin kouluun. Myös epämääräiset fyysiset oireet nähtiin usein poissaolojen syyksi. Muita, vähemmän todennäköisiä syitä olivat oppilaan kaverisuhteisiin liittyvät sosiaaliset ongelmat ja koulunkäyntiin suuntautuva pessimistinen ja välttelevä asenne. (Määttä ym.

2020: 32–33.) Pitkäkestoisella koulukieltäytymisellä on yhteys masentuneisuuteen, ahdistuneisuuteen, päihteidenkäyttöön, syrjäytymiseen ja yksinäisyyteen. Usein koulukäymättömyyden pitkittyessä syntyy negatiivinen kierre, jossa esimerkiksi masentuneisuus lisää koulupoissaoloja ja samalla sosiaalisista suhteista vetäytyminen pahentaa masennusta. Mitä pidempään nuori on pois koulusta, sitä vaikeampaa sinne on palata. (Palmu ym. 2020: 11.)

Suurin osa koulua käymättömistä oppilaista on koulun tehostetun tai erityisen tuen piirissä. Keskeisiä tapoja koulua käymättömien oppilaiden tukemisessa ovat poissaolojen seuranta, erilaiset opetusta koskevat järjestelyt (kuten räätälöinti ja pienryhmät, opiskelu erityisopettajan kanssa ja opetuksen eriyttäminen), koulupäivän lyhentäminen, vaihtoehtoiset tavat näyttää osaaminen, vuosiluokkiin sitomaton opetus, oppilaan huomioiminen ja henkilökohtainen tuki, monialainen verkostoyhteistyö sekä perheen tukeminen. Lisäpalvelujen osalta esiin nousivat ennen kaikkea yhteistyön parantaminen koulun ulkopuolisten palvelujen, erityisesti sosiaalitoimen ja nuorisopsykiatrian kanssa (Määttä ym. 2020: 32–35.)

Koulunkäyntikyvystä saatetaan tarvita arviointia, jos oppilas ei suoriudu tuettunakaan opiskelusta, kieltäytyy koulun käymisestä tai jos hänen oireistaan tai käyttäytymisestään on haittaa itselle tai toisille. Ensisijainen vastuu koulunkäyntikyvyn arviosta on opetuksen järjestäjällä. Arvio tulee tehdä moniammatillisesti esimerkiksi oppilashuolto-ryhmässä. Lääkärin tehtävänä on selvittää lapsen psyykkinen ja somaattinen terveydentila, niiden merkitys koulunkäynnin kannalta sekä lisätutkimusten, erikoissairaanhoidon arvion tai sairaalahoidon tarve. Kysymys koulukuntoisuudesta voi herätä oppilaan sairauden tai tunne- tai käytösoireiden perusteella. Ongelmalliselta vaikuttavan käytöksen taustalla on usein neuropsykiatrisia ongelmia, traumakokemuksia tai masennusta sekä vääriä tai riittämättömiä selviytymiskeinoja. Koulunkäynnin voi estää akuutti kriisitilanne, vakava psyykkisistä syistä johtuva toimintakyvyttömyys tai vakava somaattinen sairaus. Lapsen koulunkäyntikykyyn voivat vaikuttaa myös esimerkiksi perheväkivalta, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä lapsen kaltoinkohtelu. Jos oppilaan vointi ei mahdollista koulukäymistä, olennaisia kysymyksiä ovat poissaolon pituus, koulunkäynnin ja hoidon järjestäminen sekä oppilaan turvallisuus poissaolon aikana. Koulunkäyntikyvyn arvioinnissa ja tukitoimien järjestämisessä tarvitaan perheen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen yhteistyötä. On tärkeää, etteivät muut ammattilaiset vetäydy, kun lastensuojelu astuu kuvaan. (Puustjärvi & Luoma 2019.)

Apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkka julkaisi jo vuonna 2005 selvityksen, jonka mukaan sijoitettujen nuorten koulunkäynnin tukemisessa on valtakunnallisesti vakavia

puutteita. Jonkka nosti esille muun muassa epävirallisessa kotikoulussa opiskelevat nuoret, jotka eivät saa koululta tarvitsemaansa tukea. Ongelmakohtana nousivat esiin myös tiedonvälittämisen ongelmat kuntien välillä ja epäselvyydet siitä, kenellä on kustannusvastuu koulunkäyntiongelmaisen nuoren tarvitessa erityistukea. (Oikeuskanslerin virasto 2005.)

Lastenkoteihin sijoitettuja lapsia siirretään edelleen herkästi epäviralliseen kotiopetukseen lastenkotiin, mikäli koulunkäynnissä ilmenee haasteita. ”Kotiopetuksen” järjestelyt pyritään pitämään tilapäisinä ja pyrkimyksenä on integroida lapsi tai nuori takaisin kouluun opiskelemaan. ”Kotiopetuksessa” opiskeleva lapsi säilyy oman koulunsa kirjoilla, mutta opiskelee lastenkodin ohjaajien avustuksella koulusta tulleiden ohjeiden mukaisesti. ”Kotiopetus” ei kuitenkaan ole kunnan alainen, vaan vastuuhenkilönä päivittäisestä työskentelystä on lastenkodin ohjaaja, joka tekee tiivistä yhteistyötä koulun kanssa. Lastenkodin ohjaajilla ei kuitenkaan ole tarvittavaa pedagogista osaamista laadukkaasti opetuksen antamiseksi. (Heino ym. 2021: 88–89.)

4 Koulumenestyksen yhteys syrjäytymiseen

Syrjäytyminen kuvaa köyhyyttä ja huono-osaisuutta moniulotteisena ilmiönä. Syrjäytymistä pidetään epävakaa työuran, huonon osaamistason, pienituloisuuden, huonojen asuinolojen, huonon terveyden tai perheiden hajoamisen kaltaisten huono-osaisuuden tekijöiden epäsuotuisina yhdistelminä. Syrjäytyminen on ajallisesti kehittyvä ilmiö, johon liittyy etenevä irtaantuminen tavanomaisista sosiaalisista toimintaympäristöistä. Se on poikkeavuutta tavanomaiseksi katsotusta elämästä ja toisen luokan kansalaisuutta, mikä ilmenee rajallisina mahdollisuuksina osallistua yhteiskunnan tavalliseksi miellettyihin toimintoihin. (Notkola, Pitkänen, Tuusa, Ala-Kauhaluoma, Harkko, Korkeamäki, Lehtikoinen, Lehtoranta & Puumalainen 2013: 56.)

Nuorten osalta huono-osaisuus on harvoin ehtinyt kasautumaan niin vakavasti, että syrjäytymisen määritelmät toteutuisivat. Nuorten kohdalla puhutaankin mieluummin myöhempään huono-osaisuuteen vaikuttavista todennäköisyyksistä eli syrjäytymisriskistä tai syrjäytymisvaarasta. Syrjäytymisvaarassa olevalla nuorella tarkoitetaan nuorta, jolla on samanaikaisia ongelmia, kuten haasteita koulu- tai työelämässä, ongelmallista päihteidenkäyttöä ja epäsosiaalista käyttäytymistä. Epäsosiaalinen käyttäytyminen voi ilmetä joko sosiaalisten normien rikkomisena, kuten rikollisuutena tai väkivaltaisuuksina, tai vetäytymisenä kokonaan sosiaalisista suhteista eli eristäytymisenä. Syrjäytymisvaa-

rassa olevilla nuorilla on usein diagnosoitu käytös- ja/tai päihdehäiriö. Usein näihin häiriöihin liittyy myös jokin muu mielenterveyden häiriö, kuten ahdistuneisuus- tai mielialahäiriö. Myös aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö lisää käytöshäiriön syntyminen riskiä. (Notkola ym. 2013: 56, 101.)

Huostaanotetut ja sijoitetut nuoret ovat usein kokeneet jonkinlaista kaltoinkohtelua, heitteillejättöä tai heidän turvallisuudestaan ja hyvinvoinnistaan on ollut huolta. Sijais- huoltoon päätyminen on usein traumaattinen kokemus itsessään. Traumalla puolestaan on todettu olevan yhteys moniin kehityksellisiin häiriöihin, kuten oppimisvaikeuksiin sekä tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöihin. (Johnson, Strayhorn & Parler 2020.) Ennen sijoitusta koetun köyhyyden, kaltoinkohtelun ja ristiriitojen, jopa väkival- lan vuoksi monet nuoret pärjäävät aikuisuudessa muuta väestöä heikommin. Kaltoin- kohdellut ja sijoitetut lapset ja nuoret joutuvat usein itse riskikäyttäytymisen piiriin, mikä osaltaan vaikuttaa heikompaan pärjäämiseen myöhemmin. Tämä näkyy monin eri ta- voin esimerkiksi rikollisuutena, päihteiden käyttönä, seksuaalisena riskikäyttäytymi- senä, itsetuhoisuutena sekä suurempana kuolleisuutena. (Kestilä, Paananen, Väisä- nen, Muuri, Merikukka, Heino & Gissler 2012: 49.) Nuoren sijaishuoltotaustan yhdistet- tynä heikkoon koulumenestykseen on todettu olevan yhteydessä päihteiden väärinkäyt- töön, työttömyyteen, itsemurhayrityksiin, psykiatriseen diagnoosiin, rikolliseen elämän- tapaan, pidätyksiin ja vankeuteen (Henrichon 2016: 49; Kääriälä 2020: 52).

Perusasteen tutkinnon varaan jääminen on selvästi yhteydessä syrjäytymiseen. Perus- koulun yläasteen aikaiset kouluongelmat, runsaat poissaolot ja keskeyttämisajatukset ovat yhteydessä oppilaiden peruskoulun jälkeiseen opiskelutulevaisuuteen. Ne nuoret, joilla on eniten oireita koulusta vieraantumisesta, ovat vaarassa jäädä ilman koulutus- paikkaa peruskoulun jälkeen. Negatiiviset kokemukset ja kouluongelmat, kuten tym- pääntyminen ja lintsaaminen, ovat yhteydessä siihen, ettei nuori osallistu peruskoulun lopulla yhteishakuun. Tytöillä nämä tekijät eivät varsinaisesti vaikuta yhteishakuun osallistumiseen, mutta ovat yhteydessä yhteishaussa epäonnistumiseen. Koulutuk- sesta syrjäytymisen riskiä voidaan estää oppilaiden koulutusmotivaatiota nostamalla. Mitä vähemmän koulussa on poissaoloja ja mitä parempana oppilaat kokevat saa- mansa opetuksen sekä luottavat tulevaisuuteen, sitä varmemmin he todennäköisesti saavat toisen asteen koulutuspaikan. (Pirttiniemi 2000: 97, 101, 118.)

Kokemus syrjäytymisestä heijastuu yksilön suoriutumiseen ja sitä kautta todennäköi- sesti koulutus- ja palvelujärjestelmästä putoamiseen. Nuorten aikuisten syrjäytyminen ei johdu ainoastaan objektiivisista tekijöistä, kuten alhaisesta koulutuksesta tai työttö-

myydestä. Syrjäytymiseen liittyy myös kokemukselliset tekijät, kuten yksinäisyys, epäluottamus ja alisuoriutuminen, joiden ratkaisemiseksi täytyy paneutua taustalla oleviin sosiaalisiin ja yksilöllisiin syihin. Syrjäytymiskierteen katkaisemiseksi nuorten aikuisten suoriutumista ja luottamusta lähisuhteisiin pitää vahvistaa. Pelkästään koulutus ei riitä ratkaisemaan syrjäytymisen ongelmaa, vaan tehokkaampaa on keskittyä alisuoriutumisen katkaisemiseen vahvistamalla nuoren minäkäsitystä ja itsetuntoa. (Lehtonen & Kalunki 2013: 139–140.)

4.1 Sosiaalinen vahvistaminen

Syrjäytymisen käsitteen rinnalle on noussut sosiaalisen vahvistamisen käsite. Käsitettä on ryhdytty käyttämään erityisesti vuonna 2006 voimaan astuneen nuorisolain myötä. Sosiaalinen vahvistaminen ei ole käsitteenä niin leimaava, vaan se viittaa nuoren elämäntilannetta ja -hallintaa parantavaan prosessiin. (Kuure 2015: 8.) Sosiaalinen vahvistaminen on monisyinen asia ja sen määrittely selkeästi ja yksinkertaisesti on vaikeaa. Sosiaalinen vahvistaminen on käsitteenä useissa eri hyvinvointiin liittyvien ammattialojen linjauksissa. (Mehtonen 2011: 13.) Esimerkiksi sosiaalityössä sosiaalisen vahvistamisen nähdään liittyvän asiakkaan kanssa tehtävään suunnitelmaan, tukitoimien hakemiseen, keskusteluun, ohjaukseen, pyrkimykseen muutoksen aikaansaamiseksi sekä hyvään vuorovaikutussuhteeseen. Etsivässä nuorisotyössä puolestaan toimenpiteet liittyvät arjen hallintaan, kuten nuorten tukemiseen lähtemään kotoa, ryhmiiin osallistumisen tukemiseen tai tapaamisiin sitoutumiseen. (Aaltonen, Berg & Ikkäheimo 2015: 66–67.)

Sosiaalisen vahvistamisen taustalla on voimaantumiseen liittyvä käsitteistö (Kuure 2015: 10). Siitosen (1999) mukaan voimaantuminen on ihmisestä itsestä lähtevä prosessi, joka on yhteydessä ihmisen omaan haluun, omien päämäärien asettamiseen, omiin mahdollisuuksiin luottamiseen sekä näkemykseen itsestä ja omasta tehokkuudesta. Voimaantuminen on henkilökohtainen prosessi, mutta siihen vaikuttavat toiset ihmiset, olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet. Voimaantumista voidaan tukea erilaisilla hienovaraisilla toimenpiteillä, kuten avoimuudella, toimintavapaudella, rohkaisemisella sekä pyrkimisellä turvallisuuteen, luottamukseen ja tasa-arvoisuuteen. (Siitonen 1999: 61, 117–118.)

Nuorisolaissa sosiaalinen vahvistaminen määritellään syrjäytymisriskin alla oleviin nuoriin keskittyväksi toiminnaksi. Sosiaalinen vahvistaminen on kokonaisvaltaista ja moniammatillista elämänhallinnan, hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemista. Sosiaalisen

vahvistamisen tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy, yhteisölliseen toimintaan kiinnittyminen sekä aktiivinen kansalaisuus. (Kuure 2015: 8, 26.) Käsitteellä viitataan työorientaatioon, joka sisältää monenlaista ennaltaehkäisevää työtä, kuten varhaista puuttamista, elämän nivelvaiheiden tunnistamista, interventioita, korjaavia toimia sekä moniammatillista ja asiakaslähtöistä verkostoitumista (Mehtonen 2011: 8, 13.). Sosiaalisen vahvistamisen ei tarvitse olla erityisen mittava toimenpide, vaan yksinkertaisimmillaan kyseessä on tuki, ohjaus ja neuvonta (Lundbom & Herranen 2011: 6).

Koulumaailmassa on lisääntynyt kahtiajako niiden välille, jota pärjäävät loistavasti ja niiden, joiden valmiudet selvitä arjesta ja opiskelusta ovat heikommat. Heikommin pärjäävien tueksi tarvitaan erityisiä tukitoimia ja kohdennettua toimintaa. (Mehtonen 2011: 7.) Nuorten ongelmat kasvavat, kun nuori ajautuu tavalla tai toisella irralleen lähiyhteisöstä, menettää itseluottamuksensa ja kykynsä luottaa muihin. Seurauksena on merkityksettömyyden tunne, mikä näkyy alisuoriutumisenä. Nuoren sosiaalinen vahvistuminen on prosessi, jossa nuorta pyritään kiinnittämään yhteisöihin, kuten kouluun. Sosiaalinen vahvistaminen rakentuu kolmesta tekijästä, joita ovat vuorovaikutustaidot ja sosiaalinen toimintakyky, itsetunto ja itsensä arvostaminen sekä elämänhallinta ja osallisuus. (Kuure 2015: 24–25, 35.)

Sosiaalinen vahvistaminen ammatillisena toimintana on tavoitteellista kasvatuksellista ja yhteiskunnallista työtä ja toimintaa. Sosiaalinen vahvistaminen tapahtuu kuitenkin yhdessä nuoren kanssa ja nuoren luvalla. Toimenpiteet elämäntaitojen ja elämänhallinnan parantamiseksi voivat olla moninaisia. Elämänhallinta on kokonaisvaltaista arjen taitovalikoimaa, joka muodostuu muun muassa fyysisistä, psyykkisistä, sosiaalisista ja talouteen liittyvästä osaamisesta. Fyysinen osaaminen voi pitää sisällään esimerkiksi liikunnan ja terveelliset elämäntavat. Psykkisen osaamisen tukemiseen liittyy hyvinvoinnin rakentaminen ja vahvistaminen, nuoren identiteetin ja realistisen minäkuvan tukeminen sekä itsetunnon ja itsetuntemuksen merkitys. Sosiaalista osaamista sekä osallisuuden ja onnistumisen kokemuksia vahvistetaan subjektiutta vahvistamalla sekä osallistavilla työtavoilla. Työskentelyn peruslähtökohtana on kuitenkin kohtaaminen, vuorovaikutus ja dialogi. Sosiaalinen vahvistaminen edellyttää aktiivista ja innostavaa otetta, luottamusta ihmiseen, yhteisöihin ja tulevaisuuteen sekä hyviä kumppanuuksia ja erilaisten verkostojen ja niiden välisten keskinäisten suhteiden ja merkitysten kokonaisvaltaista hahmottamista. (Mehtonen 2011: 16–21, 26.)

4.2 Monialainen yhteistyö sosiaalisen vahvistamisen keinona

Sosiaalinen vahvistaminen tapahtuu yhteistyössä nuoren verkostojen kanssa. Aira (2012) määrittelee yhteistyön tavoitteelliseksi ja aktiiviseksi prosessiksi. Mikä tahansa yhdessä työskentely ole yhteistyötä, ellei työskentelylle ole asetettu yhteistä tavoitetta. Myöskään yhteistyön rakenteet eivät takaa yhteistyötä, vaan yhteistyön syntyminen vaatii eri osapuolien aktiivista panostusta. Rakenteet voivat kuitenkin tehdä yhteistyön mahdolliseksi ja helpottavat sitä. Yhteistyö tapahtuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, joka luo, muokkaa ja ylläpitää yhteistyöprosessia. (Aira 2012: 47–48.)

Verkostotyöskentelyssä pyritään saamaan eri toimijoiden työ näkyväksi ja avoimeksi. Verkostotyötä tekemällä voidaan vähentää ulkopuolelta tehtyä toisen työn määrittelyä ja ennako-odotuksia. Yhteistä ymmärrystä lisäämällä voidaan vähentää päällekkäistä työtä, ja palvelut muodostavat kannattelevan verkoston siiloutuneiden palveluiden sijaan. Monitoimijaisuus verrattuna moniammatillisuuteen eroaa siinä, että pelkästään ammattilaisten välisen yhteistyön lisäksi monitoimijaisuudessa myös asiakas itse on olennainen toimija työskentelyssä. Monitoimijaisella verkostotyöllä pyritään siis vahvistamaan myös asiakkaan toimijuutta. (Civil, Abrahamsson, Mäki-Fossi & Miettunen 2019: 3, 11.)

Lastensuojelun asiakkaat ovat asiakkaina monissa muissakin palveluissa samaan aikaan. Lastensuojelun asiakkuuden lisäksi tavallisia toimijoita lasten ja nuorten elämässä ovat muun muassa perusterveydenhuolto, erityissairaanhoidon psykiatrisine palveluineen, koulu, päihdehuollon palvelut, perheoikeudelliset palvelut sekä vammaispalvelut. Monien palveluiden samanaikainen käyttö haastaa lastensuojelua kehittämään monitoimijaista verkostotyötä. (Civil ym. 2019: 9.)

Sekä Perusopetuslaki, että Lastensuojelulaki velvoittavat lastensuojelun sekä koulun henkilökuntaa tekemään yhteistyötä lapsen tai nuoren opintojen tukemiseksi (Lastensuojelulaki 14.3.2007/417 § 52 a, Perusopetuslaki 24.6.2010 § 41). Lastensuojelun ja koulun välinen yhteistyö on tärkeää yksilöllisten tuen tavoitteiden saavuttamisessa. Yhteinen luottamus ja ymmärrys sekä avoin kommunikointi puolin ja toisin on tärkeää. Onnistunut yhteistyö alkaa yhteisestä käsityksestä, arvoista, luottamuksesta sekä yhteisestä ongelmanmäärittelystä ja näkemyksistä niistä keinoista, joilla ongelmia voidaan ratkaista eri organisaatioiden yhteistyönä. (Garstka ym. 2014.) Ei riitä, että jokainen palveluntarjoaja tuo oman palvelupakettinsa osaksi nuoren tukemista. Tarvitaan uudenlaisia omien toimialojen rajoja ylittäviä monialaisen työskentelyn muotoja, jotta voidaan vastata sijoitetun nuoren kasvaviin moniulotteisiin ongelmiin. (Schwartz 2017.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista määrittää, mitä tietoja sosiaalihuollon ja koulun välillä saa antaa. Lain mukaan koululla on velvollisuus antaa sosiaalihuollon viranomaiselle salassa pidettäviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Toisaalta myös sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa antaa tietoja, jotka ovat välttämättömiä opetuksen tarpeen selvittämiseksi tai opetuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi. Tietoja saa kuitenkin antaa vain, jos tieto on tarpeen lapsen edun tai sosiaalihuollon asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 § 17, § 20.) Perusopetuksen järjestämisen kannalta välttämättömänä tietona voidaan pitää esimerkiksi sellaista tietoa oppilaan terveydentilasta, jolla voi olla vaikutusta oppilaan omaan tai toisten turvallisuuteen. Haasteita lain tulkintaan ja yhteistyön toteuttamiseen tekee se, että arvion salassa pidettävän tiedon antamisesta tekee se, jonka hallussa tieto on. (Opetushallitus.)

Nuoren sijaishuoltoon siirtymisen tai sijaishuoltopaikan tai koulupaikan vaihtumisen yhteydessä tiedot nuoren tuen tarpeesta siirtyvät seuraavaan kouluun usein puutteellisesti. Höjer, Lindberg, Nielsen, Gustafsson ja Johansson (2018) tutkivat heikkoa koulumenestystä aiheuttavia tekijöistä sekä tekijöitä, jotka voivat johtaa positiiviseen lopputulokseen. Tutkimuksen 158 tapauksessa 111 nuorta oli vaihtanut koulua sijoituksen yhteydessä. Näistä ainoastaan 32 % tapauksista sosiaalityöstä oltiin yhteydessä vanhaan sekä uuteen kouluun koulun vaihtoon liittyvän informaation vuoksi. Vain vajaan kolmasosan (28 %) osalta kouluun oltiin yhteydessä erityisen tuen tarpeesta. Tutkimuksen mukaan koulunkäynnin ongelmiin puututaan useammin, mikäli nuorella on käytöshäiriöitä ja/tai hänet on sijoitettu lastenkotiin eikä perhesijoitukseen. (Höjer, ym. 2018.) Tutkimustulosta heikosta tiedonkulusta vahvistaa Garstkan ym. vuonna 2014 Kansasissa tekemä kyselytutkimus, jonka mukaan 86,7 % sekä lastensuojelun että koulun viranomaisista oli sitä mieltä, että tarvitsisivat enemmän tarkempaa informaatiota nuoren tarpeista, jotta voisivat paremmin koordinoida oppimisen tukemista. Myös tiedonsaannin ajantasaisuus sekä resurssit nousivat vastauksissa esiin. (Garstka ym. 2014.)

Tutkimuksissa lastensuojelun sekä koulun yhteistyön haasteiksi on nostettu lastensuojelu- sekä koulujärjestelmien ammatilliset ja kulttuuriset erilaisuudet sekä niiden aiheuttamat näkemuserot nuoren tuen tarpeista. Sijoitettujen nuorten koulunkäynnin tukemisen esteenä on se, ettei eri ammattiryhmillä ole todenmukaista käsitystä toisen toimijan roolista ja vastuista. Myös ammattiryhmien väliset erot toimintatavoissa ja ohjeistuksissa aiheuttaa haasteita. (Henrichon 2016: 57.) Eri ammattiryhmät saattavat nähdä nuorten ongelmat ennemminkin toisen ammattiryhmän ratkaistavana ongelmana (Garstka ym. 2014).

Kouluilla tarvitaan enemmän ymmärrystä ja tietoa trauman ja sijoituksen vaikutuksista nuoren hyvinvointiin. Tämä ymmärrys lisää koulujen mahdollisuutta vastata paremmin yksilöllisen tuen tarpeeseen kunkin nuoren kohdalla. Sijoitettu nuori tarvitsee tukea koulunkäyntiin usein samassa mittakaavassa, kuin esimerkiksi oppilaat, joilla on jokin vamma tai rajoite. Lastensuojelu ja sijaishuolto voisi olla omalta osaltaan lisäämässä koulun ja muiden ammattilasten tietämystä ja ymmärrystä traumaorientoidusta lasten- kotihoidosta ja kuinka muut ammattiryhmät voivat olla yhteistyössä näiden pyrkimysten kanssa. (Garstka ym. 2014; Henrichon 2016; Pirttimaa & Väliavaara 2016.)

Koulun sekä sosiaalityön ja sijaishuoltopaikan tehokkaalla yhteistyöllä on todettu olevan merkitystä nuoren koulumenestystä edistävänä tekijänä. Tutkimusten mukaan yhteistyön ja kommunikaation haasteena on suunnitelmallisuuden puute. Ongelmaksi on nostettu myös toimintamallien ja ohjeistusten puute sekä kouluilla että sosiaalityössä ja sijaishuoltopaikoissa. Myös yhteydenpidon ja yhteistyön käytännöt tarvitsevat kehittämistä ja laajentamista. (Grastka ym 2014; Höjer ym. 2018.)

Henrichonin (2016) tapaustutkimuksessa nostettiin esiin ajatus koulun ja lastensuojelun säännöllisistä yhteisistä tapaamisista, jotta koululla voitaisiin ottaa huomioon mahdolliset muutokset sijaishuollossa tai nuoren elämässä. Esimerkiksi kuukausittaisissa tapaamisissa voitaisiin varmistaa, että kaikki osapuolet ovat tietoisia mahdollisista haasteista ja huolenaiheista. Avoin kommunikointi eri toimijoiden välillä on tärkeää, jotta kaikilla olisi käytössään samat ja ajantasaiset tiedot sijoitetun nuoren tukemiseksi. Sillä ei nähty olevan niin paljoa merkitystä, tapahtuuko yhteydenpito tapaamisissa, puhelimitse tai vaikka sähköpostilla. Tärkeintä on tiedon sujuva kulkeminen. (Henrichon 2016.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Työskentelen itse opinnäytetyöni kohteena olevassa lastenkodissa ohjaajana. Keskustelin mahdollisista opinnäytetyön aiheesta lastenkodin johtajan kanssa. Johtaja kertoi, että lastenkodilla ollaan kirjoittamassa auki asiakasprosessikuvausta, joka pitää sisälleen varsinaisen asiakasprosessin eri vaiheiden kuvauksen lisäksi prosessin aikaisen työskentelyn kuvaukset. Sijoituksen aikaisen työskentelyn yhtenä osa-alueena on koulunkäynnin tukeminen. Olen toiminut aiemmin sosiaaliohjaajana Ote-opetuksessa, jossa pyritään nivomaan koulua käymättömiä tai koulupudokkuuden riskissä olevia nuoria takaisin kouluun. Koulunkäynnin tukeminen on aiheena mielenkiintoinen, joten päätin tarttua tarjottuun aiheeseen.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyöni on toimintatutkimus, jonka tavoitteena on tehdä näkyväksi ja mallintaa koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä lastenkodeissa. Tukemisen keinot ja käytännöt voivat pitää sisällään käytännön konkreettista toimintaa arjessa, mutta myös tukemisen prosesseja, kuten koulun kanssa tehtävän yhteistyön prosessit. Mallinnuksen on tarkoitus olla muutaman sivun pituinen kirjoitettu kuvaus siitä, miten lastenkodeissa tuetaan koulunkäyntiä.

Opinnäytetyöni kohteena olevan lastenkodin yhteydessä ei ole yhteydessä omaa koulua, vaan lapset ja nuoret käyvät peruskoulua usein sillä alueella, jolla asuivat ennen huostaanottoa ja lastenkotiin muuttoa. Osa lapsista opiskelee yleisopetuksen piirissä, mutta jotkut lapsista ja nuorista ovat pienryhmäopetuksessa tai esimerkiksi sairaalakoulussa. Valmentaviin opintoihin tai toiselle asteelle siirtyessä koulupaikka luonnollisesti vaihtuu. Lastenkodin tarjoama tuki koulunkäyntiin räätälöidään yksilöllisesti lapsen tarpeita vastaavaksi. Jollekin koulunkäynnin tueksi riittää satunnainen apu läksyissä, kun taas toisen kanssa koulun kanssa ollaan yhteydessä lähes päivittäin ja yhteisiä tukitoimia pohditaan aktiivisesti. Myös lastenkodin ja koulun yhteistyön taso ja intensiteetti vaihtelevat lapsen ja nuoren tuentarpeen sekä koulumuodon mukaan. Koululle ollaan usein sitä tiiviimmin yhteydessä, mitä enemmän haasteita koulunkäyntiin liittyy. Esimerkiksi sairaalakoulussa tai pienryhmäopetuksessa olevan lapsen tai nuoren opettajan kanssa yhteistyö ja yhteydenpito on usein tiiviimpää verrattuna yleisopetuksen piirissä olevan lapsen tai nuoren opettajaan.

Jokaisen lapsen kohdalla yhteistyö koulun kanssa rakennetaan yksilöllisesti lapsen tarpeiden mukaan, mutta selkeitä raameja ja rakenteita yhteistyölle ei ole. Mallintamalla koulunkäynnin tukemisen rakenteita lastenkodeissa, vastaan opinnäytetyölläni tähän tutkimukselliseen tarpeeseen. Prosessien, roolien ja keinojen jäsentämisellä ja näkyväksi tekemisellä voidaan mahdollisesti vähentää myös sitä, että koulunkäynnin tukemisen tavat ja yhteistyön tiheys ja laatu olisi työntekijän omasta tahdosta ja asenteesta kiinni. Selkeillä rakenteilla yksilöllisiä tekijöitä voidaan pyrkiä häivyttämään ja siten tarjota lapsille ja nuorille tasalaatuisempaa hoitoa.

Mallintamisen pohjana ovat vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

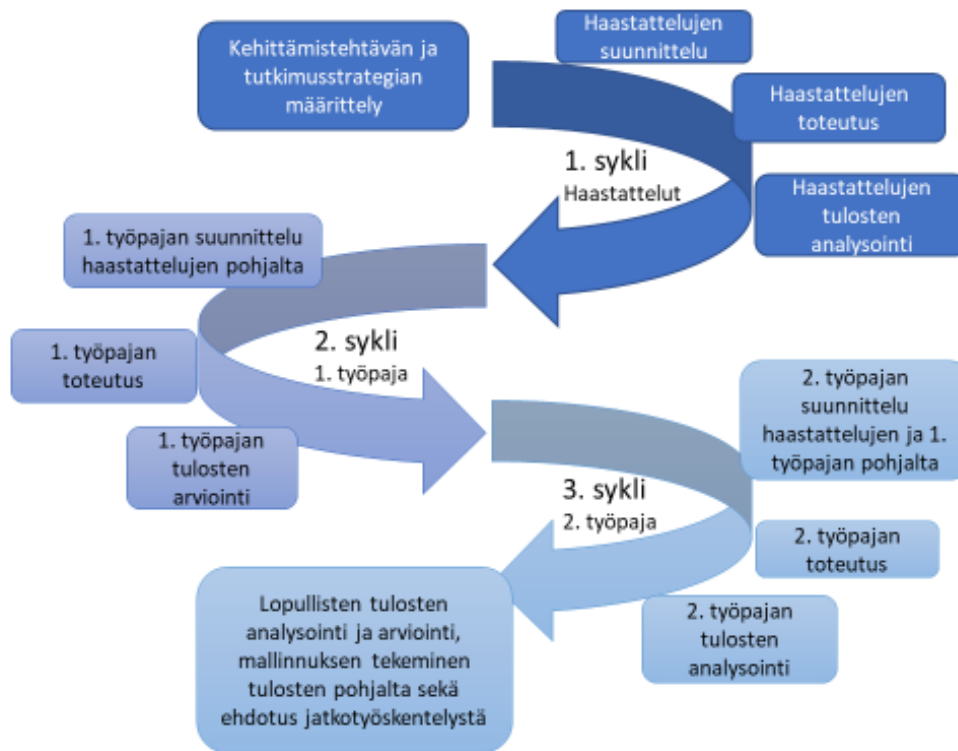
1. Miten lastenkodeissa tuetaan lasten ja nuorten koulunkäyntiä?
2. Millaista on koulun kanssa tehtävä yhteistyö?

Opinnäytetyöni lopputuloksena olevalla mallinnuksella voidaan ajatella olevan tietynlaisia yhteneväisyyksiä palvelun tuotteistamisen kanssa. Tuotteistamisella tarkoitetaan tuote- ja palvelukokonaisuuksien selkiyttämistä asiakkaan tarpeita ja odotuksia palveluviksi kokonaisuuksiksi. Palvelua tuotteistamalla voidaan yhtenäistää palvelutoimintaa, tuoda toistettavuutta ja tehokkuutta ja luoda arvoa niin palveluntarjoajalle kuin asiakaillekin. Tuotteistaminen ei tarkoita samaa kuin palvelun standardointi, vaan tavoitteena on löytää tasapaino vakioimisen ja asiakaskohtaisen räätälöimisen välille. Erityisesti monimutkaisten ja hiljaiseen tietoon perustuvien asiantuntijapalvelujen tuotteistamisella tavoitellaan palvelun parempaa tasalaatuisuutta ja toistettavuutta. Toimintatapoja yhtenäistämällä luodaan parempaa ja saumattomampaa palvelua. Henkilöstön osallistaminen tuotteistamiseen sitouttaa henkilöstöä, tekee hiljaista tietoa näkyväksi ja parantaa tiedonjakoa. Riskinä ja haasteina tuotteistamisella voi olla muun muassa syntyneiden prosessien liian tiukka määrittely, joka johtaa henkilöstön motivaation laskuun tai liian jäykkä palvelu, joka ei vastaa asiakkaiden tarpeisiin. Huomioitavaa on myös, että paraskaan malli ei kuvaa täysin palvelukäytännössä syntyvää vuorovaikutusta, osaamista ja yllättävien tilanteiden edellyttämää improvisointia. (Tuominen, Järvi, Lehtonen, Valtanen, Martinsuo 2015: 5–8, 17.)

5.2 Opinnäytetyöprosessin eteneminen

Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan merkityksiä ja ihmisten kuvauksia omasta todellisuudestaan (Vilkka 2015: 117). Tavoitteena ei ole löytää totuutta tutkittavasta asiasta, vaan kuvata ja ymmärtää ilmiötä. Toimintatutkimusta voidaan käyttää työn tai toiminnan kehittämiseen. Toimintatutkimuksen elementtejä ovat toiminnan kehittäminen, yhteistoiminta, tutkimus sekä toimijan, eli tutkijan, mukanaolo. Toimintatutkimus on syklinen prosessi, jossa yksi sykli pitää sisällään suunnittelun, toimeenpanon, havainnoinnin ja reflektoinnin. Sykliä seuraa uusi sykli, joka lähtee siitä, mihin edellisen syklin aikana päästiin. (Kananen 2014: 12–15, 21.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa voidaan kerätä monella eri tavalla (Vilkka 2015: 122). Opinnäytetyössäni olen kerännyt aineistoa sekä lastenkodissa asuville nuorille tekemilläni teemahaastatteluilta että lastenkodin ohjaajille järjestetyillä kahdella työpajalla. Nuorten teemahaastattelujen tulokset toimivat pohjana lastenkodin ohjaajille järjestetyissä työpajoissa, joissa ohjaajat pohtivat koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä. Opinnäytetyöni noudatti toimintatutkimuksellista prosessinomaisuutta, jossa nuorten haastattelut ovat ensimmäinen sykli ja ohjaajien työpajat seuraavia syklejä, joka pohjautuivat edellisten syklien tuloksiin.

Kuva 1. Toimintatutkimuksellisen prosessin kuvaus mukaillen Lewin 1946 (Jyrkämä).

Mallintaminen lähti liikkeelle kehittämistehtävän määrittelyllä. Keskustelin opinnäytetyöni aiheesta lastenkodin johtajan kanssa ja opinnäytetyön aihe valikoitui suoraan lastenkodin johtajan ehdotuksesta. Kehittämistehtävän jälkeen suunnittelin opinnäytetyön prosessin toteutuksen. Mallintamisen pohjana toimivat lasten ja nuorten kokemukset, ajatukset ja toiveet koulunkäynnin tukemisesta lastenkodissa. Pyrin selvittämään nuorten ajatuksia yksilohaastatteluina toteutettuina teemahaastatteluina. Haastattelujen avulla sain vastauksia kysymyksiin, millaista tukea koulunkäyntiin nuoret ovat saaneet tähän mennessä ja mistä tuesta nuoret ovat kokeneet hyötyneensä. Lisäksi nuoret kertoivat näkemyksistään ja toiveistaan lastenkodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Analysoin haastattelujen tulokset sisällönanalyysin keinoja käyttäen ja kokosin tulokset käsitekarttoihin.

Nuorten haastattelujen jälkeen pidin lastenkodin ohjaajille kaksi työpajaa. Työpajojen teemat nousivat kehittämistehtävän kysymyksistä sekä nuorten haastatteluista esiin nousseista aiheista. Ensimmäisellä työpajakerralla ohjaajat pohtivat erilaisia koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä lastenkodissa eri tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten kohdalla. Nuorten haastattelujen tulosten pohjalta kokoamani käsitekartat toimivat työpajatyöskentelyn pohjana ja ohjaajien ajatukset lisättiin käsitekarttaan.

Toisella työpajakerralla käsiteltiin koulunkäynnin tukemista koulun kanssa tehtävän yhteistyön näkökulmasta. Toisessa työpajassa pohdittiin myös keinoja ja toimintakäytäntöjä koulunkäynnin ja opintojen mahdollistamiseksi erilaisissa tilanteissa, joissa nuori ei syystä tai toisesta pysty opiskelemaan koululla. Etenkin koulua käymättömien nuorten kohdalla eri toimijoiden rooleja on tärkeä tarkastella ja tehdä näkyväksi keinot, joita lastenkodilla on käytössä.

Kun koko aineisto nuorten haastatteluista sekä ohjaajien työpajoista oli kerätty, analysoin aineiston vielä kertaalleen. Tulosten analysoinnissa käytin jälleen sisällönanalyysin keinoja. Kävin tulokset ja johtopäätökset lastenkodin johtajan kanssa läpi ja sovimme yhdessä, mitä asioita tuloksista nostetaan lopulliseen koulunkäynnin tukemisen mallinnukseen (liite 1). Hyväksytin valmiin mallinnuksen lastenkodin johtajalla. Viimeistellyn tuotoksen ja työskentelyn tulokset esittelin koko lastenkodin talokokouksessa keväällä 2023.

5.3 Kohderyhmä

Opinnäytetyössäni on yhteiskehittämisen elementtejä. Keränen (2020) mukaan yhteiskehittämisellä tarkoitetaan toimintaa, jossa useat toimijat, kuten palvelun tarjoaja, asiakas sekä yhteistyökumppanit osallistuvat palvelun tai prosessin kehittämiseen. Yhteiskehittäminen poikkeaa asiantuntijalähtöisestä ajattelumallista siten, että asiakkaan rooli on olla aktiivinen kehittäjä palvelun kohteena olemisen sijaan. Asiakkaiden kehittämiseen osallistuminen mahdollistaa paremman asiakasymmärryksen ja samalla voi oppia ymmärtämään, mitä asiakkaat oikeasti arvostavat. Asiakkaat mukaan ottamalla kilpailukyky paranee, yritys saa asiakkaasta lisäresurssia toiminnan kehittämiseen ja uusia asioita voidaan oppia puolin ja toisin. (Keränen 2020.)

Opinnäytetyöni kohderyhmänä ovat lastenkodissa asuvat nuoret sekä lastenkodin ohjaajat. Suomessa lainsäädäntö sekä YK:n kansainvälinen Lapsen oikeuksien yleissopimus painottavat lapsen osallisuutta häntä koskevissa asioissa. Lapsella tulee olla mahdollisuus saada riittävästi tietoa tilanteesta, työskentelyn prosessista, siihen osallistuvista tahoista sekä omasta roolista ja oikeuksista. Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista omia ajatuksiaan ja saada tukea omien mielipiteiden ilmaisuun. Lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa myös työskentelyprosessiin. (Lastensuojelun käsikirja 2022.)

Sosiaalihuoltolain mukaan palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin (Sosiaalihuoltolaki

30.12.2014/1301 § 10). Lapset tulisikin siis ottaa mukaan silloin, kun sosiaalihuollossa suunnitellaan, kehitetään, toteutetaan ja arvioidaan lapsille suunnattuja palveluja. Lasten osallisuuden vahvistamiseksi on välttämätöntä, että he pääsevät mukaan lastensuojelun suunnitelmien tuottamiseen. Lapset ja nuoret ovat asiantuntijoita monissa niistä teemoista, joita lastensuojelun suunnitelmat käsittelevät. Heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan tulisi kuunnella aikuisten (vanhempien ja viranomaisten) ohella. Kun lastensuojelun suunnitelmien tekemistä valmistellaan, on hyvä sisällyttää suunnitteluprosessiin myös lasten ja nuorten kuulemisen rakenteet ja menetelmät. (Lastensuojelun käsikirja 2022.)

Myös henkilöstö on merkittävässä roolissa palvelujen kehittämisessä, sillä heillä on paljon tietoa palvelusta ja asiakkaista. Etenkin asiakasrajapinnassa työskentelevä henkilöstö on jatkuvasti vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa ja heillä on vahva ymmärrys asiakkaiden tarpeista ja toiminnasta. He tuntevat asiakkaiden ilot ja surut, onnistumiset ja ongelmat. Henkilöstö myös viimekädessä tuottaa palvelua asiakkaille. (Tuominen ym. 2015: 21, 23.) Osallistaminen ideointiin, suunnitteluun ja tehdyn työn arviointiin sitouttaa henkilöstöä mukaan toimintaan ja tekee työstä palkitsevaa (Summa & Tuominen 2009: 6).

Tarkoituksenani oli saada mahdollisimman kattavasti vastauksia edellä esittelemiini tutkimuskysymyksiin. Halusin tuoda opinnäytetyössäni esiin tukitoimien kohteena olevien asiakkaiden sekä tukea tarjoavien työntekijöiden näkökulmia ja ajatuksia. Nuorilla on omakohtainen kokemus siitä, millaista apua ja tukea lastenkodissa asuva nuori saa ja tarvitsee. Ohjaajat puolestaan tietävät parhaiten, mitä auttamisen keinoja ja mahdollisuuksia asiakasrajapinnassa työskentelevillä on käytössään ja mitkä keinot ovat olleet toimivia. Tästä syystä opinnäytetyöni kohderyhmäksi valikoitui lastenkodin nuoret ja ohjaajat.

Halusin antaa lastenkodin kaikille nuorille mahdollisuuden osallistua haastatteluihin, joten en etukäteen rajannut haastateltavien määrää. Ei ole realistista, että olisin päässyt itse motivoimaan kaikkia laitoksen nuoria osallistumaan haastatteluihin, joten pyysin motivointiin apua jokaisen osaston vastaavalta ohjaajalta ja sitä kautta myös osastojen ohjaajilta. Osastojen vastaavilla ohjaajilla on joka toinen viikko vastaavien kokous, johon osallistuvat kaikkien osastojen vastaavat ohjaajat. Kävin yhdessä kokouksessa esittelemässä opinnäytetyöni suunnitelmaa, jotta he tietäisivät paremmin, mistä opinnäytetyössä on kyse ja pystyisivät motivoimaan nuoria ja ohjaajia osallistumaan. Lopulta haastatteluihin halusi osallistua kuusi nuorta neljältä eri osastolta. Ohjaajille järjestettyihin työpajoihin osallistui neljä ohjaajaa, joista jokainen työskenteli eri osastolla.

5.4 Nuorten teemahaastattelut

Haastattelun teemat ja haastattelukysymykset (Liite 2.) muodostin kehittämistehtävän kysymysten pohjalta opinnäytetyötä varten tekemäni kirjallisuuskatsauksen avulla. Kysymysten muotoilussa auttoi se, että tunnen kohderyhmän sekä sen toimintaympäristön ja kulttuurin. Teemoina olivat käytännöt ja keinot koulunkäynnin tukemiseksi sekä lastenkodin ja koulun välinen yhteistyö. Vilkan (2015) mukaan ihmisten käsitykset ovat kulttuurisidonnaisia ja tilannekohtaisia, joten käsitysten ymmärtäminen ja tulkitseminen edellyttää sen kohderyhmän, kulttuurin ja toimintaympäristön tuntemusta, jossa ihminen käsityksiään muodostaa. Kohderyhmän ja toimintaympäristön tunteminen saattaa kuitenkin aiheuttaa sen, että kysymysten muotoilu heijastaa omia käsityksiäni tutkittavasta asiasta. (Vilka 2015: 127, 130.) Haastattelukysymyksiä muotoillessani pyrin kiinnittämään huomiota siihen, että kysymysten asetteleminen on neutraali, eivätkä omat ennakkokäsitykseni ohjaa vastauksia.

Toteutin haastattelut vuoden 2022 syyskuun ja lokakuun aikana. Haastatteluihin halusi osallistua kuusi nuorta, jotka olivat iältään 15–17-vuotiaita. Haastateltavat nuoret olivat lastenkodin neljältä eri osastolta. Kahdelta osastolta haastattelin kahta nuorta ja kahdelta osastolta yhtä nuorta. Nuoret saivat itse valita, missä haastattelu toteutetaan. Yhtä nuorta haastattelin nuoren omissa huoneissa, kahta nuorta osaston olohuoneissa, kun paikalla ei ollut muita ja kolmea nuorta haastattelin osastoilta erillisissä lastenkodin tiloissa. Vastausten perusteella haastateltavien nuorten tuen tarve vaihteli melko vähäisestä koulunkäynnin tuen tarpeesta intensiiviseen tukeen.

Alaikäisiä ja etenkin huostaanotettuja lapsia ja nuoria haastateltaessa eettiset kysymykset on tärkeä ottaa huomioon. Ennen haastattelua kertesin jokaisen nuoren kanssa tiedotteen opinnäytetyöstäni sekä tietosuojaa koskevat asiat (Liite 3). Muistutuinkin jo kaista nuorta siitä, että haastattelu on vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa ilman, että syytä tarvitsee kertoa. Kerroin myös, että kaikkiin kysymyksiin ei tarvitse vastata, jos ei halua. Selitin nuorille, kuinka aion käsitellä haastattelujen tuloksia ja että nuorten vastaukset kootaan yhteen ja yksittäiset vastaukset eivät ole tunnistettavissa. Ennen haastattelun aloittamista nuoret allekirjoittivat suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumisesta (Liite 4). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksen (2020) mukaan tutkimukseen osallistumiseen riittää alaikäisen oma suostumus, jos alaikäinen on täyttänyt 15 vuotta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2020). Koska kaikki haastateltavani olivat vähintään 15-vuotiaita, ei heidän huoltajiltaan tarvinnut pyytää kirjallista suostumusta haastatteluun osallistumisesta. Pyrin pitämään nuorten

haastattelutilanteet ajallisesti melko lyhyinä, noin 15 minuutissa, jotta kynnys haastatteluun osallistumiseen olisi mahdollisimman matala. Neljä haastatteluista kesti alle 10 minuuttia, yksi lähes 17 minuuttia ja yksi 24 minuuttia.

5.5 Ohjaajien työpajat

Työpajatyöskentelyssä ryhmä ihmisiä kokoontuu työskentelemään yhdessä tietyn aihepiirin tai asian pariin (Finto.fi). Työpaja on menetelmä, jonka avulla voidaan kehittää yrityksen tai yhteisön toimintaa. Työpajojen avulla voidaan avata erilaisia näkökulmia, haastaa olemassa olevia näkökulmia ja luoda yhteistä ymmärrystä. (Lippo, Järvi & Poikolainen 2022.)

Nuorten teemahaastattelujen jälkeen järjestin lastenkodin ohjaajille kaksi työpajaa, joiden tarkoituksena oli tuottaa tietoa ohjaajien näkemyksistä koulunkäynnin tukemisen keinoista ja käytännöistä. Ensimmäisen työpajan aiheena oli koulunkäynnin tukemisen keinot lastenkodissa ja toisen työpajan aiheina olivat koulun kanssa tehtävä yhteistyö ja roolit koulua käymättömien nuorten tukemisessa sekä keinot, joilla nuoria voidaan yrittää nivoa takaisin kouluun.

Työpajojen aikataulut sovittiin osastojen vastaavien ohjaajien kanssa hyvissä ajoin, jotta ne pystyttiin ottamaan huomioon työvuorosuunnittelussa. Kestoltaan yksi työpajakerta oli puolitoista tuntia. Työpajat sijoituivat iltapäivään, jolloin siihen oli mahdollista osallistua sekä aamu- että iltavuorosta. Ensimmäinen työpaja oli marraskuussa ja toinen joulukuussa 2022. Työpajoihin osallistui yksi ohjaaja neljältä eri osastolta. Samat ohjaajat osallistuivat molempiin työpajoihin.

Ensimmäisen työpajan aluksi kertosin ohjaajien kanssa, mistä opinnäytetyössä on kyse sekä tietosuojaa koskevat asiat. Ohjaajat allekirjoittivat tämän jälkeen suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumisesta. Tämän jälkeen avasin ohjaajille työpajatyöskentelyjen aiheet ja päivän aikataulun. Olin kerännyt PowerPointille näkyviin molempien työpajojen aluksi työpajan aikataulun sekä lyhyen alustuksen päivän aiheiden tutkimustuloksista ja teorian tiedoista. Toisen työpajan rakenne vastasi ensimmäistä työpajaa kirjallisten suostumusten keräämistä lukuun ottamatta.

Nuorten haastattelujen tulokset toimivat erinomaisina pohjina työpajatyöskentelyille. Olin konnut haastattelujen tulokset työpajan aiheiden mukaisille käsittekarttoille. Esittelin molempien työpajojen alussa ohjaajille haastattelujen tuloksia käsittekarttojen pohjalta, ja avasin mitä käsittekarttoihin merkityillä asioilla tarkoitettiin. Tämän jälkeen ohjaajat

saivat kertoa, mitä ajatuksia nuorten haastattelujen tulokset herättivät. Ohjaajat olivat pääasiassa samaa mieltä nuorten haastattelujen tulosten kanssa. Ajatusten vaihtamisen jälkeen ohjaajat kertoivat omia näkemyksiään ja jakoivat kokemuksiaan käsiteltävistä aiheista. Lisäsin ohjaajien ajatuksia nuorten haastattelujen pohjalta tekemiini käsitekarttoihin sitä mukaa, kun ohjaajat toivat asioita esiin. Puheenaiheet saattoivat ajoittain rönsyillä teemojen välillä, joten osa ohjaajien kommentteista ei välttämättä asettunut suoraan käsiteltävän teeman käsitekarttaan.

Oma roolini työpajoissa oli toimia fasilitaattorina. Fasilitoinnilla tarkoitetaan ryhmälähtöistä työskentelyä. Fasilitointi perustuu ajatukselle, että ryhmä itse on paras asiantuntija, joka vastaa sisällöstä eli ideoista, päätöksistä ja ratkaisuista. Fasilitoija on puolueeton osapuoli, joka keskittyy ryhmäprosessin valmisteluun ja tukemiseen. Fasilitoinnin tarkoituksena on helpottaa ryhmän työskentelyä edistämällä ryhmän luovuutta ja saamalla kaikkien asiantuntemus yhteiseen käyttöön. (Summa & Tuominen 2009: 8–9.)

Työpajojen suunnittelun lisäksi pidin huolta aikataulutuksesta ja suunnitellun aikataulun pitämisestä. Muutamia kertoja rajasin ja palautin keskustelua koskemaan työpajan kulloistakin aihetta, kun keskustelu lähti rönsyilemään. Toimin työpajoissa kirjurina ja listasin ohjaajien tuottamia asioita käsitekarttoihin, jotta ohjaajat pysyivät keskittymään keskusteluun.

Ilmapiiri työpajoissa oli keskusteleva ja kaikki ohjaajat pääsivät kertomaan näkemyksiään koulunkäynnin tukemisen keinoista ja käytännöistä. Ensimmäisen työpajan alussa ohjaajat kuvasivat lastenkodin keinovalikkojen koulunkäynnin tukemisessa olevan nopeasti loppuun käytettyjä ja todella rajallisia. Kun tuen keinoja alettiin listaamaan näkyviin, tukemisen keinoja sekä keinoja ohjaavia työn orientaatioita ja rakenteita löytyi kuitenkin runsaasti, mikä tuntui antavan myös ohjaajille positiivisemmän suhtautumisen aiheeseen. Eri osastojen ohjaajilla oli samansuuntaisia näkemyksiä siitä, mihin koulunkäynnin tuki perustuu ja millaisia keinoja koulunkäynnin tukemiseen on olemassa. Työpajojen aikana nousi kuitenkin myös toimiviksi havaittuja keinoja ja toimintatapoja, joita muilla osastoilla ei ollut vielä käytössä.

6 Tulosten analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa analyysi ei tapahdu vain tutkimuksen lopussa, vaan kulkee mukana tutkimusprosessin eri vaiheissa ja ohjaa osaltaan prosessia ja tiedonke-

ruuta (Kananen 2014: 22). Opinnäytetyöprosessin aikana käsittelin ja analysoin tuloksia eri syklien välissä. Edellisen syklin tulokset toimivat pohjana seuraavan syklin työskentelylle.

6.1 Nuorten teemahaastattelujen analysointi

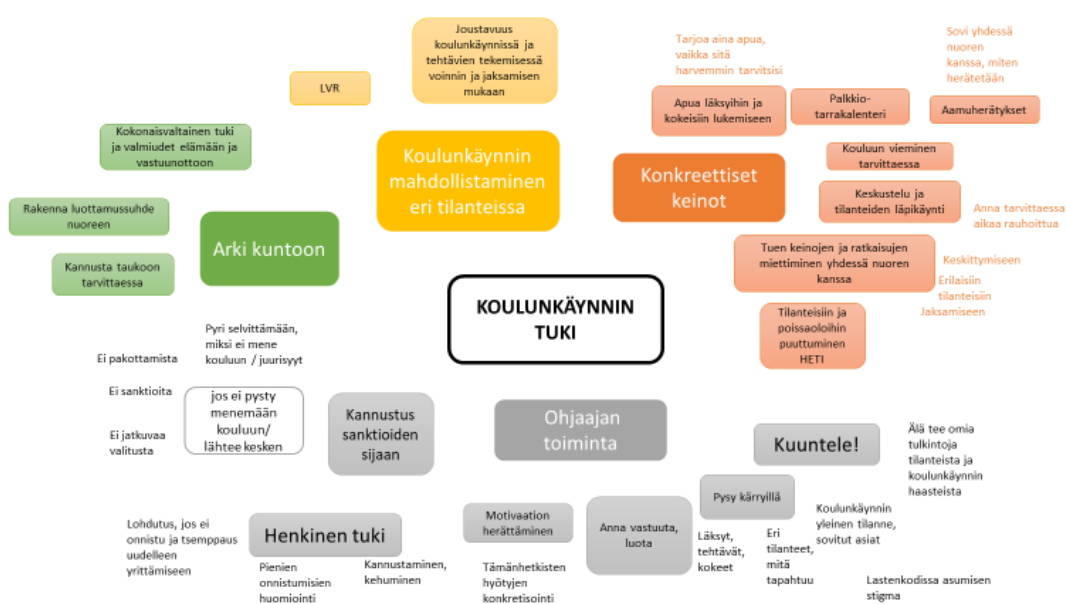
Teemahaastattelujen avulla kerätyllä aineistolla pyritään saamaan ymmärrys ilmiöstä. Teemahaastatteluilla kerättyä aineistoa voidaan teemoitella, sillä kaikkien haastateltavien kanssa on käsitelty samoja teemoja ja teemojen alle on saatu eri määrä aineistoa haastateltavasta riippuen. (Kananen 2012: 112, 117.) Haastatteluaineiston litterointi helpottaa aineiston analysointia, eli tutkimusaineiston järjestelmällistä läpikäyntiä, ryhmittelyä ja luokittelua (Vilka 2015: 137). Nauhoitin nuorten haastattelut, ja aineiston keräämisen jälkeen muutin nauhoitukset tekstimuotoon, eli litteroin ne. Litteroin haastattelut sanasta sanaan, mutta jätin esimerkiksi tauot ja merkityksettömät äänteet merkittämättä. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 18 sivua, kun fonttina oli Calibri, fontin kokona 11 ja rivivälinä 1.

Nuorten haastattelujen tuloksia analysoin sisällön analyysin keinoin. Vilkan (2015) mukaan sisällönanalyysin avulla etsitään merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia. Tutkimusaineisto pelkistetään, eli siitä karsitaan epäolennainen informaatio pois. Pelkistäminen tapahtuu aineistoa tiivistämällä ja pilkkomalla osiin. Tiivistämistä ohjaa kehittämistehtävä ja tutkimuskysymykset. Tiivistetty aineisto ryhmitellään uudeksi kokonaisuudeksi, jonka jälkeen jokainen ryhmä nimetään ryhmän sisältöä parhaiten kuvaavalla yläkäsitteellä. Ryhmittelyistä muodostuu käsitteitä, luokitteluja tai teorettinen malli. Tulkittavaa aineistoa tarkastellaan teorettisen viitekehyksen avulla ja tuloksia verrataan aiempaan tutkimus- ja teorian tietoon. (Vilka 2015: 163-164, 170.)

Poimin litteroidusta aineistosta nuorten vastaukset kuhunkin teemahaastattelun apukysymykseen ja listasin ne ranskalaisilla viivoilla kysymysten alle. Oman listauksen tein vastauksista, jotka eivät suoraan vastanneet teemahaastattelun apukysymyksiin, mutta liittyivät olennaisesti opinnäytetyöni aihepiiriin. Seuraavassa vaiheessa lyhensin suorat sitaatit yhdeksi lauseeksi tai muutamaksi sanaksi kuvaamaan vastauksen sisältöä. Vastausten pelkistämisen jälkeen yhdistin samansisältöiset vastaukset samaan kohtaan riippumatta siitä, minkä teemahaastattelun apukysymyksen alle olin alun perin vastauksen laittanut. Vastausten yhdistelyn jälkeen karsin toiston pois. Ranskalaisilla viivoilla listattuja vastauksia oli yhteensä neljä sivua.

Koska nuorten vastausten oli tarkoitus toimia pohjana jatkotyöskentelylle ohjaajien työpajoissa, pyrin tiivistämään nuorten haastattelujen tuottamat vastaukset selkeäksi kokonaisuudeksi eri teemojen mukaisesti työpajojen sisältöjä ajatellen. Teemoittelun apuna käytin kehittämistehtävän kysymyksiä, teoriapohjaa sekä nuorten haastattelussa vahvasti esiin nousseita asioita. Jaoin haastatteluilla kerätystä aineistosta tulokset käsittekarttoihin.

Ensimmäistä työpajaa varten keräsin yhteen käsittekarttaan koulunkäynnin tukemiseen liittyviä vastauksia. Vastaukset jakoutuivat neljään teemaan: konkreettiset keinot, ohjaajan toiminta, arki kuntoon ja koulunkäynnin mahdollistaminen eri tilanteissa.

Kuva 2. Nuorten haastattelujen tuloksia ensimmäisen työpajan työskentelyn pohjaksi

Toisen työpajan aiheena oli koulun kanssa tehtävä yhteistyö. Toista työpajaa varten olin koostanut käsittekarttaan nuorten haastattelujen pohjalta lastenkodin ja koulun välistä yhteistyötä koskevia vastauksia. Käsittekartan teemoja olivat yleiset suuntaviivat, koululta lastenkodille viestittävät asiat, lastenkodilta koululle viestittävät asiat ja salassapidettävät asiat.

Kuva 3. Nuorten haastattelujen tuloksia toisen työpajan pohjaksi.

Käsiteltoissa eri väreillä merkityt aihekokonaisuudet ovat analyysin pohjalta rakentuneita teemoja. Tummemmalla värillä on merkitty teema ja vaaleammalla värillä teemaan liittyvät tulokset.

6.2 Ohjaajien työpajojen analysointi

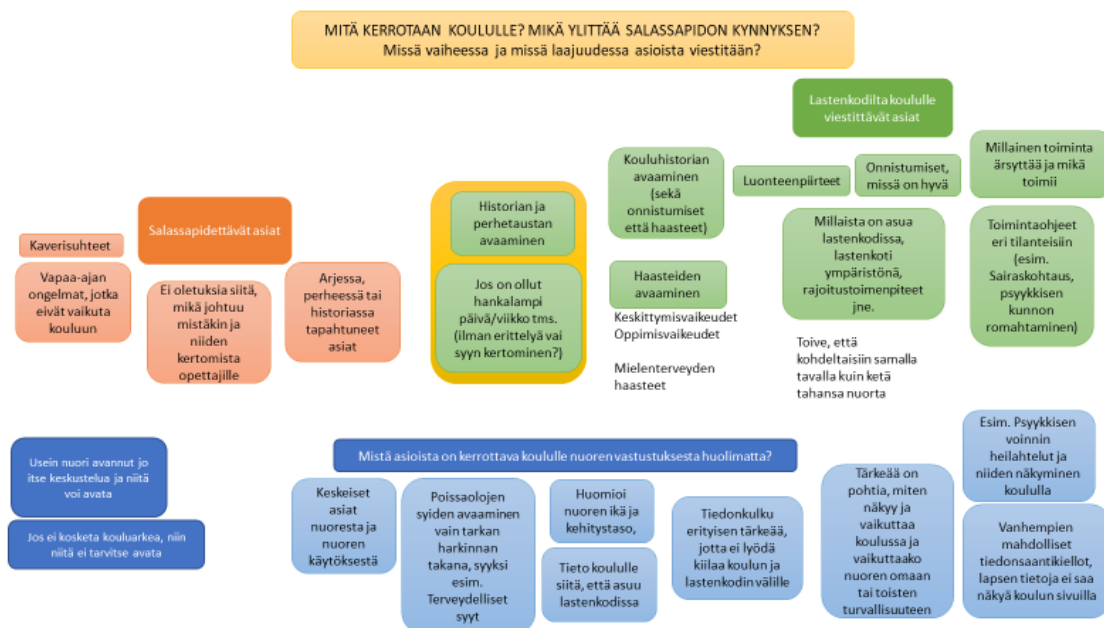
Työpajatyöskentelyjen selkeyttämiseksi olin tehnyt oman PowerPoint-dian jokaisesta teemasta ja teemat käytiin yksitellen ohjaajien kanssa läpi. Ohjaajien näkemykset lisättiin käsiteltoihin sinisellä. Työpajassa keskustelunaiheet rönnyilivät ajoittain aihepiirien välillä. Tästä syystä ohjaajien kommentit eivät ole välttämättä käsiteltoissa oikean teeman yhteydessä. Alla on yhtenä esimerkkinä ensimmäisen työpajan koulunkäynnin tukemisen konkreettiset keinot -teeman käsitelto. Käsitelto on koulunkäynnin tuki -käsiteltoan yksi teema, jossa näkyy punaisella nuorten haastattelujen kooste ja sinisellä ohjaajien lisäykset aiheeseen.

Kuva 4. Ohjaajien ajatuksilla täydennetty käsittekartta konkreettisista tukemisen keinoista

Ensimmäisen työpajan jälkeen yhdistin ohjaajien ajatukset nuorten haastatteluista koostamaani aineistoon. Yhdistetyn aineiston pohjalta muokkasin toisen työpajan suunnitelmaa. Toisen työpajan aiheena piti alun perin olla ainoastaan koulun kanssa tehtävä yhteistyö. Ohjaajien ensimmäinen työpaja vahvisti nuorten haastatteluista nousutta ajatusta siitä, että työpajaan tarvitaan kolmas osio. Kolmas osio käsitteli eri toimijoiden roolia koulua käymättömien nuorten tukemisessa sekä keinoja, joilla nuoria voidaan yrittää nivoa takaisin kouluun.

Ohjaajat olivat jo ensimmäisessä työpajassa maininneet joitain yhteistyöhön liittyviä asioita. Koska halusin ohjaajien kuulevan työpajassa ensin pelkästään nuorten ajatuksia yhteistyöstä, lisäsin ohjaajien ensimmäisessä työpajassa tuomat ajatukset vasta kustakin teemasta erikseen koostamiini käsittekarttoihin.

Kuva 5. Käsitekartta koululle viestittävistä ja salassapidettävistä asioista toisen työpajan jälkeen. Punaisella ja vihreällä merkityt ovat nuorten haastattelujen tuloksia. Tummansinisellä näkyvät asiat olivat ohjaajien ensimmäisen työpajan ajatuksia aiheeseen liittyen ja vaaleansinisellä työpajan aikana tulleet ajatukset.

Nuorten haastattelujen sekä ensimmäisen työpajan pohjalta kokosin yhden käsitekartan eri toimijoiden rooleista kouluikäikäymättömien nuorten tukemisessa. Toisen työpajan lopuksi ohjaajat listasivat tyhjälle dialle keinoja ja konkreettisia polkuja kouluikäikäymättömien nuorten tukemiseksi takaisin kouluun.

Kuva 6. Ohjaajien toisen työpajan ajatuksia kouluikäikäymättömien nuorten tukemiseksi

Toisen työpajan jälkeen kokosin lopullisen aineiston. Nuorten haastatteluista ja kahdesta työpajasta kertyneen aineiston tulosten analysoinnissa hyödynsin jälleen aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoja.

Tiivistin ensin yksittäisiä teemoja koskevien diojen asiat yhdistämällä nuorten ja ohjaajien toistamat asiat ja ryhmittelemällä samantyylliset vastaukset käsitekartalla samoille alueille. Tiivistämisen jälkeen yhdistin erillisten käsitekarttojen tiedot listaamalla asiat ranskalaisilla viivoilla Word-dokumenttiin dioihin tehtyjen ryhmittelyjen mukaisesti. Ryhmittelin listatun aineiston uudelleen kirjoittamalla kunkin rivin perään eri väreillä yläkäsitteen, johon vastaus liittyy. Yläkäsitteiden jälkeen ryhmittelin vastaukset yläkäsitteiden mukaisiksi listauksiksi.

YHTEINEN YMMÄRRYS

- Koulu ei voi puuttua lastenkodin asioihin eikä lastenkoti koulun asioihin. **ROOLIT**
- Koulussa tapahtuvat tilanteet selvitetään koulussa ja lastenkodilla tapahtuvat lastenkodilla. Esim. kouluaikana tupakointi selvitetään koulussa, eikä asiaa puida lisäksi lastenkodilla. **ROOLIT**
- O: Jos kaivataan jatkokeskustelua lastenkodilla, niin millaista **ROOLIT**
- Koulu pääasiassa koulun ja opiskelijan välinen asia **ROOLIT**
- (Lastenkodissa asuminen) saattaa olla herkkä alue, josta ei halua, että opettajat kysyvät. Sovitaan, mitä asioita käsitellään koulussa ja mitä lastenkodilla. **ROOLIT**
- O: Huomiointi ja kommentti, että on tiedossa, mutta ei aleta selvittämään, riippuu toki tilanteen vakavuudesta ja esim. Jos koululta tulee pyyntö jatkaa keskustelua **ROOLIT**
- O: Ohjaajan roolin muistaminen ja rajaaminen **ROOLIT**
- Yhteys sosiaalityöhön roolien selvittämiseksi **ROOLIT**
- Roolien sopiminen riippuu siitä, kuinka tuttu lastenkotitoiminta on opettajalle **ROOLIT**
- Roolien ja yhteydenpidon sopiminen heti yhteistyön aluksi **ROOLIT**
- Etenkin tehtäväpakettien ja "kotikoulun" osalta roolien sopimisen merkitys korostuu **ROOLIT**
- Pitäisi olla tietyt ohjaajat, jotka hoitavat kouluasiat ja yhteydenpidon kouluun, vähän kuin vanhemmat. **OMAHOIJAJA ROOLIT**
- O: Mahdollisuuksien mukaan isot asiat ja kokonaisuudet omaohjaajille: koulupäivien lyhentämiset, spesiaali järjestelyt, ensisoirot ja yhteydet, koulupalaverit omaohjaajille. Arjen perusviestintä kuuluu kaikille (poissaoloselvitykset ja -ilmoitukset) **OMAHOIJAJA ROOLIT**
- Molemmilla omat näkökulmat asioihin. Molemmilla on samantyyppisiä ajatuksia asioista, mutta myös poikkeavuuksia **TOIMINTAYMPÄRISTÖ**
- Kerrotaan opettajille lastenkodista ja millaista on asua lastenkodissa ja esim. mahdollisista rajoitustoimenpiteistä mitä voidaan tehdä, lastenkodin toimintaympäristön avaaminen, aina ei ole vakautta ja rauhaa osastolla. **TOIMINTAYMPÄRISTÖ**
- koululle avattava sitä, mitkä roolit ja resurssit lastenkodilla on, nuoria lähetetään helposti koulusta, koska lastenkodilla on aina aikuisia paikalla **TOIMINTAYMPÄRISTÖ**
- **Psyk.poliin** työntekijä tarvittaessa mukaan avaamaan lapsen tilannetta **NUOREN TILANNE**
- Kouluneuvottelut, opettaja voi osallistua myös hoitoneuvotteluun **psykalla** tai lastenkodilla **NUOREN TILANNE**

Kuva 7. Esimerkki listauksesta yläkäsitteineen

Yläkäsitteiden muodostamisen jälkeen kokosin vastaukset pääryhmien alle. Pääryhmiksi muodostui vakauttava arki, osallisuus, kiinnostus, toivo ja kannustus, ongelmiin puuttuminen ajoissa, opiskelun joustavuus sekä yhteinen ymmärrys ja tiedon kulku.

Mallinnuksen työstämistä varten lähetin opinnäytetyöni raakaversioon lastenkodin johtajalle tutustuttavaksi. Kävimme tämän jälkeen yhdessä tulokset ja taustateoriaa läpi ja

johtaja oli tehnyt korostuskynällä merkintöjä asioista, joita haluaisi nostaa mallinnukseen. Johtajan toiveiden pohjalta koostin tiivistelmän opinnäytetyön mallinnukseen nostettavista asioista. Lopullisen mallinnuksen lähetin vielä johtajalle hyväksyttäväksi.

7 Tulokset

Esittelen tuloksissa nuorten ja ohjaajien ajatuksia koulunkäynnin tukemisesta sekä lastenkodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Lastenkodissa asuvista lapsista ja nuorista käytän ainoastaan nimitystä nuoret, sillä kaikki haastatteluihin osallistuneet nuoret olivat yli 15-vuotiaita ja siten kohdistuvat nuorisoikäisiin. Sitaateissa esimerkiksi H2 viittaa toiseen haastateltavaan ja T tutkijaan, eli minuun itseeni.

7.1 Vakaa arki ja elämänhallinta

Nuorten ja ohjaajien vastauksista nousi vakaan ja turvallisen arjen merkitys koulunkäynnin tukemisen pohjana. Nuoret kertoivat, että koulunkäynnin edellytyksenä on arjen ja oman jaksamisen saaminen kuntoon. Nuoret näkivät koulunkäyntiin panostamisen mahdottomana, mikäli oma elämä ja arki ei ole vakaata tai mielenterveys horjuu pahasti. Ohjaajat totesivat toisaalta koulun olevan lähtökohtaisesti nuoren arkea tukeva rakenne, josta luovutaan vasta äärimmäisissä tilanteissa. Vakaan arjen ylläpitämisessä ja koulunkäynnin tukemisessa aikuisjohtoisuus ja ennakoitavuus oli tärkeää. Selkeitä pelisäännöt ja yhteiset sopimukset tukivat arjen jäsentymistä ja ennakoitavuutta. Aikuisjohtoisuuteen liittyi se, että nuorilta voi myös vaatia koulunkäyntiä.

H2: No ihan semmosta normaali. Arkee. En mä osaa selittää. Sillee ihan normi arki. Ei tarvii tehdä koulusta niin isoo juttuu, koska sit siitä tulee mun mielestä iso juttu.

T: Niin et ensin mitää saada muut hommat kuntoon, jotta voidaan keskittyä kouluun?

H2: Niin koska eihän se koulu onnistu, jos sul ei oo mitään muuta.

Pitkäaikainen ja vakauttava työskentely edellytti sekä nuorten että ohjaajien mukaan luottamuksen rakentumista nuoren ja lastenkodin ohjaajien, etenkin nuoren ja omaohjaajan, välille. Luottamuksen rakentaminen nuoren ja ohjaajan välille, nuoren saaminen yhteistyöhön ja me yhdessä -asenne auttoivat mahdollisten haasteiden ratkaisemisessa.

H2: ...Mä oon käyttäytyny niin tyhmästi, mut osa sitä on myös se, et miten aikuiset on mokannu mun jutut. Koska mun mielestä se ei oo ikinä lapsen syy, et silleen et miks mä käyttäydyn tollee. No en mä nyt ollu mikään kauheimmasta päästä, en mä nyt ollu semmonen. Mut silti et kyl se

asenne menee tommoseks kun menee luotto kaikkiin aikuisiin kun on muutenki sillee et jos sä joudut nuores iäs laitokseen, niin kyl siinä alkaa vähän vaik sä et ite miettis sitä, niin kyl sun aivot automaattisesti menee silleen et kaikki aikuiset on perseest ja kukaan ei oikeesti auta sua...

Tulosten mukaan koulunkäynnin tukeminen lähtee säännöllisestä päivärytmistä ja siihen liittyvien haasteiden ratkaisemisesta. Päivärytmi perustuu unen turvaamiseen sekä aamuheräämisiin. Monet nuorista mainitsivatkin aamuherätysten varmistamisen asiaksi, jossa tarvitsivat eniten apua. Aamuherätysten lisäksi aamujen sujumista voitiin ohjaajien mukaan tukea esimerkiksi vaihtoehtoja rajaamalla tai valmiin aamupalan tekemisellä mukaan.

H6: Varmaan tarviin sitä apua aina heräämisessä. Tai silleen, et mä oppisin ite heräämään jonku herätyksen kaa. Se on varmaan mun se isoin ongelma.

Ohjaajien mukaan säännölliseen ja ennakoitavaan arkeen kuului lähtökohtaisesti koulunkäynti ja koulutehtävien tekeminen. Konkreettisia koulunkäynnin tukemisen keinoja olivat muun muassa tarvittaessa kouluun vieminen tai bussipysäkillä saattaminen sekä ohjaajien apu läksyihin ja kokeisiin lukemisessa. Samalla ohjaajat pystyivät tukemaan nuoria oppimaan oppimisessa. Nuoret pitivät tärkeänä sitä, että apua koulutehtäviin tarjotaan päivittäin, vaikka sitä harvemmin tarvitsisi.

H3: Silleen et tarjoo sitä apua, vaik siitä kieltäytyiskin. Et ku joskus saat-
taa tulla kuitenkin tehtävä, jonka tekemiseen tarttis apua, mut sit ei välttämättä osaa tai uskalla ite pyytää.

Nuorten ja ohjaajien vastauksissa mainittiin useaan kertaan erilaisten haasteiden tunnistaminen ja pureutuminen koulunkäynnin ja arjen haasteiden juurisyihin. Nuoret kertoivat hyötyneensä siitä, että ohjaajat mieltivät yhdessä nuoren kanssa erilaisia tukemisen keinoja ja ratkaisuja nuoren haasteisiin, kuten keskittymiseen, jaksamiseen ja erilaisiin koulussa mahdollisesti vastaan tuleviin tilanteisiin ja niistä selviytymiseen. Myös tunteiden käsittelyyn toivottiin tukea, sillä myllertävät tunteet saattavat haitata koulunkäyntiä.

H2: No ainahan sitä apuu luvataan, mut sit sitä ei välttämättä saa, mitä sä toivot. Sillee et, no sanotaan nyt vaikka että on vaikeuksia mennä kouluun ja sit kun mul oli, niin ei sitä asiaa käsitelty silleen, oltiin vaan silleen et "jos sä et mee kouluun, niin miks et sä vaan mee sinne". Tai toi ois sama asia, jos sä sanoisit sokeelle et kato ulos. Tai silleen, et se oli vähän kyl. Tai tottakai se on kaikkien oma päätös, eihän kukaan ohjaaja voi silleen päättää että menetkö kouluun vai ei.

Ohjaajat pohtivat nuorten puhelimen käyttöä arkea ja koulunkäyntiä häiritsevänä tekijänä. Toimivaksi tavaksi koulutehtävien tekemiseen lastenkodilla yksi ohjaaja kertoi erillisen tilan työskentelylle. Nuori ei ota tilaan puhelintaan mukaan, vaan jättää sen omaan huoneeseensa työskentelyn ajaksi. Muutenkin ohjaajat näkivät puhelimen käytön rajaamisen ajoittain tarpeelliseksi, mikäli se selvästi hankaloittaa keskittymistä tai yöunia. Puhelimen käytöstä pyritään kuitenkin aina sopimaan yhdessä nuoren kanssa.

Ohjaajat totesivat, että nuoren koulunkäynnin saaminen sujuvaksi saattaa olla pitkä prosessi. Muutoksen hitaus ja pitkäjänteisyyden ymmärtäminen nousi esiin sekä nuorten haastatteluissa että ohjaajien työpajoissa. Aikapaineet kuntoutumiseen ja jatkuva liian korkea vaatimustaso lisäsivät nuorten mukaan ahdistusta. Ohjaajien mukaan nuorta kannattaa joskus muistuttaa siitä, että aikaa on eikä kaikkea tarvitse saada valmiiksi tai saavuttaa kerralla. Ohjaajat kertoivat asioiden ja tavoitteiden pilkkomisen tukevan arjessa ja koulussa jaksamista.

H2: No nii just toi. Tai sillee, ei ikinä mietitä silleen, et hei ehkä kuukauden päästä se ryhdistäytyykin. Mun mielestä se on niin hirveetä, kun must tuntuu et täällä kun tuntuu siltä et aika loppuu aina. Et kun kaikki pitää tehdä silleen NYT! Ja ens viikol! Ja viikko-ohjelma! Ja tota ja tota!...

Ohjaajien mukaan nuoren psyykinen vointi saattaa kuitenkin olla joskus niin heikko, että mielenterveyden koheneminen on pakko priorisoida koulunkäynnin edelle. Nuoret toivoivat, ettei heitä pakotettaisi kouluun, sillä saattaa lisätä nuorten mukaan stressiä sekä ahdistusta ja kouluun meno alkaa tuntua rangaistukselta.

7.2 Osallisuus

Nuoren osallisuus ja osallisuuden tukeminen nousi todella vahvasti esiin sekä nuorten haastatteluissa että ohjaajien työpajoissa. Ohjaajat puhuivat me yhdessä -asenteesta. Me yhdessä -asenne pitää sisällään ajatuksen siitä, että nuori on itse mukana pohtimassa tuen tarvetta ja tukemisen keinoja sekä arvioimassa omaa toimintakykyään ja ohjaaja on siinä tukena. Tulosten mukaan nuoren tulee olla mukana ja saada oma äänensä kuuluviin aamuhetysten tapojen sopimisesta tukitoimien suunnitteluun koulupalavereissa.

H6: No siis mähän oon yks se päähenkilö siinä. Niin tietenkin mä oon yks siinä päättämässä niitä asioita (tukemisen keinoja).

Nuoret kokivat kuulluksi tulemisen tärkeäksi ja toivoivat, etteivät ohjaajat tekisi omia tulkintoja koulunkäynnin haasteiden syistä. Ohjaajat kertoivat, että tavoitteena on, että nuori pystyy itse kuvaamaan tuen tarpeitaan, jolloin tulkinnallisuuden ja virheellisten

oletusten riski pienenee. Kaksi nuorta kertoi haastattelussa kokevansa ohjaajien välillä puhuvan nuoren yli esimerkiksi kouluneuvotteluissa. Toinen nuori kertoi kokeneensa ohjaajien tehneen oletuksia koulunkäynnin haasteiden syistä, mitkä eivät välttämättä pitäneet paikkaansa. Mahdollisia virhetulkintoja voidaan ohjaajien mukaan yrittää välttää sillä, että tulevasta tapaamisesta ja nuoren toiveista siihen liittyen keskustellaan jo ennen palaveria, jotta nuorella ja ohjaajalla on yhteneväinen käsitys tilanteesta.

H2: No esim. mulla on ollu silleen, et kun on ollu niinku vaikka, just vaikka, sanotaan poissaoloja. Siis mä en nyt puhu pelkästään ittestäni. Kun puhutaan poissaoloista ja kokoonnutaan niinku opettaja ja sit vaikka erityisopettaja ja ohjaajat, niin siinhän on aina silleen et aletaan käymään sitä ongelmaa läpi, vaik et miks on poissaolot. Niin sit ne ohjaajat alkaakin kertoo jotain sun omasta elämästä et ”ton fajja jätti sen kun se oli 2 v.” ja sit tälleen et ”tää tapahtu tän takii ja tän takii”. Vaik se ei välttämättä ootta...

Nuoret toivoivat, että ohjaajat antaisivat nuorille ikätasoista vastuuta ja luottaisivat siihen, että nuori pystyy hoitamaan itse kouluasioitaan tai ainakin harjoittelemaan sitä. Jatkuva niskaan hengittäminen koettiin painostavana. Yksi nuori totesi koulunkäynnin olevan pääasiassa koulun ja nuoren välinen asia.

H1: No ehkä se, että se koulunkäynti, vaikka aika usein sanotaan, että se on sinun koulunkäynti, ei meidän, niin että se oikeesti ois niin. Et annetais oikeesti ottaa vastuu ite. Et en mä voi oikeesti silleen elää, et joku on koko ajan mun niskaan hengittämässä et mitä mä oon tekemässä. Koska eihän siitä sit tuu mitään. Jos miettii ammattiopintoja esimerkiksi.

Yksi nuori mainitsi haastattelussa lastenkodissa asumisen stigman ja opettajien sekä muiden oppilaiden asenteen lastenkodissa asuvia nuoria kohtaan. Nuoren mukaan etenkin opettajien asenne ja käytös nuorta kohtaan muuttuu, kun nuori sijoitetaan laitokseen. Nuoren saattaa olla hankala mennä kouluun, sillä nuoresta tuntuu pahalta, että koulupäivän jälkeen muut oppilaat lähtevät kotiin ja nuori joutuu palaamaan laitokseen. Nuori toivoikin, että lastenkodissa asumisesta huolimatta häntä kohdeltaisiin samalla tavalla kuin ketä tahansa muuta nuorta. Nuori ei halunnut myöskään, että mahdollisia koulunkäynnin haasteita selitettäisiin pelkästään traumataustalla tai lastenkodissa asumisella.

H2: No ei me olla mitenkään erilaisia. Et jos vaan kohtelis normaalisti, niin ei siin ois silleen. Se ois ihan kiva. Kylhän siin on aina silleen, et sua kohdellaan eri lailla jos sä oot jostain muualta tai jotain.

Ohjaajat pohtivat, että nuorten kanssa on tärkeä puhua erilaisista elämäntilanteista, normalisoida asioita ja laittaa niitä mittasuhteisiin. Nuoret saattavat kokea huonommuutta myös, jos opiskelevat erityisluokalla tai muuten erityisemmän tuen piirissä.

Myös siis erilaisten koulumuotojen normalisointi nähtiin yhtä tärkeänä kuin lastenkodissa asumisen.

7.3 Kannustus ja interventiot

Haastattelujen ja työpajojen tulosten perusteella ohjaajan roolia voisi kuvata kannustavaksi vierellä kulkijaksi. Tulosten mukaan ohjaajan keskeinen tehtävä on huomata nuoren vahvuudet ja onnistumiset ja osoittaa ne myös nuorelle. Ohjaajat totesivat, että on tärkeää tunnistaa nuoren kanssa arjen vahvuuksia, joita voisi liittää myös koulumaailmaan. Kannustamisen ja kehumisen kautta nuoren itsetunto ja toimintakyky kasvavat vähitellen. Nuoret toivoivat lohdutusta, jos koulupäivä ei ole onnistunut ja tsemppausta yrittää uudelleen. Ohjaajien mukaan erilaiset tsemppipuhelut ja kannustavat viestit koulupäivän aikana saattavat helpottaa nuoren oloa ja auttavat selviytymään koulupäivästä.

H6: Mun mielestä mä en oo ikinä tavinnu missään tehtävissä apua. Se on varmaan ollu eniten just semmonen henkinen apu. Et miten mä jaksan siel koulussa. En mä sanois et mä muuten oon tarvinnu mitään apuu.

Nuoret kertoivat hyötyneensä motivaation herättämisestä ja ylläpitämisestä koulunkäynnin suhteen. Ohjaajien toivottiin konkretisoivan koulunkäynnin tämänhetkisiä hyötyjä, sillä koulussa pärjäämisen yhteys tulevaisuuden ammattiin ja elämässä pärjäämiseen saattaa tuntua liian kaukaiselta. Konkreettisenä motivoinnin välineenä mainittiin erilaiset tavoiteportaat, kunniamerkki sekä palkkiotarrakalenteri, jossa onnistuneesta koulupäivästä saa tarran ja kun kasassa on tietty määrä tarroja, voi nuori saada toivomansa ja yhdessä sovitun palkinnon.

H5: No siitä, et ne on tsempannu. Ja sit esim. niinku siinä vaiheessa kun mä en oikein niinku käyny koulussa, niin ne on tehny tommosen et aina kun käy kokonaan koulupäivän loppuun, niin saa tarran ja sit kun on tietty määrä, niin sit saa palkinnon. Niin sekin oli yhdessä vaiheessa auttanu mua.

Osa nuorista koki, että yhteydenpito lastenkodin ja koulun välillä painottuu negatiivisiin asioihin, kuten poissaoloihin, puhelimen käyttöön, koulusta lähtemiseen ilman lupaa tai erilaisista konfliktitilanteista kertomiseen. Motivaation ylläpitämisessä tärkeää oli välitön positiivinen palaute ja mahdollinen palkinto esimerkiksi Wilman hyvä-merkinnöistä. Tärkeää sekä nuorten että ohjaajien mielestä oli huomata pienet onnistumiset.

Lähes kaikkien nuorten vastauksissa nousi toive kannustuksesta sanktioiden sijaan. Suurin osa nuorista nosti haastatteluissa esiin toiveen, että mikäli nuori ei pysty menemään kouluun tai lähtee kesken päivää koulusta, ohjaajat pyrkisivät selvittämään juurisyytä siihen, miksi koulussa on hankala olla. Näissä tilanteissa nuoret toivoivat, ettei kouluun pakotettaisi ja asiasta ei tulisi jatkuvaa valitusta tai jatkuvia ja kasautuvia sanktioita. Tilanteita kannattaa usein lähestyä ratkaisukeskeisesti.

T: No miten ohjaajat pystyis paremmin tukemaan sua?

H4: Ei mitenkään. Ehkä se, et ne ei piinaa.

T: Piinaako ne paljon?

H4: Ei yhtä paljon ku joskus. Ei niin paljon enää.

T: Mitä tarkoittaa piinaaminen?

H4: No sillee vaik ”Sun pitää tehdä noin ja noin” ja ”Toi ei oo ok, muuten me otetaan sun puhelin pois”.

Ongelmiin puuttuminen matalalla kynnyksellä näyttäytyi vastauksissa usealla tasolla. On tärkeää, että mahdollisiin koulunkäynnin haasteisiin puututaan ajoissa. Varhainen puuttuminen jo myöhästymiseen tai ensimmäiseen poissaoloon saattaa ehkäistä ongelmien lisääntymisen. Kaksi nuorta mainitsi erikseen haasteisiin, kuten poissaoloihin, puuttumisen ja puheeksi ottamisen välittömästi, eikä vasta sitten kun ongelmat ovat kasautuneet jo pidemmän aikaa. Hankalista tilanteista keskustelussa on tärkeää puhua asioista suoraan ja kiertelemättä. Nuoret toivoivat mahdollisten koulussa tapahtuneiden tilanteiden tai keskeytyneiden koulupäivien läpikäymistä, mutta vasta kun nuori on itse siihen valmis. Heti hankalan tilanteen jälkeen nuoret toivoivat saavansa aikaa rauhoittua ennen asiasta keskustelua.

H2: ...Mut mun mielestä ihan ensimmäisestä poissaolosta pitäis puhua. Koska siis mulki oli se, et mä skippasin alkuks silloin joskus yläasteella yhen päivän. Sit se oli ens viikolla kaks päivää, sit se oli kolme päivää. Sit mä olin sillee ”no jos kukaan ei huomaa et mä en oo koulussa nyt niin ei ne varmaan huomaa sit jos mä en oo kokonaista viikkoo” ja sit se vaan jatkuu...

H1: Aika usein siitä (on ollut apua), et on tavallaan puhuttu asioista silleen et mä voin kertoa sen, et mikä mulla on vaikka ollu siellä koulussa ja jos mä en voi vaik ihan heti kertoa, niin sit annetaan aikaa...

Myös koululta tarvittavia tukitoimia täytyy pohtia ja lisätä jo siinä vaiheessa, kun mahdollisten ongelmien ensimerkit ovat näkyvissä. Vaatimus varhaisesta puuttumisesta voidaan nähdä myös osana hyvää yhteydenpitoa koulun ja lastenkodin välillä. Ohjaajien mukaan on tärkeää, että koululta ollaan yhteydessä lastenkotiin matalalla kynnyksellä, eikä vasta sitten kun tilanne on jo kriisiytynyt.

H6: Mun mielestä se (yhteydenpito) on tosi hyvää, et niinku aina jos koulul tulee joku, niin sielt tulee heti viestii tänne ja jos täältä tulee jotain, niin täältä menee heti viestii sinne.

7.4 Opiskelun joustavuus

Sekä nuorten haastatteluissa että ohjaajien työpajoissa tuli paljon vastauksia ja ajatuksia koulunkäynnin joustavuuteen liittyen. Ohjaajat kertoivat, että koulunkäyntiä pyritään tukemaan joustoilla ja erilaisilla koulun kanssa sovitulla tukijärjestelyillä niin pitkään kuin mahdollista. Useimmat nuoret toivoivat joustavia ratkaisuja koulunkäymisessä ja tehtävien tekemisessä psyykkisen voinnin ja jaksamisen mukaan. Nuoret toivoivat esimerkiksi, että hankalina päivinä koulutehtäviä voisi tehdä lastenkodilla.

H4: ...Tai sanoo vaik, että on nyt vähän vaikeempi päivä tai jotain niinku et ei tänään niin paljoa tehtäviä. Jotain tommosta.

Sekä nuoret että ohjaajat kertoivat, että nuoren toimintakyvyn ja tarpeen mukaan koulun kanssa voidaan sopia määräaikaisesta koulun tehostetusta tai erityisestä tuesta, esimerkiksi lyhennetyistä koulupäivistä. Ohjaajien mukaan yksilöllistämässä ja vaatimustasossa tulisi ottaa huomioon nuoren erityispiirteet. On tärkeä sopia koulun kanssa realistiset tavoitteet sekä realistinen suunnitelma koulutehtäviin ja koulupäivän pituuteen. Koulun kanssa tulisi käydä yhdessä läpi erilaiset jouston ja tukimuotojen mahdollisuudet ja sopia yhdessä nuoren kanssa tuen keinoista.

H5: No... En mä osaa oikein sanoo, kun mun mielestä kaikki on sillee osannu toimii ja sit on kuunnellu niinku mua. Et se on tosi tärkeätä et kuuntelee. Ja niinku on tosi joustava, koska vaikei pääsekään niinku semmosta niinku, normaaliin koulunkäyntiin, mut se jousto on silleen hyvä, et saa asioita tehtyä. Ja niinku mullakin on ollu tunnin kouluoppiaineita, niinku joka päivä yks tunti. Niin se on helpottanu tosi paljon, et on se vaan yks asia, et tähän mä tsemppaan tän ajan ja sit mä pääsen pois.

Koulunkäynnin joustoja voidaan tarvita pitkäaikaisesti ja suunnitelmallisesti sekä ajoittain nopealla aikataululla lyhyemmäksi aikaa. Yksi nuori mainitsi vastauksessaan tilanteessa, joissa nuoren liikkumista joudutaan tilapäisesti rajoittamaan lastensuojelulain mukaisena rajoitustoimenpiteenä. Nuori totesi, että on hyvä turvata mahdollisuus käydä koulua, myös silloin kun nuorella on voimassa oleva päätös liikkumisvapauden rajoituksesta.

H2: Ainakin hyvä se, et LVR:ssä saa käydä kouluu. Ja se että ohjaajat kyl aina auttaa vaik siin välillä kestää vähän pidempään ja välil saattaa mennä ohi, niin kyl ne antaa sulle koulumahollisuuksii et jos sä et nyt mee jonnekin, niin kyl sul on aika joku toinen vaihtoehto...

Ohjaajien mukaan tilapäisen kotikoulun ajaksi nuorelle tehdään päiväohjelma, jossa koulunkäynti on huomioitu. Mahdollisuuksien mukaan nuori voidaan viedä koululle tai ohjaaja voi olla nuoren kanssa koululla, mikäli fyysisesti koululle menemisessä ei ole hatkariskiä. Mikäli koululle ei ole mahdollista mennä fyysisesti, ohjaajat toivoivat koululta selkeitä tehtäväpaketteja, joita nuori voi tehdä lastenkodilla. Etenkin pidempien poissaolojen ajalle ohjaajat toivoivat opetusta mahdollisuuksien mukaan etänä. Optimaalisessa tilanteessa opettaja tulisi lastenkodille.

Eniten joustoa ja yhteistyön rakenteita tarvitaan täysin tai lähes täysin koulua käymättömien nuorten tukemisessa. Tällaisiin tilanteisiin viittasi haastatteluissa puolet nuorista. Ohjaajat totesivat, että koulua käymättömien nuorten nivominen takaisin kouluun pitäisi tapahtua pienin askelin. Alkuun nuori voi mennä esimerkiksi yksittäisiksi tunneiksi ohjaajan kanssa koululle, vaikka vain tunniksi kerrallaan. Tunteja voi olla aluksi vain kerran viikossa ja vähitellen tunteja lisätään. Nuoret saattavat tarvita tukea koulurakennukseen menemisessä, jolloin ohjaaja voi olla saattamassa nuorta kouluun. Vähitellen koulussa ja ryhmässä oloa voidaan lisätä. Koulua käymättömän nuoren nivominen takaisin kouluun edellyttää myös koululta ketteriä rakenteita ja resurssia tarvittavan tuen mahdollistamiseksi.

7.5 Yhteinen ymmärrys

Opinnäytetyön tulosten perusteella yhteistä ymmärrystä pitäisi pystyä luomaan eri toimijoiden kesken niin nuoren tilanteesta ja tuen tarpeesta kuin eri toimijoiden toimintaympäristöistä, rooleista ja vastuista. Yhdessä sovitut toimintatavat ja esimerkiksi yhteinen käsitys ja selkeys tehtäväpakettien suorittamisesta ovat erityisen tärkeitä, kun nuori suorittaa koulua osittain tai kokonaan lastenkodilla. Yhteisen ymmärryksen merkitys korostui paitsi lastenkodin ja koulun välisessä yhteistyössä, myös lastenkodin, nuoren ja vanhempien kanssa toimiessa sekä osaston työntekijöiden kesken. Tärkeää on myös se, että osaston kaikilla ohjaajilla on yhteinen linja ja selkeät pelisäännöt.

Ohjaajien mukaan lastenkodin ja koulun välillä on hyvä olla selkeä sopimus siitä, miten yhteistyötä tehdään, mitä yhteydenpidon kanavia käytetään ja kuinka tiheästi esimerkiksi tapaamisia järjestetään. On myös hyvä sopia, millaiset asiat ”ylittävät uutiskynnyksen”, eli millaista asioista koululta ollaan yhteydessä lastenkodille ja toisinpäin. Yhteydenpidon väyläksi mainittiin muun muassa suora yhteydenpito opettajaan päivittäisiin koulunkäyntiin liittyvissä asioissa, kouluneuvottelut, Wilma-järjestelmä, puhelut, ohjaajan käyminen koululla, koulupalaverit sekä opettajan osallistuminen lastenkodin tai psykiatrian hoitoneuvotteluun.

Kaikki nuoret toivoivat, että lastenkodilta kerrotaisiin koululle nuoren tuen tarpeista koulunkäyntiin liittyen. Koulunkäynnin sujumuuden ja oikeanlaisten tukitoimien suunnittelun kannalta on tärkeää, että koululla ja lastenkodilla on yhteinen käsitys nuoren koulunkäynnin tilanteesta ja oppimiseen liittyvistä haasteista. Nuoren tukitoimien suunnittelussa ja sopimisessa täytyy huomioida selkeys sekä tavoitteiden realistisuus. On turhaa tehdä sopimuksia, joihin joko nuori tai eri ammattiryhmät eivät pysty sitoutumaan. Nuoret toivoivat, että koululle avataan nuoren aiempaa koulunkäynnin historiaa haasteine ja onnistumisineen. Puolet nuorista mainitsi erikseen, että toivoisivat koululle kerrottavan myös onnistumisista, vahvuuksista ja missä nuori on hyvä.

H6: Varmaan kaikki mun onnistumiset ja varmaan jotain niinku miten mulla on mennä entisessä koulussa. Et sit ne tietäis vielä niinku paremmin. Et se ei oo pelkkää kaikkee hyvää vaan siel on myös jotain vähän negatiivista, mikä on hyvä tietää.

H4: Se, että mun jaksaminen ja niinku keskittyminen ja noi on tosi huonot ja sitte, et mä en jaksa hirveen paljon ja et ei liian vaikeita tehtäviä

Yhteistä ymmärrystä koulun ja lastenkodin välillä pitää rakentaa nuoren elämäntilanteesta, kapasiteetista ja luonteenpiirteistä. Positiivisia kokemuksia yhteisen ymmärryksen lisäämisestä oli, kun opettaja oli osallistunut lastenkodin hoitoneuvotteluun tai kun psykiatrian poliklinikalta oli avattu koululle nuoren toimintakykyä.

Yhteisen ymmärryksen pohjana on eri toimijoiden näkökulmien ja huomioiden jakaminen. Nuoret toivoivat, että koululle avattaisiin, mitä lastenkodilla on huomattu nuoren toimintamalleista, mikä auttaa ja miten eri tilanteissa voisi toimia. Ohjaajien kokemusten mukaan nuorten toimintaan tai tilanteisiin saatetaan koululla joskus reagoida rajusti ja jopa ylimitoitettusti, jolloin lastenkodin ohjaajia tarvitaan rauhoittamaan ja sanoittamaan tilannetta koululla. Toiveena oli, että myös lastenkodille tulisi enemmän tietoa siitä, miten koulu näkee esimerkiksi nuoren psyykkisen voinnin, käykö nuori syömässä, onko nuorella kavereita tai onko koululla huomattu asioita, jotka saattaisivat selittää, miksi nuori ei halua mennä kouluun. Ohjaajat toivoivat koululta näkemystä myös nuoren sosiaalisesta kyvykkyydestä ja miten se näkyy koululla, sillä nuoren toimintakyky ja kapasiteetti saattaa näyttytyä erilaisena eri ympäristöissä.

H1: Sanotaan, että ehkä sellaset merkit musta, et ne tietää sen et millon vaikka mun on hyvä antaa olla rauhassa tai et millon vaik mä en pysty keskittymään asioihin. Aika usein se täällä tiedetään, et milloin mä en pysty siihen. Mut tavallaan myös ehkä se, että mikä mulla on vaikka haastavaa, et jos mä tuun vaikka myöhässä aamusin, niin tavallaan se, että mikä mulla on siinä haaste, eikä se että todetaan vaan että se on myöhässä.

Ohjaajien toivottiin pysyvän kärryillä koulunkäynnin yleisestä tilanteesta ja sovitusta asioista, tulevista läksyistä, tehtävistä ja kokeista sekä siitä, mitä koulussa tapahtuu ja mahdollisista erilaisista konfliktitilanteista. Konfliktitilanteiden käsittelyyn voidaan pyytää Wilman kautta tai puhelimitse opettajan näkemystä asiaan. Wilman seuraaminen ja esimerkiksi viikkopuhelut opettajan kanssa antavat ohjaajien mukaan tarpeellista tietoa koulunkäynnin sujumisesta myös yleisellä tasolla. Nuori saattaa kertoa koululla joskus hieman väritettyä tarinaa lastenkodilta tai lastenkodilla koululla tapahtuneista asioista. Tiedonkulku onkin erityisen tärkeää myös siksi, ettei lastenkodin ja koulun välille tulisi turhaa kiilaa.

H4: Ehkä mun puhelimen käytöstä koulussa. Tai esim. no viime viikolla mä lähin koulusta ilman lupaa. Jotain tommosii. Tai miten on menny, miten mä oon tehnyt tehtäviä.

Nuorten vastauksissa oli hajontaa, kun kysyin mitä asioita he toivoivat heistä kerrottavan koululle ja mitä asioita nuorten mielestä ei koululle kuulu kertoa. Suurin osa nuorista toivoi, että koululle kerrottaisiin nuoren keskittymiseen, mielenterveyteen ja jaksamiseen liittyvistä mahdollisista haasteista. Hajontaa oli etenkin sen suhteen, kuinka paljon nuoret toivoivat omaa henkilökohtaista historiaansa tai arjen haasteita avattavan. Yksi nuori totesi, että koululle on hyvä kertoa kaikesta, sillä pienetkin asiat saattavat vaikuttaa koulunkäyntiin. Suurin osa nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, että esimerkiksi jaksamisen haasteista voi koululle kertoa ympäröivästä taustasta tarkemmin avaamatta. Lähes kaikki nuoret olivat sitä mieltä, ettei arjessa ja esimerkiksi perhehistoriassa tai perheen tässä hetkessä tapahtuvat asiat kuulu koululle. Nuoret totesivat, ettei esimerkiksi kaverisuhteista, vapaa-ajan ongelmista tai tupakoinnista saisi kertoa koululle.

H4: Mä vihaan sitä yli kaiken jos...Niin jos nää ohjaajat kertoo mun koululle jotain mun henkilökohtasia asioita tai jotain tommosii, niin mä vihaan sitä yli kaiken. Mä suutun niin paljon, jos mä saan tietää et ne on sanonu jotain tommosta.

T: Minkä tyyppisiä ne on ne sun henkilökohtaiset asiat?

H4: No esim. et "(nimi) oli tosi surullinen eilen, että nyt on menny vähän huonosti" tai "(nimi) vaikka lähti" tai "(nimi):lla on nyt kaverihuolia" tai "(nimi):lla on menny kotona vähän huonosti" tai jotain tommosia asioita. Mä vihaan. It makes me rage. Koska se ei oo niiden asia. Mä vihaan kun ne opettajat on silleen "kuultiin et sulla meni vähän huonosti".

Ohjaajien mukaan esimerkiksi mielenterveyteen liittyvistä haasteista kertoessa on tärkeä pohtia, miten psyykkisen voimien vaihtelut näkyvät koululla ja vaikuttaako psyykinen huonovointisuus opiskeluun tai nuoren omaan tai toisten turvallisuuteen. Salassapitovelvollisuuden vuoksi nuoren terveydentilasta, mielenterveyden haasteista tai perhetilanteesta kertomisen tulisi tapahtua vain siinä laajuudessa, kuin sillä on vaikutusta

koulunkäyntiin. Koululla on kuitenkin oltava tieto siitä, että nuori on sijoitettu asumaan lastenkotiin. Koululla on oltava tieto myös mahdollisesta vanhempien tiedonsaantikielosta tai jos lapsen kuvia tai nimeä ei saa turvallisuussyistä esimerkiksi näkyä koulun nettisivuilla.

Yhteistä ymmärrystä pitää pyrkiä rakentamaan myös nuoren ja ohjaajien välille siitä, mitä asioita koululle kerrotaan ja missä laajuudessa. Nuoren oma toive koululle kerrottavista asioista täytyy huomioida, vaikka asiasta ei välttämättä oltaisi samaa mieltä. Nuoren tilanteesta kertoessa tulee huomioida myös nuoren ikä ja kehitystaso. Yhtenä ohjenuorana voisi ohjaajien mukaan pitää sitä, että koululle voi kertoa asioista, jotka nuori on itse ottanut jo aiemmin koululla puheeksi. Yksi nuori toivoi haastattelussa, että ohjaajat kysyisivät häneltä luvan, jos haluavat kertoa asioita koululle.

Yhteistä ymmärrystä tulisi rakentaa eri toimijoiden toimintaympäristöistä ja rooleista. Nuoret toivoivat, että koululle avattaisiin yleisiä asioita lastenkodin toimintaympäristöstä, ohjaajista, millaista on asua lastenkodissa. Ohjaajat lisäsivät, että koululle pitäisi kertoa myös lastenkodin toiminnan reunaehdoista muun muassa resurssien ja lainsäädännön puitteissa. Lastenkodille toivottiin puolestaan enemmän tietoa koulun ”palvelukartastosta”, eli siitä, millaisia erilaisia koulu- ja tukimuotoja ylipäänsä on olemassa. Parmpi ymmärrys eri toimijoiden mahdollisuuksista auttaisi pohtimaan, miten nuorta voitaisiin tukea parhaiten olemassa olevilla resursseilla ja mahdollisuuksilla.

H1: No siis sanotaan, että niillä on molemmilla silleen omat näkökulmat asioista, et vaik koulu ja (lastenkoti) ois, mä puhun siis nyt tosta mun peruskoulusta, kun mä en oo ollu vielä ammattikoulussa tarpeeks kauan tähän. Siis sanotaan, että kun molemmilla on siis saman tyyppisiä ajatuksia asioista, mutta sitten taas joissain asioissa on myös poikkeavuuksia.

Heti yhteistyön aluksi on tärkeä sopia koulun ja lastenkodin rooleista ja vastuista koulunkäynnin tukemiseen liittyen. Ohjaajien näkemyksen mukaan lastenkodin roolina nuorten koulunkäynnin tukemisessa on huolehtia vakaasta arjesta, koulunkäynnin haasteiden juurisyiden käsittelystä sekä tuesta ja tsemppaamisesta. Ohjaajat totesivat useaan otteeseen, että lastenkodilla ei ole opettajia tai opettajien pedagogista osaamista. Siksi koululle kuuluu vastuu opetuksesta.

Koulun kanssa on hyvä sopia, missä laajuudessa nuorta koskevia asioita käsitellään koululla tai lastenkodilla. Kaksi nuorista kertoi haastattelussa toivovansa, ettei koulu puuttuisi lastenkodin asioihin ja lastenkoti koulun asioihin. Koulussa tapahtuvat tilanteet, esimerkkinä tupakointi tai puhelimen häiritsevä käyttö, selvitetään koulussa eikä niitä ole tarve puida enää lastenkodilla. Lastenkodilla jatkokeskustelun tarve riippuu

kuitenkin tilanteen vakavuudesta tai siitä, jos koululta on tullut pyyntö jatkaa keskustelua lastenkodilla. Myöskään lastenkodin kassa käytäviä keskusteluja ei toivottu jatkettavan koululla. Yksi nuori totesi, että esimerkiksi jo lastenkodissa asuminen itsessään saattaa olla nuorelle herkkä aihe, josta ei haluaisi opettajien kyselevän.

H1: ...Mut sit siin tulee myös tää, et tavallaan koulu ei voi puuttua (lastenkodin) asioihin ja (lastenkoti) ei voi puuttua koulun asioihin, mikä tulee siinä kans vähän sellaseks haitaks. Et jos multa vaikka otetaan tunnilla puhelin pois, niin silloin se on sen tunnin ajan asia.

Omaohjaajan nähtiin olevan tärkeä linkki koulunkäynnin tukemisessa ja koulun ja lastenkodin välisessä yhteistyössä. Koulunkäynnin haasteiden juurisyihin porautuvat keskustelut tulisi mahdollisuuksien mukaan keskittää omaohjaajille. Omaohjaajan tehtävänä on myös toimia nuoren apuäänenä ja edustajana erilaisissa tapaamisissa. Ohjaajat kertoivat, että koulun kanssa tehtävä yhteistyö ja yhteydenpito pyritään keskittämään nuoren omaohjaajille. Mahdollisuuksien mukaan koulunkäyntiin liittyvät isot asiat ja kokonaisuudet, kuten koulupalaverit, ensisoitot ja erityisjärjestelyt kuten koulupäivien lyhentämiset, olisi hyvä olla omaohjaajan vastuulla. Ohjaajat näkivät kuitenkin arjen perusviestinnän, kuten poissaoloilmoitusten ja -selvitysten tekemisen ja läksyjen seuraamisen, kuuluvan kulloinkin työvuorossa olevalle ohjaajalle.

Ohjaajat keskustelivat myös muiden toimijoiden kuin opettajien tai ohjaajien roolien ja työnjaon sopimisen tärkeydestä. Koulun kanssa on hyvä sopia, tehdäänkö esimerkiksi mahdollisia tutkimuksia oppimiseen ja keskittymiseen liittyen koulun vai lastenkodin psykologin toimesta. Keskittymiseen haasteisiin ja erilaisiin toiminnanohjauksen haasteisiin voidaan myös hyödyntää lastenkodin ohjaajia, jotka ovat käyneet neuropsykiatrisen valmentaja -koulutuksen tai muita aiheeseen liittyviä koulutuksia. Mikäli nuoren koulukuntoisuutta täytyy arvioida, pitäisi sen tapahtua yhdessä eri toimijoiden kesken. Arviointiin tarvitaan lääkärin, lastenkodin, koulun, psykiatrian sekä nuoren vanhemman ja nuoren itsensä näkemyksiä.

Usein vanhempien rooli koulunkäynnin tukijana on merkittävä. Sijoitetun nuoren vanhempien rooli saattaa kuitenkin olla koululle epäselvä, joten on tärkeää sopia vanhemman roolista yhdessä. Nuoren tilanteen mukaan vanhemmat kannattaa pitää mukana koulun kanssa tehtävässä yhteistyössä. Usein omien vanhempien ajatukset ja mielipiteet merkitsevät nuorelle enemmän kuin laitoksen ohjaajan sanomiset. Vanhempi voi olla tukemassa viestiä koulunkäynnin merkityksestä ja tarvittaessa vanhemmille voi vinkata, milloin ja mistä syystä vanhempi voisi kehua nuorta. Sillä, että vanhempi on mukana työskentelyssä, voidaan mahdollisesti vaikuttaa nuoren stigmaan, kun koulussa nähdään, että vanhempi on ”ihan tavallinen vanhempi”.

8 Johtopäätökset

Mehtosen (2011) mukaan sosiaalisen vahvistamisen ammatillisen osaamisen ytimessä on kasvuun ja kehitykseen liittyvien lainalaisuuksien hallinta ja menetelmällinen tietope-
rusta (Mehtonen 2011: 21). Teemahaastattelujen ja työpajojen perusteella koulunkäyn-
nin tukeminen lastenkodissa vaatii laaja-alaista ymmärrystä ja osaamista nuoren sosi-
aalisesta vahvistamisesta sekä sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvästä monialaisesta
yhteistyöstä.

Sosiaalinen vahvistaminen on kokonaisvaltaista ja moniammatillista elämänhallinnan,
hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemista (Kuure 2015: 8). Lastenkodissa perustehtävänä
on tukea nuoren elämänhallintaa ja hyvinvointia. Opinnäytetyöni tuloksissa elämänhal-
linnan ja vakaan arjen nähtiin olevan koulunkäynnin perusedellytys. Sinkkosen mukaan
lastenkodissa aikuiset luovat ja ylläpitävät säännöllistä arkea ja struktuureja, joita nuo-
ren elämästä on mahdollisesti aiemmin puuttunut. Loogisuus ja ennakoitavuus tuo nuo-
relle turvallisuutta, vaikka joskus aikuisjohtoisuuteen ja aikuisten hoidettavaksi asettu-
minen saattaa olla nuorelle vaikeaa. (Sinkkonen 2010: 13.) Koulunkäynnin tukeminen
lastenkodilla lähtee liikkeelle aikuisjohtoisesta arjesta ja säännöllisestä päivärytmistä.
Pitkäaikainen ja vakauttava työskentely nuoren kanssa sisältää erilaisten haasteiden
tunnistamista ja pureutumista esimerkiksi koulunkäynnin haasteiden juurisyihin.

Muutos nuoren elämässä ei tapahdu hetkessä, vaan nuori voi tarvita lukuisia toistoja
oppiakseen luottamaan aikuisen hyvään tahtoon. Muutoksen hitaus vaatii aikuisilta ym-
märrystä, osaamista ja jaksamista. (Välivaara 2018: 182.) Etenkin lastensuojelun avo-
huollossa erilaiset aikarajat ja niiden toteutuminen ovat laadun seurannan välineitä.
Laissa on määritelty, missä ajassa esimerkiksi palvelutarpeen arviointi on tehtävä tai
kuinka kauan kiireellinen sijoitus tai tietty rajoitustoimenpide saa kestää. Huostaanoton
kestolle ei ole määritelty ennalta kestoa, vaan se on voimassa ”toistaiseksi”. Huostaan-
oton kesto perustuu arvioon lapsen tarpeesta ja edusta ja se päättyy viimeistään, kun
nuori täyttää 18-vuotta. (Enroos, Heino, Helavirta, Laakso, Pösö 2017: 297, 299.) Muu-
toksen hitaus ja pitkäjänteisyyden ymmärtäminen nousi esiin sekä nuorten haastatte-
luissa että ohjaajien työpajoissa. Nuorten vastauksissa toivottiin aikaa kuntoutua ja pie-
niä askeleita muutoksissa. Aikapaineet ja jatkuva niskaan hengittäminen lisäsivät nuor-
ten ahdistusta. Koska huostanotolle ei ole ennalta määriteltyä päättymispäivää, täysi-
ikäisyyttä lukuun ottamatta, mahdollistaa se työskentelyn ja rauhan kuntoutua ja vakau-
tua nuoren omassa tahdissa. Nuoren toimintakyvyn kasvaessa myös kapasiteetti kou-
lunkäyntiin lisääntyy.

Sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta lastensuojelulaki korostaa nuoren osallisuutta (Kuure 2015: 39). Nuoret ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita ja heidän osallisuutensa oman hoidon suunnittelussa on tuloksellisen lastenkotihoidon perustana. Koulunkäynnin tukeminen lastenkodissa edellyttää nuoren osallistumista ja osallisuutta ja aitoa mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihin. Kallisen, Laitisen, Lantelan, Leinosen, Nikupeterin, Nurmen ja Turusen mukaan (2018) nuori saattaa jäädä ilman tarpeitaan vastaavaa tukea, mikäli hän ei ole osallisena palveluprosessin suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioimisessa. On tärkeää, että nuorta kuullaan, hänet kohdataan arvostavasti ja että hän osallistuu yhteiseen ja itseä koskevaan päätöksentekoon ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (Kallinen, Laitinen, Lantela, Leinonen, Nikupeteri, Nurmi & Turunen 2018: 14–15.)

Etenkin verkostoissa tapahtuvassa työskentelyssä on haasteena saada nuoren ääni aidosti kuuluviin. (Kallinen ym. 2018: 14–15, 21.) Nuoret saattavat kokea koulupalaverit ahdistavina ja turhauttavina ja osallisuus on näennäistä, mikäli ammattilaiset ovat päättäneet asiat jo ennakkoon. (Välivaara 2018: 181.) Sosiaalisessa vahvistamisessa onnistumiseen vaaditaan kohtaamisen taitoa, vuorovaikutusta ja dialogia. Hyvään kohtaamiseen kuuluu toisen kunnioitus, kiinnostus ja tilan antaminen. Sosiaalista vahvistamista ei voi tehdä väkisin, vaan se edellyttää luottamuksen syntymistä. (Mehtonen 2011: 16, 21.) Luottamussuhde, kiintymyskeskeisyys, jatkuvuus ja ennakoitavuus luovat sijoitetulle lapselle kannattelevan oppimisympäristön (Välivaara 2018: 182). Nuoren kohtaaminen ja luottamuksen rakentaminen nousi myös opinnäytetyöni tuloksissa tärkeäksi. Kuulluksi tuleminen tärkeys korostui ja tavoitteena onkin, että nuori pystyy itse kuvaamaan tuen tarpeitaan, jolloin tulkinnallisuuden ja virheellisten oletusten riski pienenee. Nuoren osallisuuden toteutumiseksi tärkeään rooliin nousevat aikuiset, jolle nuori voi kertoa huolistaan (Kallinen ym. 2018: 21). Luottamussuhteen rakentaminen nuoren ja omaohjaajan välillä nähtiin tärkeäksi. Luottamuksen synnyttyä omaohjaaja voi toimia nuoren apuäänenä erilaisissa verkostoissa toimiessa.

Sosiaalinen vahvistaminen edellyttää aktiivista ja innostavaa otetta sekä luottamusta ihmiseen (Mehtonen 2011: 26). Olennaista koulunkäynnin onnistumiselle on aikuisten myönteinen suhtautuminen koulunkäyntiin (Palmu ym. 2020: 17). Toivo on perusvoimavara, joka auttaa jaksamaan ja suuntaamaan katseen eteenpäin. Toivo luo luottamusta haasteista selviämiseen. Toivoa voi pitää yllä juhlimalla jo pieniäkin onnistumisia. (Pillbacka-Rönkä, Palmu & Ojala 2018: 77–78.) Pienten onnistumisien huomiointi auttaa saamaan onnistumisen kokemuksia, jotka lisäävät nuorten positiivista käsitystä omista kyvyistään. Mitä enemmän pieniä onnistumisia tulee, sitä enemmän ne ruokkivat positiivista kierrettä.

Nuori tarvitsee ympärilleen aikuisia, jotka tunnistavat nuoren vahvuudet ja voimavarat. Rankaiseva asenne ja sanktiot lisäävät häpeän ja arvottomuuden tunnetta, joita sijoitetut nuoret kokevat usein voimakkaasti jo entuudestaan. Virheiden sattuesssa nuori tarvitsee luonnollisia seuraamuksia ja mahdollisuuden korjata erehdykset. (Välivaara 2018: 182.) Nuoren persoonallisuus tulisi erottaa oppimisvaikeuksista tai haastavasta käytöksestä. On tärkeää nähdä nuoren käyttäytymisen taakse ja löytää nuoren vahvuudet. Koulunkäynnin rakentaminen vahvuuksien varaan auttaa nuoren myönteisen minäkuvan kehittymisessä. (Liukkonen ym. 2015: 16.) Etenkin nuoret toivat esiin kannustuksen sanktioiden sijaan. Ohjaajilta toivotaan lohdutusta ja motivointia yrittää uudelleen, mikäli kaikki ei aina suju suunnitellusti.

Tutkimusten mukaan yksi keskeisimmistä koulunkäynnin tukemisen tavoista on kiinnostus koulunkäyntiä kohtaan. On mielenkiintoista, että yksikään nuori tai ohjaaja ei maininnut haastatteluissa tai työpajoissa kiinnostusta yhdeksi tukemisen keinoksi. Aunolan, Heinosen ja Leppäsen (2019) mukaan kiinnostusta voidaan osoittaa osallistumalla opiskeluun ja koulunkäyntiin konkreettisesti, kyselemällä koulupäivän kuulumisia, toimimalla mallina ongelmanratkaisutilanteissa tai auttamalla ja tukemalla läksyjen teossa. (Aunola, Heinonen & Leppänen 2019.) Vaikka nuoret tai ohjaajat eivät erikseen maininneetkaan ohjaajien kiinnostuksen merkitystä, nousi vastauksissa paljon asioita, joita voi pitää kiinnostusta kuvaavina asioina. Konkreettisenä koulunkäynnin tukena mainittiin muun muassa läksyissä auttaminen, aamuhätysten varmistaminen, kouluun saattaminen ja perillä pysyminen koulunkäynnin tilanteesta. Myös avun tarjoamisen ja erilaisten oppimistapojen harjoittelun sekä oppimaan oppimisen voi ajatella kiinnostuksen osoituksena.

Sosiaalisen vahvistamisen yhtenä ennaltaehkäisevän työn muotona on interventiot (Mehtonen 2011: 13). Nuorten ongelmiin täytyy puuttua varhaisessa vaiheessa, jotta ongelmien kasautuminen ja vaikeuksien syveneminen voidaan estää. Monialaisella tuella nuoren tilannetta voidaan seurata monipuolisesti ja palvelun tarpeeseen voidaan vastata kattavasti. (Moilanen, Airaksinen & Kangasniemi 2021: 3–4.)

Koulunkäynnin haasteisiin täytyy puuttua ajoissa. Myöhästymiset saattavat johtaa ensimmäisten tuntien poissaoloihin tai yksittäiset lintsatut tunnit useampien tuntien tai päivien poissaoloiksi. Nuoret toivoivat oikeanlaista ja oikea-aikaista tukea myös koululta. Lastenkodin ohjaajien tehtävänä on toimia nuoren sanansaattajana ja ajoittain myös vaatia tarvittavia tukitoimia. Jos kynnys yhteydenpidolle lastenkodin ja koulun välillä on matala, tulee ongelmien varhaisiin merkkeihin todennäköisesti reagoitua aiemmin. Kou-

lun kanssa on myös hyvä sopia heti yhteisen työskentelyn aluksi toimintatavoista ja yhteydenpidon tiheydestä. Koulun kanssa voidaan sopia esimerkiksi viikoittaisesta yhteydenpidosta. Yhteydenpidosta kannattaa pitää kiinni myös silloin, kun asiat sujuvat. Tällöin mahdollisia haasteita voidaan tunnistaa ja niihin voidaan reagoida nopeammin.

Sosiaaliseen vahvistamiseen liittyy olennaisena osana elämönhallinnan tukeminen moniammatillisesti ja asiakaslähtöisissä verkostoissa työskennellen (Mehtonen 2011: 13). Opinnäytetyöni tuloksissa yhdeksi koulunkäynnin tukemisen tärkeimmistä keinoista nousi toimiva yhteistyö ja tiedonkulku koulun ja lastenkodin välillä. Yhteistä ymmärrystä pitäisi pystyä luomaan niin eri toimijoiden toimintaympäristöistä, rooleista ja vastuista kuin nuoren tilanteesta ja tuen tarpeestakin. Eri alojen ammattilaiset lähestyvät nuorten tilannetta omasta ammatillisesta näkökulmastaan. Vaikka näkemykset saattaisivat olla keskenään ristiriidassa, pitäisi eri ammatilliset näkökulmat nähdä hyvänä informaation lähteenä nuoren kokonaisvaltaisesta tilanteesta (Schwartz 2017). Garstkan ym. tutkimukseen (2014) osallistuneet lastensuojelun ja koulun ammattilaiset olivat samanmielisiä siitä, että yhteistyö on tärkeää. Eri ammattilaisten välillä oli kuitenkin näkemyseroja nuoren tarpeista ja omista rooleista nuoren tukemisessa, mikä tukee käsitystä siitä, että molempien roolien yhteistä ymmärrystä pitäisi lisätä. Yhteistyötä lisäämällä eri ammattiryhmät pystyvät paremmin hyödyntämään kunkin ammattilaisen osaamista ja tietämystä kunkin nuoren tukemiseksi parhaalla mahdollisella tavalla. (Garstka ym. 2014.)

Opinnäytetyöni aineiston perusteella lastenkodin ja koulun roolit kaipaavat selkiyttämistä etenkin niissä tilanteissa, kun nuori opiskelee kokonaan tai osittain lastenkodilla. Koululla saattaa olla virheellinen käsitys lastenkodin resursseista ja pedagogisesta osaamisesta. Myös lastenkoti ympäristönä saattaa olla monille opettajille vieras ja lastenkoti saatetaan mieltää rangaistuslaitokseksi, jossa nuoria pidetään lukkojen takana. Toisaalta lastenkodilla saattaa olla epärealistisia toiveita opetuksen järjestelyjen suhteen tai mahdollisista tukitoimista ei ole tietoa eikä niitä siksi osata edes pyytää. On tärkeää, että etenkin uuden yhteistyön alkaessa käydään yhteistä keskustelua eri toimijoiden toimintaympäristöistä ja rooleista. Samalla täytyy muodostaa yhteinen käsitys lastenkodin, koulun ja nuoren välille siitä, miten nuorelle saadaan rakennettua mahdollisimman hyvin tarpeita vastaava tukiverkosto.

Yhteistyön ongelmaksi on koettu tiedonkulun puutteet sekä salassapitoon ja lakeihin liittyvä tulkinnanvaraisuus. Salassapitosäädöksiä tulkitaan usein liian tiukasti. Lastensuojelussa pitäisi olla tietoa siitä, mitä tietoja koululla tarvitaan opetuksen järjestämiseksi ja toisaalta koulun tulisi välittää tietoa lapsen arjesta lastenkodin hyödynnettäväksi. (Välivaara 2018: 181–182.) Opinnäytetyöni tulokset osoittavat, että yhteinen ymmärrys

nuoren tilanteesta auttaa oikeanlaisten tukitoimien suunnittelussa. Lähtökohtaisesti ohjeena voidaan pitää, että koululla on oltava tieto nuoren koulunkäynnin ja opetuksen järjestämisen kannalta merkityksellisistä asioista. Mikäli lastenkodilla mietityttää, mitä ja missä laajuudessa nuoren henkilökohtaisia asioita voi kertoa koululle, kannattaa asiasta keskustella nuoren itsensä kanssa.

Sosiaalisen vahvistamisen kannalta ennakointi ja varhainen puuttuminen ongelmien kumuloitumisen estämiseksi on tärkeää (Mehtonen 2011: 13). Jos tilanne on kuitenkin edennyt siihen pisteeseen, että nuori ei käy säännöllisesti koulua, tarvitaan suunnitelmallista yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Koululta opiskelua tukee opettajan lisäksi opilashuolto. Koulunkäyntiä voidaan räätälöidä, jos läsnäolo koulussa on vaikeaa. Räätälöinti voi koskea opetuksen järjestämistä pienemmässä ryhmässä, opetuksen järjestämistä koulun ulkopuolisessa tilassa, koulupäivän tai kouluviikon lyhentämistä, etäopetusta verkossa tai vuosiluokkiin sitomatonta opetusta. Nuorelle voidaan laatia oma selkeä etenemisaikataulu ja lukujärjestys tai nuori voi tehdä tehtäväpaketteja joistain tietyistä aineista. Nuoren kanssa voidaan sopia myös erilaisista tavoista osaamisen osoittamiseksi. (Sergejeff, Pilbacka-Rönkä & Mantila: 10.)

Etenkin ohjaajat näkivät koulun ja koulunkäynnin yhtenä tärkeimmistä säännöllisen arjen rakenteista lastenkotiin sijoitetuilla nuorilla. Koulunkäyntiä pyritään tukemaan joustoilla ja erilaisilla koulun kanssa sovitulla tukijärjestelyillä niin pitkään kuin mahdollista. Varsinkin nuoret toivoivat, että koulutehtäviä voisi tarvittaessa tehdä tehtäväpaketteina lastenkodilla. Koulunkäynnin joustoja voidaan tarvita pitkäaikaisesti ja suunnitelmallisesti sekä ajoittain nopealla aikataululla lyhyemmäksi aikaa. Lyhytaikaista joustoa tarvitaan useimmiten silloin, jos nuorelle joudutaan tekemään päätös liikkumisvapauden rajoittamisesta ja kouluun meneminen ei valvottunakaan ole mahdollista. Jouston merkitys korostuu myös silloin, kun yritetään nivoa koulua käymättömiä nuoria takaisin kouluun. Koulupolkuja ja opiskelumuotoja olisi hyvä pohtia ja räätälöidä etukäteen esimerkiksi jatko-opintoja suunniteltaessa. Jos opiskelumuoto ja tukitoimet saadaan rakennettua jo opintojen alusta lähtien oikeanlaiseksi, voidaan mahdollisesti ehkäistä nuoren putoamista koulusta opintojen nivelvaiheessa.

9 Pohdinta

Tässä opinnäytetyössä pyrin selvittämään, miten lastenkodissa tuetaan eri tuen tarpeessa olevien sijoitettujen nuorten koulunkäyntiä. Lisäksi selvitin, millaista on koulun kanssa tehtävä yhteistyö. Vastauksia kysymyksiin sain lastenkodissa asuville nuorille

tekemistäni teemahaastatteluista ja teemahaastattelujen pohjalta lastenkodin ohjaajille järjestämistäni kahdesta työpajasta. Opinnäytetyön tulosten pohjalta koostin mallinnuksen koulunkäynnin tukemisen keinoista ja käytännöistä osaksi laajempaa lastenkodin asiakasprosessin kuvausta.

Opinnäytetyö antoi paljon tietoa koulunkäynnin tukemisen keinoista lastenkodissa. Lähdin mallintamistyössä liikkeelle siitä ajatuksesta, että mallin tulisi kuvata mahdollisimman hyvin todellisuutta. Halusin antaa nuorille sekä asiakasrajapinnassa työskenteleville ohjaajille mahdollisuuden päästä kertomaan näkemyksistään ja vaikuttamaan siihen, millaisiin asioihin koulunkäynnin tukemisessa tulisi kiinnittää huomiota. Nuoret ja ohjaajat olivat vastauksissaan pitkälti samoilla linjoilla. Aineiston perusteella sain kattavan käsityksen koulunkäynnin tukemisen keinoista ja koulun kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Haastattelin opinnäyteytöni varten kuutta lastenkodissa asuvaa nuorta. Nuoret kertoivat haastatteluissa avoimesti siitä, millaista tukea kokevat tarvitsevansa koulunkäynnin tueksi. Yllätyin haastatteluja tehdessäni, kuinka paljon enemmän nuoret painottivat henkistä tukea, tsemppaamista ja osallisuutta verrattuna konkreettisiin auttamisen keinoihin, kuten läksyissä auttamiseen. Vaikka osa nuorista koki, ettei heillä ollut paljoa sanottavaa haastatteluissa, sain muutamilla lisäkysymyksillä ja asiaa hieman eri tavalla muotoilemalla kattavasti vastauksia. Esittelin nuorten vastausten pohjalta koostamiani yhteenvetoja ohjaajien työpajoissa alustuksina. Myös ohjaajat olivat positiivisesti yllättyneitä nuorten haastattelujen pohjalta kertyneen aineiston määrästä ja laadusta. Nuoret kertoivat kokeneensa haastattelut mukavina tilanteina ja sain myös positiivista palautetta roolistani haastattelijana.

Litterointi ja nuorten vastauksiin perehtyminen sanasta sanaan avasi monesti itselleni uusia oivalluksia siitä, mitä nuori tosiasiasa haastattelussa oli sanonut. Monesti keskustelussa joitain tiettyjä nyansseja ja sanavalintoja ei tule niin syvällisesti kuunneltua ja analysoitua. Pysähtyminen sanotun viestin äärelle ja tekstin analysoiminen saattoi laajentaa nuoren kertomaa viestiä entisestään haastattelutilanteessa samaani ensikäsitykseen verrattuna. Litterointia tehdessäni huomasin, että olin ajoittain itsekkin sortunut tekemään tulkintoja nuoren sanomista asioista, joihin toisaalta pyysin sitten nuorelta vahvistusta. Vaikka pyrin olemaan haastattelutilanteissa neutraali, saattoi omat kokemukseni ja näkemykseni aiheeseen liittyen kuitenkin ohjata nuorten vastauksia. Työpajoissa keskustelu eteni pääasiassa ilman, että minun olisi täytynyt pitää keskustelua jollain tavalla yllä. Uskon siis, että etenkin työpajojen yhteydessä omat näkemykseni eivät ohjanneet vastauksia.

Pyysin myös ohjaajilta palautetta työpajoista. Ensimmäisen työpajakerran päätteeksi pyysin ohjaajilta palautetta suullisesti ja toisen työpajan jälkeen pyysin nimettömän palautteen kirjallisesti. Olin kirjoittanut palautteen antamista varten apukysymyksiä. Ohjaajien palautteiden perusteella työpajat olivat herättäneen ohjaajia pohtimaan erilaisia ratkaisumalleja ja koulunkäynnin tukemisen kehittämistä. Ajatuksia vaihtamalla ohjaajat olivat saaneet myös uusia ajatuksia omaan työhönsä vietäväksi. Erityisen hyödylliseksi oli koettu ajatusten ja kokemusten jakaminen ja keskusteleva ilmapiiri. Työpajojen rakenne sekä nuorten haastattelujen käyttäminen työskentelyn pohjana saivat kehuja. Työpajojen aiheet olivat laajoja, joten ajatuksia oli välillä vaikea kasata ja aikaa syvällisempään keskusteluun olisi voinut olla enemmän. Yhdessä palautteessa mainittiin, että olisi ollut hyödyllistä saada myös koulumaailman edustajia osallistumaan työpajoihin, jotta aihetta olisi voitu käsitellä moniammatillisesti ja työpajoissa jaettu tieto olisi saatu yhteiseen käyttöön.

Haasteena aiheen rajaamisessa oli koulunkäynnin tukemisen monisyisyys. Koulunkäynnin tukemisen pohjana on lähes kaikki vakauttava työskentely lastenkodissa. Näin ollen oli mahdoton tehdä rajausta siitä, mikä on puhtaasti koulunkäynnin tukemista ja mikä liittyy lastenkodin perustehtävään nuoren arjen vakauttamiseksi. Aihetta olisi voinut rajata koskemaan myös esimerkiksi pelkästään koulun kanssa tehtävän yhteistyön rakenteita.

Opinnäytetyöni perusteella lastenkodin ohjaajat tarvitsisivat lisää koulutusta pedagogisista ja oppimistekniikoista. Ohjaajat tarvitsisivat lisää tietoa ja osaamista siitä, miten nuoria voisi tukea oppimaan. Ennen kuin tällaisia koulutuksia saadaan, voisi koululta pyytää ohjeita ja apua siitä, miten tehtäviä kannattaa lähteä opastamaan. Ohjaajat toivoivat lisätietoa myös koulun ”palvelukartastosta”. Toiveena oli myös jonkinlainen koulunkäyntiin erikoistunut työntekijä tai taho, jota voisi konsultoida koulunkäynnin haasteisiin liittyen. Helsingin kaupungilla oli ohjaajien toivoman kaltaista työskentelyä MotiJeesiOpinnotAmmatti-hankkeen kautta, mutta hanke päättyi 29.4.2022 (MotiJeesiOpinnotAmmatti). Jatkoa tällaiselle toiminnalle kuitenkin toivottaisiin.

Opinnäytetyöni mallinnus avaa lastenkodin työntekijöille koulunkäynnin tukemista ja yhteistyötä lastenkodin näkökulmasta. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää, millaisena koulun edustajat näkevät yhteistyön lastenkodin kanssa. Sekä tällä opinnäytetyöllä että aiemmilla tutkimuksilla on saatu tietoa yhteistyön haasteista ja ongelmakohdista. Kuten Garstka ym. (2014) toteavat, jatkokehittämisessä olisi tärkeä käyttää näitä tietoja osana lastensuojelun ja koulumaailman yhteistyön kehittämistä (Garstka ym. 2014).

Monessa tutkimusartikkelissa (mm. Höjer ym. 2018; Pirttimaa & Väливаara 2018.) on mainittu Ruotsissa vuonna 2005 kehitetty Skolfam-työmalli huostaanotettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tukemiseksi. Suomessa Skolfamin pohjalta on vuosina 2012–2016 hankkeena kehitetty Sisukas-toimintamalli. Sisukas-malli on suunnattu perhehoitoon sijoitetuille lapsille ja nuorille. Yhteistyömallissa sosiaalityöntekijä kokoaa lapsen verkoston yhteen. Psykologista ja erityisopettajasta koostuva konsultoiva tiimi kartoittaa strukturoiduilla menetelmillä lapsen tilanteen, vahvuudet ja tuentarpeet. Kartoituksen perusteella laaditaan yksilöllinen oppimissuunnitelma, jota arvioidaan säännöllisesti. Sisukas-mallissa keskeistä lapsen osallisuus ja voimavaranäkökulma, yhteistyön tiivistäminen sekä oppimisympäristön järjestäminen lapsen tarpeita vastaavaksi. (Pirttimaa & Väливаara 2018.) Sisukas-työskentelymalli ei ole käytössä Helsingissä sellaisenaan ja toisaalta malli on suunnattu lapsille, jotka asuvat sijaisperheissä. Sisukas-työskentelymallin elementtejä voisi kuitenkin soveltaa lastenkodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämiseen Helsingin kaupungin tai lastenkodin omana kehittämistyönä.

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla 2015. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 84. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisu/nuoretluukulla.pdf>>. Viitattu 18.3.2023.

Aira, Annaleena 2012. Toimiva yhteistyö - työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37743/9789513947088.pdf?sequence=>>. Viitattu 8.11.2021.

Aunola, Kaisa & Heinonen, Johanna & Leppänen, Ulla 2019. Vanhempien ja kodin merkitys oppimisessa. Jyväskylän yliopisto & Niilo Mäki instituutti. <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64718/aunolaetal.kodinmerkitysoppimise.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 22.3.2023.

Civil, Tiina & Abrahamsson, Outi & Mäki-Fossi, Satu & Miettunen, Nanna (toim.) 2019. Systeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 34/2019. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139077/TY%C3%96_2019_34%20s.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Viitattu 20.10.2021.

Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja 2017. Vuosi huostassa. Lastensuojelun aikatieoista tarkastelua. Janus - Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti 25 (4) 2017. 297–311. <<https://journal.fi/janus/article/view/59630/27926>>. Viitattu 14.3.2023.

Finto.fi. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. <<https://finto.fi/keko/fi/page/p79>>. Viitattu 8.1.2023.

Garstka, Teri A. & Lieberman, Alice & Biggs, Jacklyn & Thompson, Betsy & Levy, Michelle Marie 2014. Barriers to Cross-Systems Collaboration in Child Welfare, Education, and the Courts: Supporting Educational Well-being of Youth in Care Through Systems Change. Journal of Public Child Welfare. Volume 8, 2014 – Issue 2. <<https://www.tandfonline-com.ezproxy.metropolia.fi/doi/full/10.1080/15548732.2014.888697>>. Viitattu 22.10.2021.

Heino, Tarja & Hyry Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. Huosta-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 3/2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf>. Viitattu 1.11.2021.

Heino, Tarja & Lappalainen, Elina & Ranta, Heikki & Weckroth, Niina 2021. Lastensuojelun 24/7 -yksiköt. Palvelutuotannon moninaisuus ja haasteet. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 6/2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142682/URN_ISBN_978-952-343-666-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 15.1.2022.

Heino, Tarja & Oranen, Mikko 2012. Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti - erityistäkö? Teoksessa Jahnukainen, Markku (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere/Tallinna: Osuuskunta, Vastapaino ja Lastensuojelun keskusliitto. 217-247.

Helsingin kaupunki 2023. <<https://www.hel.fi/fi>>. Viitattu 4.4.2023.

Henrichon, Susan J. 2016. Foster Care Students and Academic Success: A Case Study. Väitöskirja. Northcentral University. <<https://www.proquest.com/central/docview/1847984136/D6B064C11F4D46EDPQ/3?accountid=11363>>. Viitattu 18.10.2021.

Higgins, Aoife & Sebba, Judy & Luke, Nikki 2015. <What is the relationship between being in care and the educational outcomes of children? An international systematic review. University of Oxford. https://www.basw.co.uk/system/files/resources/basw_33005-5_0.pdf>. Viitattu 10.3.2023.

Hotari, Kaisa-Elina % Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Suomen Yliopistopaino oy. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1> Viitattu 27.5.2022.

Höjer, Ingrid & Lindberg, Helena & Nielsen, Bo & Gustafsson, Jan-Erik & Johansson, Helena 2018. Recognition of education and schooling in case files for children and young people placed in out-of-home care. University of Gothenburg. <<https://www.sciencedirect-com.ezproxy.metropolia.fi/science/article/pii/S0190740918302652?via%3Di-hub>>. Viitattu 18.10.2021.

Ikonen, Riikka & Hietämäki, Johanna & Laakso, Riitta & Heino, Tarja & Seppänen, Johanna & Halme, Nina 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 21 – Syyskuu 2017. Verkkojulkaisu. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1>. Viitattu 18.10.2021.

Johnson, Royel M. & Strayhorn, Terrell L. & Parler, Bridget 2020. "I just want to be a regular kid": A qualitative study of sense of belonging among high school youth in foster care. Children and Youth Services Review. Volume 111, huhtikuu 2020. <<https://www.sciencedirect-com.ezproxy.metropolia.fi/science/article/pii/S019074091930831X>>. Viitattu 18.10.2021.

Jyrkämä, Jyrki. Toimintatutkimus. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/kvaliohjeet/#Viittausohje>>. Viitattu 7.3.2023.

Kallinen, Kati & Laitinen, Merja & Lantela, Lauri & Leinonen, Jaana & Nikupeteri, Anna & Nurmi, Henna & Turunen, Tuija 2018. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuus moni-

toimijaisen yhteistyön mahdollisuuksina ja haasteina. Teoksessa Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia (toim.). Uudistuva lastensuojelu - kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 32/2018. 14–23. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf>. Viitattu 13.3.2023.

Kananen, Jorma 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja - sarja. Jyväskylä.

Keränen, Krista 2020. Yhteiskehittämisen ja palvelumuotoilun ABC. Miten muotoilen hyvän hankeprosessin? Webinaari 26.11.2020. <https://www.uudenmaanliitto.fi/files/25259/Yhteiskehittamisen_ja_palvelumuotoilun_ABC_-_Miten_muotoilen_hyvan_hankeprosessin_Krista_Keranen_26.11.2020.pdf>. Viitattu 27.5.2022.

Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika 2012. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät: rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka-YP 77 (2012): 1. 34–52. <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102955/kestila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 26.5.2022.

Kuure, Tapio 2015. Sosiaalisen vahvistamisen määrittely ja asema nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä. Teoksessa: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina. Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. <<https://www.intory.fi/materiaalipankki/sosiaalinen-vahvistaminen-kasitteena-ja-palveluina-sosiaalisen-vahvistamisen-kehittamistoiminnan-tuloksia/>>. Viitattu 18.3.2023.

Kääriälä, Antti 2020. Always a step behind? – Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. Horizon. Itla Research 2020:1. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/317968/alwaysas.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 19.10.2021.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. <<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>>. Viitattu 8.3.2023.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>>. Viitattu 11.11.2021.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>. Viitattu 8.11.2021.

Lastensuojelun käsikirja 2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>>. Viitattu 16.5.2022.

Lehtonen, Olli & Kallunki, Valdemar 2013. Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Janus - Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti 21 (3) 2013. 128–143. <<https://journal.fi/janus/article/view/50693/15399>>. Viitattu 18.3.2023.

Lempinen, Marko 2020. Lasten huostaanotot selvässä kasvussa – Etäpalveluiden käytöstä paljastui vakava ongelma. *Ilta-Sanomat*. Uutiset. Julkaistu verkkouutisena 3.12.2020. <<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007660105.html>>. Viitattu 10.11.2021.

Lippo, Anni & Järvi, Heidi & Poikolainen, Tiina 2022. Osallistava työpaja yhteiskehittämisen menetelmänä. *Xamk read, Research, Education and Regional Development - verkkolehti*. Nro 2/2022. Julkaistu 30.5.2022. <<https://read.xamk.fi/2022/logistiikka-ja-merenkulku/osallistava-tyopaja-yhteiskehittamisen-menetelmana/>>. Viitattu 9.1.2023.

Liukkonen, Johanna (toim.) & Oraluoma, Elisa & Saksola, Maire & Väливаara, Christine 2015. *SISUKAS-käsikirja*. Työskentelymalli perhehoitoon sijoitetun lapsen koulunkäynnin tueksi. *Opas- ja käsikirjat 1/2015*. Pesäpuu ry. Jyväskylä.

Lundbom, Pia & Herranen, Jatta 2011. Sosiaalisen vahvistamisen ajankohtaisuus. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.). *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. *Sarja C. Oppimateriaaleja 26*, 2011. 4–12. <<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 23.3.2023.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017. Vanhempi nuoren koulunkäynnin tukena. <<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/elamaa-kouluikaisen-kanssa/elamaa-ylakoululaisen-kanssa/vanhempi-nuoren-koulunkaynnin-tukena/>>. Viitattu 8.2.2022.

Mehtonen, Tuija 2011. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.). *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*. Humanistinen ammattikorkeakoulu. *Sarja C. Oppimateriaaleja 26*, 2011. 13–29. <<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 20.3.2023.

Moilanen, Tanja & Airaksinen, Matti & Kangasniemi, Mari 2021. Varhainen puuttuminen nuorten rikoksiin ja hyvinvointiin liittyviin ongelmiin: kyselytutkimus monialaista yhteistyötä tekeville ammattilaisille. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2021*: 58: 3–15. <<https://journal.fi/sla/article/view/88064/59800>>. Viitattu 15.3.2023.

MotiJeesiOpinnotAmmatti. Invalidisäätiön ammattiopisto Liven ja Helsingin kaupungin hanke 3.2.2020-29.4.2022. <<https://www.motijeesi.com/>>. Viitattu 26.3.2023.

Määttä, Sami & Pelkonen, Jenni & Lehtisare, Suvi & Määttä, Mikko 2020. *Kouluakäymättömyys Suomessa*. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Opetushallitus. *Raportit ja selvitykset 2020*:9. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kouluakaymattomyys_suomessa_0.pdf>. Viitattu 19.1.2022.

Notkola, Veijo & Pitkänen, Sari & Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika & Harkko, Jaakko & Korkeamäki, Johanna & Lehikoinen, Tuula & Lehtoranta, Pirjo & Puumalainen, Jouni 2013. *Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?*. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. 1. painos. Eduskunta 2013.

Oikeuskanslerin virasto 2005. Apulaisoikeuskansleri: Huostaanotettujen lasten perusopetus toteutuu puutteellisesti. Tiedotteet ja puheenvuorot 6.9.2005. <<https://www.okv.fi/fi/tiedotteet-ja-puheenvuorot/157/apulaisoikeuskansleri-huostaanotettujen-lasten-perusopetus-toteutuu-puutteellisesti/>>. Viitattu 21.1.2022.

Opetushallitus. <<https://www.oph.fi/fi/>>. Viitattu 16.1.2022.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>>. Viitattu 16.1.2021.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Helsingin kaupunki. <<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/apua-oppilaalle/tehostettu-erityinen-tuki/>>. Viitattu 16.1.2022.

Oppivelvollisuuslaki 30.12.2020/1214. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2020/20201214>>. Viitattu 22.10.2021.

Palmu, lines (toim.) & Sergejeff, Johanna & Puustjärvi, Anita 2020. Koulunkäynnin ongelmat. Teoksessa Palmu, lines (toim.). Takaisin kouluun - koulua kouluakäymättömille. Valterin julkaisusarja nro 4. Jyväskylä: Oppimis ja ohjauskeskus Valteri. 8–21.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L2P5>>. Viitattu 16.1.2022.

Pillbacka-Rönkä, Tiina & Palmu, lines & Ojala, Terhi 2020. Työssä jaksaminen haastavissa tilanteissa. Teoksessa Palmu, lines (toim.). Takaisin kouluun - koulua kouluakäymättömille. Valterin julkaisusarja nro 4. Jyväskylä: Oppimis ja ohjauskeskus Valteri. 77–80.

Pirttimaa, Raija & Väливаара, Christine 2018. Educational intervention planning for children in foster care in Finland: A case study. Education Inquiry; Umea Vol. 9, Issue 2. <<https://www.proquest.com/central/docview/2206418790/3A9DA382821B42FCPQ/2?accountid=11363>> Viitattu 20.10.2021.

Pirttiniemi, Juhani 2000. Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 168. Helsinki 2000. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19777/koulukok.pdf?sequence=4>>. Viitattu 25.5.2022.

Puustjärvi, Anita & Luoma, Ilona 2019. ”Mutta onko tämä lapsi koulukuntoinen?” Koulunkäyntikyvyn arviointi ja tukeminen. Lääkärilehti 3/2019 vsk 74. <<https://www.potilaanlaakarilehti.fi/site/assets/files/0/53/18/755/sll32019-114.pdf>>. Viitattu 19.1.2022.

Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle – Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki.

Saariluoma, Lotta & Eriksson, Pia & Korhonen, Päivi 2021. Sijoitettujen lasten koulunkäynti ja vapaa-aika – kyselytutkimuksen tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 51/2021. Verkkojulkaisu. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143157/TUTI2021_051_mus.pdf?sequence=4>. Viitattu 19.10.2021.

Sandh, Simon & Donaldson, Vernisa M. & Colleen, C. Katz 2020. Students connected to foster care: An overview of high school experiences. Children and Youth Services Review. Volume 113. 2020. <<https://www.sciencedirect.com.ezproxy.metropolia.fi/science/article/pii/S0190740919311430>>. Viitattu 17.10.2021.

Schwartz, Ida 2017. Putting the child at the centre of inter-professional cooperation in out-of-home care. Center for Applied Welfare Research, University College Lillebaelt. <<https://web-s-ebSCOhost-com.ezproxy.metropolia.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=f312ef29-2b96-4b75-aa30-8fd346404236%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=122576843&db=ccm>>. Viitattu 19.10.2021.

Sergejeff, Johanna & Pilbacka-Rönkä, Tiina & Mantila, Harri. Koulua käymättömät oppilaat. Pieni opas koulunkäynnin tueksi. Tuuve- ja Monni Online -hankkeet. <http://www.tuuve.fi/wp-content/uploads/2019/05/Kouluakaymattomatoppi-laati_opas_v2.pdf>. Viitattu 15.3.2023.

Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Väitöstutkimus. Oulun yliopisto. Oulu. <<http://jultika.oulu.fi/files/isbn951425340X.pdf>>. Viitattu 18.3.2023.

Sinkkonen, Jari 2010. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa Niemi-Järvinen, Pirjo (toim.). Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Perhekeskeisen asiakastyön käsikirja lastensuojelun ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 26. 12–16. <<https://www.hanemedia.com/SILTA/3/#zoom=z>>. Viitattu 13.3.2023.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L2P10>>. Viitattu 28.4.2022.

Summa, Terhi & Tuominen, Kaisu 2009. Fasilitaattorin työkirja. Menetelmiä sujuvaan ryhmätyöskentelyyn. Kepan raporttisarja / Kehitysyhteistyön palvelukeskus, 103. <<https://globaalikasvatus.fi/wp-content/uploads/sites/6/2021/08/fasilitaattorin-tyokirja-menetelmia-sujuvaan-ryhmatyoskentelyyn.pdf>>. Viitattu 8.1.2023.

Tuominen, Tiina & Järvi, Katriina & Lehtonen, Mikko H. & Valtanen, Jesse & Martinsuo, Miia 2015. Palvelujen tuotteistamisen käsikirja. Osallistavia menetelmiä palvelujen kehittämiseen. Aalto-yliopiston julkaisusarja Tiede + Teknologia 5/2015. <<https://aalto-doc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/16523/isbn9789526062181.pdf>>. Viitattu 8.1.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Toinen, uudistettu painos. <https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf>. Viitattu 21.1.2022.

Valvira 2019. Sijoitettujen lasten ja nuorten oikeuksien toteutuminen ja pääsy lasten- ja nuorisopsykiatrian alojen palveluihin. <https://www.valvira.fi/documents/14444/1835702/Lasten_ja_nuorten_oikeuksien_toteutuminen.pdf/2254ee98-f685-be57-e200-3d2f1b7236e7?t=1570601952640>. Viitattu 22.1.2022.

Valvira 2021. Lastensuojelu. Päivitetty 11.11.2021. <<https://www.valvira.fi/sosiaali-huolto/lastensuojelu/lastensuojelun-palvelut>>. Viitattu 13.1.2022.

Vilka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Välivaara, Christine 2018. Sisukas pärjää aina? – koulun ja lastensuojelun yhdyspinoilla. Teoksessa Petrelius, Päivi & Erikosson, Pia (toim.). Uudistuva lastensuojelu -kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 32/2018. 181–187. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf>. Viitattu 13.3.2023.

Yksilökohtainen opiskeluhoito 2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoito/yksilokohtainen-opiskeluhoito>>. Viitattu 16.1.2022.

Koulunkäynnin tukeminen

Koululla on tärkeä rooli sijoitetun nuoren kehitystä ja hyvinvointia tukevana tekijänä ja se tuo arkeen struktuuria. Koulu tarjoaa nuorelle mahdollisuuden jatkuvuuteen, rutiineihin ja ennakoitavuuteen sekä lastensuojelusta erillisen neutraalin ympäristön. Sijoitetuilla nuorilla on usein hankaluuksia koulunkäynnissä, akateeminen suoriutuminen on ikätasoisista heikompaa, ja he tarvitsevat paljon tukea koulunkäyntiin. Koulumenestys on yhteydessä nuoren tulevaisuuden ennusteeseen. Heikko koulumenestys on yhteydessä tulevaisuudessa niin työllistymisen mahdollisuuksiin kuin syrjäytymiskehitykseen. Menestyminen koulussa on puolestaan suojaava tekijä kotitaustasta huolimatta.

Suomessa oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta ja päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun toisen asteen tutkinto on suoritettu. Perusopetuksen järjestämisestä vastaa kunta. Opiskelun sekä psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemiseksi koululla on opiskeluhoolto. Yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon kuuluu kouluterveydenhuollon palvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut, joihin jokainen oppilas on oikeutettu. Opiskeluhooltoon kuuluu myös monialainen asiantuntijaryhmä, joka kootaan tapauskohtaisesti oppilaan tueksi. Oppilaalla on oikeus saada oppilaanohjausta ja riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea koko perusopetuksen ajan. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki.

Vakauttava arki ja osallisuus

Lastenkodin tehtävänä on huolehtia, että nuori suorittaa oppivelvollisuutensa. Koulunkäynnin tukeminen lastenkodilla perustuu nuoren tilanteen vakauttamiseen, aikuisjohtoiseen arkeen ja säännölliseen päivärytmiin. Koulunkäynti ja koulutehtävien tekeminen kuuluvat lähtökohtaisesti säännölliseen ja ennakoitavaan arkeen. Konkreettisia koulunkäynnin tukemisen keinoja ovat muun muassa aamuerätysten varmistaminen, kouluun vieminen tai bussipysäkillä saattaminen tarvittaessa sekä ohjaajien apu läksyihin ja kokeisiin lukemisessa. Sijoitetun nuoren koulunkäynnin tukeminen on pitkäjänteistä työskentelyä ja on tärkeä muistaa, että muutokset tapahtuvat usein hitaasti ja pienin askelin.

Nuorta tuetaan ottamaan vastuuta koulunkäynnistään ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Koulunkäynnin tukimuotoja pohtiessa on tärkeää kuulla nuorta itseään ja suunnitella tukimuotoja yhdessä nuoren kanssa. Nuoren kanssa keskustellaan siitä, millaista tukea nuori tarvitsee, eikä tehdä oletuksia näkyvän käyttäytymisen perusteella. On tärkeää, että nuori saa äänensä kuuluviin niin aamuerätysten tapoja sopiessa kuin tukitoimien suunnittelussa koulupalavereissa. Nuoren kanssa on hyvä pohtia ratkaisumalleja erilaisiin koulunkäynnin haasteisiin ja pureutua koulunkäynnin haasteiden juurisyyihin. Tällainen me yhdessä -asenne edellyttää luottamuksen rakentumista nuoren ja ohjaajien välille. Mahdollisiin ongelmiin puututaan heti, jotta ongelmat eivät pääsisi kasaantumaan entisestään.

Sijoitettu nuori tarvitsee koulunkäynnin tueksi kokonaisvaltaista tukea. Myös nuoren vanhemmat kannattaa ottaa mukaan koulunkäynnin tukemiseen, mikäli se on nuoren edun mukaista. Ohjaajien on tärkeä motivoida nuorta koulunkäyntiin ja suhtautua koulunkäyntiin positiivisesti ja kannustavasti. Kannustaminen ja pienien onnistumisien huomaaminen kantaa pidemmälle, kuin jatkuvat epäonnistumisten sanktioimiset. Esimerkiksi Wilma-järjestelmän hyvä-merkintöihin kannattaa reagoida välittömästi. Ohjaajat voivat osoittaa olevansa kiinnostuneita nuoren koulunkäynnistä pysymällä kärryillä koulunkäynnin yleisestä tilanteesta ja sovitusta asioista, tulevista

läksyistä, tehtävistä ja kokeista sekä siitä mitä koulussa tapahtuu ja mahdollisista konfliktitilanteista. Koulunkäyntiä voi seurata esimerkiksi Wilma-järjestelmän tai opettajan kanssa soitetta-
vien viikkopuheluiden välityksellä.

Yhteistyö koulun kanssa

Koulu on osa lähes jokaisen nuoren palveluverkostoa ja sitä kautta myös lastensuojelun yhteistyöverkostoa. Myös laki velvoittaa lastenkotia ja koulua toimimaan yhteistyössä. Koululla on oikeus saada tietoonsa koulunkäynnin ja opetuksen järjestämisen kannalta merkitykselliset tiedot nuoresta ja nuoren toimintakyvystä. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi koulussa pärjäämiseen liittyvät keskittymisen, mielenterveyden tai jaksamisen haasteet. Nuoren terveydentilasta, mielenterveyden haasteista tai perhetilanteesta kertomisen tulee kuitenkin tapahtua vain siinä laajuudessa, kuin sillä on vaikutusta koulunkäyntiin. Koululla on hyvä olla tiedossa nuoren aiempi koulunkäynnin historia haasteine ja onnistumisineen. Koululle kannattaa kertoa myös nuoren vahvuuksista, luonteenpiirteistä ja lastenkodilla toimiviksi todetuista tavoista toimia nuoren kanssa. Toisaalta lastenkodilla on hyvä olla tieto siitä, millaisina nuoren toimintakyky ja sosiaaliset taidot näyttäytyvät koulussa.

Tehokkaan yhteistyön edellytys on yhteinen ymmärrys lastenkodin ja koulun rooleista ja toimintaympäristöistä. Etenkin uuden yhteistyön alkaessa on hyvä avata koululle lastenkodin toimintaympäristöä ja toiminnan reunaehdoja muun muassa resurssien ja lainsäädännön puitteissa. Koululle on hyvä kertoa, ettei lastenkodilla ole opettajia tai opettajien pedagogista osaamista. Lastenkodilla on hyvä olla puolestaan tietoa koulun ”palvelukartastosta” sekä mahdollisista tukitoimista.

Lastenkodin ja koulun välillä on hyvä olla selkeä sopimus siitä, miten yhteistyötä tehdään, mitä yhteydenpidon kanavia käytetään ja kuinka tiheästi esimerkiksi tapaamisia järjestetään. On myös hyvä sopia, millaiset asiat ”ylittävät uutiskynnyksen”, eli millaista asioista koululta ollaan yhteydessä lastenkodille ja toisinpäin. Matala kynnyys yhteydenpitoon helpottaa mahdollisten ongelmien tunnistamisen ja niihin puuttumisen aikaisemmassa vaiheessa.

Koulunkäynnin joustavat ratkaisut

Sijoitetut nuoret tarvitsevat usein erilaisia tukitoimia koululta ja opiskelu saattaa olla hyvinkin räätelöityä. Koulunkäyntiä pyritään tukemaan joustoilla ja erilaisilla koulun kanssa sovitulla tukijärjestelyillä niin pitkään kuin mahdollista. Koulun kanssa täytyy sopia realistiset tavoitteet sekä realistinen suunnitelma koulutehtäviin ja koulupäivän pituuteen. Koulun kanssa tulisi käydä yhdessä läpi erilaiset jouston ja tuen mahdollisuudet ja sopia yhdessä nuoren kanssa tuen keinoista.

Koulunkäyntiin saatetaan tarvita lyhytaikaista joustoa esimerkiksi liikkumisvapauden rajoittamis-
päätöksen aikana. Tilapäisen kotikoulun ajaksi nuorelle tehdään päiväohjelma, jossa koulunkäynti on huomioitu. Mahdollisuuksien mukaan nuori voidaan viedä koululle tai ohjaaja voi olla nuoren kanssa koululla, mikäli fyysisesti koululle menemisessä ei ole hatkariskiä. Mikäli koululle ei ole mahdollista mennä fyysisesti, selvitetään koululta tehtäväpaketteja, joita nuori voi tehdä lastenkodilla. Etenkin pidempien poissaolojen ajalle voidaan pyytää opetusta mahdollisuuksien mukaan etänä tai opettaja voi tulla lastenkodille.

Koulunkäyntikyvystä saatetaan tarvita arviointia, jos oppilas ei suoriudu tuettunakaan opiskelusta, kieltäytyy koulunkäymisestä tai jos hänen oireistaan tai käyttäytymisestään on haittaa itselle tai toisille. Ensisijainen vastuu koulunkäyntikyvyn arviosta on opetuksen järjestäjällä ja arvio tulee tehdä moniammatillisesti. Mikäli yhdessä todetaan, ettei nuori ole koulukuntoinen, saatetaan nuori siirtää kotiopetukseen lastenkotiin. Tällöin koulu vastaa edelleen opetuksesta, mutta nuori opiskelee lastenkodin ohjaajien avustuksella koulusta tulleiden ohjeiden mukaisesti. Kotiopetuksen järjestelyt pyritään pitämään tilapäisinä ja pyrkimyksenä on integroida lapsi tai nuori takaisin kouluun opiskelemaan. Koulunkäyntiin palaaminen voidaan tehdä pienin askelin.

Haastattelurunko

Opinnäytetyöni tavoitteena on tehdä näkyväksi ja mallintaa koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä lastenkodissa. Tukemisen keinot ja käytännöt voivat pitää sisällään käytännön konkreettista toimintaa arjessa, mutta myös tukemisen prosesseja, kuten koulun kanssa tehtävän yhteistyön prosessit. Kehittämisen pohjana ovat nuorten vastaukset kehittämiskysymyksiin. Yksi haastattelu kestää noin 15 minuuttia. Äänitän haastattelut ja litteroin nauhoitukset. Alla on teemahaastattelukysymyksiä, joilla pyrin selvittämään nuorten näkemyksiä aiheista.

Keinot ja tavat nuoren koulunkäynnin tukemiseksi

- Millaista apua koulunkäyntiin tarvitset lastenkodin ohjaajilta?
- Millaisesta avusta tai ohjaajien toiminnasta on ollut hyötyä?
- Jos olet joskus jäänyt ilman apua, milloin ja millaista apua olisit tarvinnut?
- Miten ohjaajat pystyisivät tukemaan sinua paremmin koulunkäynnissä?

Lastenkodin ja koulun välinen yhteistyö

- Millaista yhteistyö lastenkodin ohjaajien ja koulun välillä on?
- Millaisissa asioissa lastenkodin ohjaajat ovat yhteydessä koulullesi tai koululta ollaan yhteydessä lastenkotiin?
- Mitä toivoisit, että lastenkodin ohjaajat kertoisivat sinusta ja sinua koskevista asioista opettajalle?
- Millaisista asioista et haluaisi, että opettaja tietää?

TIEDOTE OPINNÄYTETYÖSTÄ

Pyyntö osallistua opinnäytetyöhön

Teitä pyydetään mukaan toimintatutkimukseen, jossa on tavoitteena tehdä näkyväksi ja mallintaa koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä lastenkodissa. Tämä tiedote kuvaa opinnäytetyötä ja teidän osuuttanne siinä. Pehdyttyänne tähän tiedotteeseen teille järjestetään mahdollisuus esittää kysymyksiä, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta negatiivisesti lastenkodissa asumiseen tai siellä työskentelyyn. Voitte myös keskeyttää osallistumisenne koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte osallistumisen tai peruuttatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Opinnäytetyön tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi ja kehittää koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä lastenkodissa. Kehittämistyöhön osallistuvat halukkaat lastenkotiin sijoitetut nuoret sekä yksi ohjaaja jokaiselta lastenkodin osastolta.

Opinnäytetyön toteuttaja

Opinnäytetyön tekijä Silja Ropo toimii lastenkodissa ohjaajana ja opiskelee Metropolia Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan yamk -opintoja. Opinnäytetyö on osa opintoja.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Nuoret osallistuvat opinnäytetyössänne kehittämiseen yksilohaastattelujen kautta. Haastattelut kestävät noin 15 minuuttia. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Haastattelujen tulokset kootaan yhdeksi käsittekartaksi, josta yksittäisiä nuorten vastauksia ei tunnisteta. Nuorten haastattelujen tulosten pohjalta järjestän ohjaajille kaksi työpajaa, joista kumpikin kestää puolitoista tuntia. Haastattelut ja työpajat toteutetaan syksyn 2022 aikana.

Opinnäytetyön mahdolliset hyödyt

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä vastaamaan paremmin lastenkotiin sijoitettujen nuorten tarpeita. Osallistumalla opinnäytetyöhön voit omalta osaltasi olla vaikuttamassa siihen, että nuorten ja ohjaajien näkemykset ja ideat tulevat kuulluksi.

Opinnäytetyöstä mahdollisesti seuraavat haitat ja epämukavuudet

Opinnäytetyöhön osallistumisesta ei aiheudu haittaa osallistujille.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Opinnäytetyöhön osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Opinnäytetyöhön osallistuvien vakuutusturva

Osallistujia ei ole vakuutettu opinnäytetyön puolesta.

Opinnäytetyön tuloksista tiedottaminen

Opinnäytetyön tulokset julkaistaan internetissä Theseus.fi -sivustolla. Lisäksi esittelen opinnäytetyön tulokset lastenkodin ohjaajille lastenkodin talokokouksessa. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua keväällä 2023.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkijalle/tutkimuksesta vastaavalle henkilölle.

Opinnäytetyön tekijän yhteystiedot

Tutkija / opinnäytetyötekijä
Nimi: Silja Ropo
Sähköposti: silja.ropo@metropolia.fi

Tutkimuksesta vastaa / opinnäytetyön ohjaaja
Titteli: Lehtori
Nimi: Katja Ihamäki
Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy / Sosiaalian tiimi
Sähköposti: katja.ihamaki@metropolia.fi

Opinnäytetyön tietosuojaseloste: Henkilötietojen käsittely tutkimuksessa

Tässä opinnäytetyössä käsitellään teitä koskevia henkilötietoja voimassa olevan tietosuojalainsäädännön (EU:n yleinen tietosuoja-astus, 679/2016, ja voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö) mukaisesti. Seuraavassa kuvataan henkilötietojen käsittelyyn liittyvät asiat.

Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Tässä opinnäytetyössä henkilötietojen rekisterinpitäjä on opinnäytetyön tekijä.

Voitte kysyä lisätietoja henkilötietojenne käsittelystä rekisterinpitäjän yhteyshenkilöltä

Rekisterinpitäjän yhteyshenkilön nimi: Silja Ropo

Organisaatio: Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sähköposti: silja.ropo@metropolia.fi

Opinnäytetyössä teistä kerätään seuraavia henkilötietoja

Käsittelen ainoastaan opinnäytetyön kannalta välttämättömiä henkilötietoja. Kerättävät henkilötiedot minimoidaan, eikä niitä kerätä tarpeettomasti tai varmuuden vuoksi. Opinnäytetyön aikana henkilötietoja kerätään nimistä sekä opinnäytetyöhön osallistumisen päivämääristä. Lisäksi äänitallenteita kerätään nuorten haastatteluista.

Teillä ei ole sopimukseen tai lakisääteiseen tehtävään perustuvaa velvollisuutta toimittaa henkilötietoja vaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Opinnäytetyössä ei kerätä henkilötietojanne muista lähteistä.

Henkilötietojenne suojausperiaatteet

Tiedot kerätään äänittämällä ja valokuviiin dokumentoimalla. Nuorten haastattelut äänitetään ja litteroidaan. Haastatteluissa ja niiden litteroinneissa ei käytetä osallistujien nimiä. Nuorten haastattelujen tulokset esitetään ohjaajille työpajoissa käsittekartan muodossa, joissa yksittäiset vastaukset pyritään häivyttämään. Työpajoja ei äänitetä, mutta työpajojen tuotokset dokumentoidaan käsittekarttaan. Lopulliset opinnäytetyön tulokset raportoidaan ryhmätasolla eikä yksittäisten tutkittavien tunnistaminen ole mahdollista.

Aineistoja säilytetään tietoturvalisesti salasanojin suojatulla tietokoneella ja älypuhelimella salasanan takana.

Henkilötietojenne käsittelyn tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä näkyväksi ja mallintaa koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä lastenkodissa. Henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena on mahdollistaa opinnäytetyön toteuttaminen nuorten haastattelujen ja ohjaajien työpajojen osalta.

Henkilötietojenne käsittelyperuste

Henkilötietojenne käsittely opinnäytetyössä perustuu suostumukseenne.

Opinnäytetyön kestoaika (henkilötietojenne käsittelyaika)

Opinnäytetyön aineisto kerätään ja henkilötietoja käsitellään syksyllä 2022 ja opinnäytetyö on tarkoitus julkistaa keväällä 2023.

Mitä henkilötiedoillenne tapahtuu opinnäytetyön päätyttyä?

Aineistot ja tiedot hävitetään puoli vuotta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Aineisto ei ole käytössä myöhemmin muissa tutkimuksissa. Sähköinen aineisto poistetaan ja paperilla oleva materiaali tuhoetaan tietosuojajätteenä.

Tietojen luovuttaminen tutkimusrekisteristä

Vain opinnäytetyön tekijällä on oikeus materiaalien tarkasteluun ja hän pitää huolen aineiston yksityisyydestä ja luottamuksellisuudesta. Tietoja ei luovuteta ulkopuolisille.

Henkilötietojenne mahdollinen siirto EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle

Tietojanne ei siirretä/siirretään EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle.

Rekisteröitynä teillä on oikeus

Koska henkilötietojanne käsitellään tässä opinnäytetyössä, niin olette rekisteröity tutkimuksen aikana muodostuvassa henkilörekisterissä. Rekisteröitynä teillä on oikeus:

- saada informaatiota henkilötietojen käsittelystä
- tarkastaa itseänne koskevat tiedot
- oikaista tietojanne
- poistaa tietonne (esim. jos peruutatte antamanne suostumuksen)
- peruuttaa antamanne henkilötietojen käsittelyä koskeva suostumus
- rajoittaa tietojenne käsittelyä
- rekisterinpitäjän ilmoitusvelvollisuus henkilötietojen oikaisusta, poistosta tai käsittelyn rajoittamisesta
- siirtää tietonne järjestelmästä toiseen
- sallia automaattinen päätöksenteko nimenomaisella suostumuksellanne
- tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, jos katsotte, että henkilötietojanne on käsitelty tietosuojalainsäädännön vastaisesti

Voitte käyttää oikeuksianne ottamalla yhteyttä rekisterinpitäjään.

Tutkimuksessa kerättyjä henkilötietoja ei käytetä profilointiin tai automaattiseen päätöksentekoon

Henkilötietojen käsittely aineistoa analysoitaessa ja opinnäytetyön tuloksia raportoitaessa

Teistä kerättyä tietoa ja opinnäytetyön aineistoa käsitellään luottamuksellisesti lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Haastatteluissa ja niiden litteroinneissa ei käytetä osallistujien nimiä. Nuorten haastattelujen tulokset esitetään ohjaajille työpajoissa käsitelkartin muodossa, joissa yksittäiset vastaukset pyritään häivyttämään. Työpajoja ei äänitetä, mutta työpajojen tuotokset dokumentoidaan käsitelkartaan. Lopulliset opinnäytetyön tulokset raportoidaan ryhmätasolla, jolloin yksittäiset vastaukset eivät erotu.

Opinnäytetyön nimi: Koulunkäynnin tukeminen lastenkodissa

Opinnäytetyön toteuttaja: Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy, Silja Ropo, silja.ropo@metropolia.fi, ohjaava opettaja Katja Ihamäki, katja.ihamaki@metropolia.fi

Minua _____ on pyydetty osallistumaan yllämainittuun opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena on tehdä näkyväksi ja mallintaa koulunkäynnin tukemisen keinoja ja käytäntöjä lastenkodissa.

Olen saanut tiedotteen opinnäytetyöstä ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä opinnäytetyöhön mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin opinnäytetyötä koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot opinnäytetyöhön mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua opinnäytetyöhön liittyvään tietosuojaselosteeseen.

Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan opinnäytetyöhön.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani opinnäytetyöhön.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän osallistumisen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerätyt tiedot ja näytteitä voidaan käyttää osana opinnäytetyön aineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön.

Jos opinnäytetyöhön liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus, vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni myös henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio tutkimustiedotteesta liitteineen jäävät tutkijan arkistoon. Tutkimustiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan tutkittavalle.